

B MASTEROPPGAVE

Emnekode: BE304E

Navn på kandidat: Randi Vidvei

En prinsippbasert regnskapsmodell krever bruk av skjønsmessige vurderinger -
Hvordan forholder et utvalg norske bedrifter seg til dette?

Dato: 15.05.2017

Totalt antall sider: 89

Abstract

This study focuses on the issue of discretionary assessments within accounting, and how accounting regulation influences the accounting producer's assessments and choices. Traditionally, NGAAP has had a framework that can be categorized as principle-based in comparison with IFRS and the rule-based USGAAP. A new Norwegian accounting act are under construction and it is therefore a need to study the principle-based NGAAP before it is replaced.

The main problem statement of the study is: *How do accounting producers relate to the freedom of choice that a principle-based accounting model provide for discretionary assessments?*

The thesis aims to answer how discretionary assessments are clarified in the company's annual reports and what assessments that form the basis of the accounting choices.

In order to answer the thesis' problem statement, a two-part study was conducted. A document study of 21 companies' annual reports was first conducted. This was to see how they clarified their assessments. Thereafter, six in-depth interviews were conducted with six account managers about their use, relation to discretion and freedom of choice.

The findings of the thesis reveal that freedom of choice related to reporting in the annual reports leads to few assessments and that many choose to stick with minimum requirements alone. However, discretionary assessments of accounting choices are central to the accounting managers' everyday lives. It is estimated that the principle-based framework is used as intended in their choices. However, the study shows that accounting producers speak differently about the freedom of choice provided by principle-based standards for discretionary assessments – from freedom of choice being an "opportunity for customization" to something one should not use.

Forord

Denne oppgaven er skrevet som en avslutning av et toåring masterstudium innen Økonomi og Administrasjon. Oppgaven er skrevet innenfor hovedprofilen Økonomistyring, ved Handelshøgskolen i Bodø, Nord universitet. Oppgaven er skrevet våren 2017 og utgjør 30 studiepoeng.

Prosesen har vært interessant og krevende. Gjennom fagene «Regnskap, teori og praksis» og «Videregående finansregnskapsanalyse» ved universitetet, har temaet om skjønsmessige vurderinger vekket interesse. Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg lært mye om temaet. Spesielt via dybdeintervjuene lærte jeg om avstanden mellom teori og praksis, academia og næringslivet. Arbeidet med oppgaven har lært meg hvordan teori fra masterstudiet kan anvendes i praksis.

Jeg vil takke min veileder Levi Gårseth-Nesbakk for gode diskusjoner og innspill i hele prosessen. En stor takk rettes også til de informantene som tok seg tid til å delta i studien. De var avgjørende for oppgavens gjennomføring og bidro med konstruktive og gode refleksjoner på temaet.

Innholdet i oppgaven står for forfatterens regning.

Randi Vidvei

Bodø, mai 2017

Sammendrag

Denne studien fokuserer på problematikken rundt skjønnsmessige vurderinger innenfor regnskap, og hvordan regnskapsregulering influerer på regnskapsprodusentenes vurderinger og valg. Tradisjonelt sett har vi med NGAAP hatt et rammeverk som kan kategoriseres som prinsippbasert sammenlignet med IFRS og regelbaserte USGAAP. Det skal nå utarbeides et nytt lovverk i Norge. Kunnskap om hvordan en prinsippbasert regnskapsmodell brukes av produsenter er derfor viktig.

Studiens problemstilling er:

«Hvordan forholder regnskapsprodusenter seg til valgfriheten som en prinsippbasert regnskapsmodell gir til skjønnsmessige vurderinger?»

Det blir også redegjort for to forskningsspørsmål.

- 1) Hvordan redegjøres det for skjønnsmessige vurderinger i bedrifters årsrapporter?*
- 2) Hvilke vurderinger ligger til grunn for de regnskapsmessige valgene som foretas?*

For å besvare oppgavens problemstillinger og forskningsspørsmål ble det gjennomført en todelt studie. Først ble det foretatt en dokumentstudie av 21 bedrifters årsrapporter. Dette for å se hvordan bedriftene redegjorde for sine skjønnsmessige vurderinger i årsrapportene. Deretter ble det foretatt dybdeintervjuer av seks regnskapssjefer om deres bruk, og forhold til skjønn og valgfrihet.

Oppgavens funn viser at valgfrihet knyttet til rapportering i årsrapportene fører til få vurderinger og at mange kun forholder seg til minimumskrav. Derimot står skjønnsmessige vurderinger om regnskapsmessige valg helt sentralt i regnskapssjefenes hverdag. Det vurderes at det prinsippbaserte rammeverket blir brukt som intendert i det praktiske arbeidet med skjønnsmessig vurderinger. Studien viser likevel at regnskapsprodusenter snakker ulikt om valgfriheten som prinsippbaserte standarder gir til skjønnsmessige vurderinger. Fra at valgfriheten er en *«mulighet til brukertilpasning»*, til noe en ikke skal benytte.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	1
1.1 Problemstilling	3
1.2 Begrepsavklaring.....	4
1.3 Oppgavens oppbygging.....	4
2.0 Teori.....	5
2.1 Litteraturgjennomgang	5
2.2 Nærmere om regnskapsbegrepet	7
2.2.1 Skjønnsmessige vurderinger.....	8
2.2.2 Regnskapsregulering	10
2.2.3 Forsiktighetsprinsippet	12
2.2.4 Vesentlighetsprinsippet.	13
2.3 Teoretiske perspektiver knyttet til beslutninger	14
2.3.1 Klassisk beslutningsteori	14
2.3.2 Administrativ teori.....	15
2.3.3 Prospekt teori	15
3.0 Metode	17
3.1 Metodedesign	17
3.1.1 Utvalg til dokumentstudie	18
3.1.2 Utvalg til dybdeintervjuer.....	19
3.1.3 Informanter	19
3.2 Datainnsamling - Dokumenter	20
3.3 Datainnsamling - Dybdeintervju	22
3.4 Analyse.....	24
3.4.1 Dokumentanalyse	24
3.4.2 Intervjuanalyse.....	25
3.5 Validitet, reliabilitet og forskningsetikk.....	26
4.0 Empiri	29
4.1 Hvordan redegjøres det for skjønnsmessige vurderinger i bedrifters årsrapporter?	29

4.1.1 Stor variasjon i omfanget av hva som presenteres	29
4.1.2 Prinsippnoten kan hos noen være en kilde til god informasjon.....	36
4.1.3 Synligheten av skjønnsmessige vurderinger.....	40
4.2 Hvilke vurderinger ligger til grunn for de regnskapsmessige valgene som foretas?	47
4.2.1 Ved hjelp av dokumentasjon sikrer en substans og grunnlag som kreves til de skjønnsmessige vurderingene.	47
4.2.2 Revisorene er sparringspartnere om hvilke valg som foretas.....	48
4.2.3 De grunnleggende regnskapsprinsippene ligger helt klart til grunn, selv om en kanskje ikke snakker om dem.....	49
4.2.4 Praktisk i tilnærming, men prinsipiell i tolkning	50
4.2.5 Regnskapsprodusentene forholder seg ulikt til utarbeiding og form på regnskapsregulering.....	52
4.2.6 Flere sier erfaring og bedriftskultur kan prege bruken av forsiktighetsprinsippet. .	55
4.2.7 Regnskapsprodusenter er ikke nødvendigvis redde for å gjøre feil når det krever skjønn.....	56
4.2.8 Er valgfrihet en mulighet eller en felle?	58
5.0 Analyse og diskusjon	61
5.1 Regnskapsbegrepet.....	61
5.1.1 Skjønnsmessige vurderinger.....	61
5.1.2 Regnskapsregulering	65
5.1.3 Forsiktighetsprinsippet	68
5.1.4 Vesentlighetsprinsippet.	70
5.2 Beslutningsteori.....	72
5.2.1 Klassisk beslutningsteori	72
5.2.2 Administrativ teori.....	73
5.2.3 Prospekt teori.....	74
6.0 Konklusjon.....	76
Kilder:	79
Vedlegg.....	83
Vedlegg 1. Intervjuguide.....	83

Tabell-liste

Tabell 1: Informanter	20
Tabell 2: Intervjuer og nummerering	24

Figur-liste

Figur 1: Antall sider, Årsrapport og Årsregnskap	30
Figur 2: Regnskap, noter og revisjonsberetningens andel av årsrapporten	30
Figur 3: Antall beskrivende ord i noter	32
Figur 4: Antall sider, Årsrapport og Årsregnskap, annen sortering	36
Figur 5 Antall ord i prinsippnote	37
Figur 6: Andel av ord i noter som er i prinsippnoten	38
Figur 7: Vurdering	41
Figur 8: Vesentlig	41
Figur 9: Estimat	42
Figur 10: Forutsetning	42
Figur 11: Summering av søkeord	43

1.0 Innledning

Denne studien vil fokusere på problematikken rundt skjønnsmessige vurderinger innen regnskap, og hvordan regnskapsregulering påvirker regnskapsprodusentenes beslutninger. Regnskapet skal vise et rettmessig bilde av en bedrifts økonomiske tilstand (Mellemvik et al, 1988). Hvor godt regnskapet beskriver den økonomiske realiteten kan være varierende. Høsten 2015 gikk regnskapslovsutvalget ut med et forslag til ny regnskapslov i Norge (NOU, 2015). I sammenheng med utarbeidingen av ny regnskapslov ble det gjennomført en undersøkelse knyttet til *“Innregning og måling av poster basert på ledelsens beste skjønn”* (NOU, 2015, s433). De undersøkte regnskapsprodusentenes svar i undersøkelsen vitnet ikke om en felles enighet rundt problemstillingene om skjønnsmessige vurderinger.

Baksaas og Stenheim (2015) aktualiserer spørsmålet om prinsippbasert, versus regelbasert regnskapsregulering i tilknytning til hvordan den nye regnskapsloven, dens standarder og veiledning bør utformes. De beskriver at prinsippbasert regulering krever at regnskapsprodusenten i stor grad må benytte skjønnsmessige vurderinger for å utarbeide den riktige regnskapsmessige løsningen. Tradisjonelt sett har vi med NGAAP hatt et rammeverk som kan kategoriseres som prinsippbasert sammenlignet med IFRS og regelbaserte USGAAP. Etter at det i 2005 ble lovfestet at børsnoterte selskaper skulle rapportere etter IFRS har også norske standarder nærmet seg internasjonal regnskapsregulering, men de er likevel vesentlig mindre omfattende. Utviklingen og lovforslaget tilsier at en etter hvert vil gå over til ulike løsninger av IFRS. Det vil for eksempel innebære vesentlig mer omfattende notekrav for bedriftene. Regnskapslovutvalget går inn for å fjerne de norske grunnleggende regnskapsprinsippene og god regnskapsskikk (Revisorforeningen, 2016). De grunnleggende regnskapsprinsippene har vært grunnmuren i NGAAP og skal fungere som et utgangspunkt for å ta valg i regnskapsmessige problemstillinger (Baksaas og Stenheim, 2015). Den nye lovens alminnelige prinsipper har ikke som formål å *«å gi føringer ved løsningen av spørsmål som ikke er uttrykkelig regulert i loven»* (NOU, 2015, S.66), de skal i stedet utgjøre en *“yttergrense for lovlig regnskapspraksis”* (NOU, 2015, S.66). De grunnleggende prinsippenes rolle som veileder og utgangspunkt skal i ny lov tas over av regnskapsstandardene. Også detaljreguleringen skal i stor grad overlates til regnskapsstandarder (NOU, 2015).

Skjønnsmessige vurderinger har vært og er et krevende tema innen regnskap (Riahi-Balkaoui, 2012). Kinserdal (2014) problematiserer det slik: *«Årsaken er ikke nødvendigvis at tallene er manipulert, men oftere at ulike personer kan lage ulike estimater/valg og ha ulikt skjønn med samme informasjonsbakgrunn selv når de prøver å være objektive.»*

Dette sier oss at på tross av samme informasjonsbakgrunn ender en gjerne opp med ulike løsninger. Tar regnskapsprodusentene valg som er opportunistiske, eller blir det valgt pragmatiske løsninger fordi det er enklest mulig, selv om det ikke gir det mest riktige bilde? (Nelson, 2003).

Også internasjonalt har regnskapsregulering vært et viktig tema. Abbasian et al (2015) aktualiserer problematikken om hvordan prinsipp- versus regelbaserte standarder fungerer til å begrense aggressiv rapportering og regnskapsproduksjon. Jamal og Tan (2010) og Agoglia et al (2013) sin omfattende forskning sier at det er mindre sannsynlighet for aggressiv rapportering ved bruk av prinsippbaserte standarder enn ved presise regelbaserte regnskapsstandarder, men de sier lite om grunnen til at det er slik. Nelson (2003) sin studie fremhever hvordan ulik regnskapsregulering stimulerer enkeltpersoner til å ta valg på ulike grunnlag. Hans funn baserer seg på at det er situasjonsavhengige forhold som påvirker aggressiv regnskapsføring og ikke regnskapsstandarders utforming. En rekke poster i regnskapet er avhengig av skjønnsmessige vurderinger og estimater fra enkeltpersoner, og kan dermed være utsatt for opportunistiske valg (Riahi-Belkaoui, 2012). Disse vurderingene og estimatene må derfor grunngis i henhold til valgfriheten ut i fra gjeldende regelverk.

Ved å studere bruken av valgfriheten som en prinsippbasert regnskapsmodell gir, kan en øke forståelsen om hvordan regnskapsprodusenter forholder seg til regnskapsregulering og krav. Et viktig punkt i debatten om ny regnskapslov har vært brukernytte, og da at sammenlignbarhet gir økt nytte. Kunnskap om hvordan dagens regnskapsregulering legger føringer for årsrapporten og informasjonen bedriftene gir kan være interessant. Er det tilstrekkelig for at en utenforstående bruker kan se grunnlaget for de skjønnsmessige vurderingene som tas? Kvifte og Hansen (2014) sier at mer forskning på dette feltet er nødvendig. Regnskapsprodusenter må bedre forstå «informasjonsvalgproblemet for å kunne håndtere det (Kvifte og Hansen, 2014). Nyere litteratur på regnskapsreguleringsfeltet sier at en bør gå mot mer prinsippbaserte standarder (Jamal og Tan, 2010. Agoglia et al, 2013. Abbasian et al, 2015). Da kan det oppfattes som litt paradoksalt at vi går bort ifra norsk lovgiving som er vurdert til vesentlig mer prinsippbasert enn IFRS. En dypere forståelse for

nytt av valgfriheten og skjønnsmessige vurderinger vil være interessant, spesielt knyttet til produsentenes syn på ny regnskapsregulering (NOU, 2015). Når vi nå går mot et skifte i regnskapsreguleringer i Norge, vil det være avgjørende å studere NGAAP før det erstattes. Etter all sannsynlighet skal det bygges opp nye regnskapsstandarder i Norge. Økt kunnskap om hvordan den tidligere prinsippbaserte regnskapsregulering påvirket vurderingene regnskapsprodusenter foretar vil være viktig (Stenheim og Baksaas, 2015).

1.1 Problemstilling

Jeg ønsker å studere i hvilken grad og hvordan regnskapsprodusenter forholder seg til valgfriheten i NGAAP. Problemstillingen er derfor formulert som følgende:

“Hvordan forholder regnskapsprodusenter seg til valgfriheten som en prinsippbasert regnskapsmodell gir til skjønnsmessige vurderinger?”

Videre har studien to forskningsspørsmål som skal besvares. Studien er en del av en masteroppgave våren 2017 og skal utføres av en person i en begrenset tidsperiode. Det må dermed foretas begrensninger i forhold til oppgavens omfang. Jeg ønsker derfor å begrense studien til å besvare disse to forskningsspørsmålene:

- 1) *Hvordan redegjøres det for skjønnsmessige vurderinger i bedrifters årsrapporter?*
- 2) *Hvilke vurderinger ligger til grunn for de regnskapsmessige valgene som foretas?*

1.2 Begrepsavklaring

Valgfrihet og regnskapsmessige valg: Med valgfrihet menes det rapporteringsrommet en har ved utarbeiding av regnskap. I denne oppgaven ser en på valgfriheten en har i forhold til hva en rapporterer i årsrapporten og valgfrihet i form av mulige regnskapsmessige valg i utarbeidingen av regnskapet. Vurderinger som krever at enkeltpersoner selv vurderer ulike metoder og tar egne valg blir gjerne betegnet som usikkerhetsmomenter i regnskapet (Kinserdal, 2014).

Skjønnsmessige vurderinger: Det dreier seg om bruken av valgfriheten en har og hvilke vurderinger en foretar der det er åpnet for tolkning. Skjønnsmessige vurderinger er som det ligger i ordet knyttet til valg som krever bruk av skjønn. Begrepet utdypes mer i delkapittel 2.2.1.

Regnskapsmodell: Med regnskapsmodell menes en bestemt type regnskapsregulering. I denne oppgaven vil regnskapsmodellen være den norske regnskapsreguleringen NGAAP. Innenfor regnskapsmodell ligger lovverk, standarder og veiledning.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven består av seks kapitler og strukturen er som følger: I kapittel 2 presenteres oppgavens teoretiske rammeverk. I kapittel 3 presenteres den metodiske tilnærmingen til oppgaven. Videre vil det i kapittel 4 presenteres oppgavens innsamlede empiri. I kapittel 5 analyseres empirien opp mot oppgavens teoretiske ramme. Til slutt presenteres oppgavens konklusjon, bidrag og forslag til videre forskning.

2.0 Teori

I teorikapittelet vil jeg først ta for meg en litteraturgjennomgang av norsk og internasjonal forskning som har vært sentral i utarbeidingen av problemstilling og forskningsspørsmålene. Studiens tema som er skjønnsmessige vurderinger vil bli sett i sammenheng med hvordan ulik regnskapsregulering vil påvirke de skjønnsmessige vurderingene, dette fordi det i stor grad kreves slike vurderinger ved prinsippbaserte regnskapsmodeller (Baksaas og Stenheim, 2015). I delkapittel 2.2 utdypes deler av regnskapsbegrepet som er av stor betydning for studien. I delkapittel 2.3 vil jeg presentere det teoretiske perspektivet innen beslutningsteori som blir brukt i studien.

2.1 Litteraturgjennomgang

Baksaas og Stenheim (2015) definerer hva som skiller prinsipp- og regelbasert regnskapsregulering. De fokuserer også på hvor mye veiledning som bør utarbeides for å hjelpe regnskapsprodusenten med utfordrende skjønnsmessige vurderinger. Det som problematiseres er balansegangen mellom god og utfyllende veiledning og det å ikke gi så mye veiledning at reguleringen blir tilnærmet regelbasert (Baksaas og Stenheim, 2015). Artikkelen benytter dagens norske regnskapsstandarder i sin gjennomgang.

Jamal og Tan (2010) utførte en studie som omhandlet hvordan prinsipp- og regelbaserte standarder påvirker regnskapsprodusentens beslutninger. Funnene deres viste at ledere og regnskapsprodusenter med mindre sannsynlighet vil rapportere aggressivt ved prinsippbaserte standarder enn ved regelbaserte (Jamal og Tan, 2010). De undersøker også hvordan revisors tankesett påvirker regnskapsprodusentens vurderinger knyttet til aggressive regnskapsmessige valg. De konkluderte med at en kombinasjon av prinsipporienterte revisorer og prinsippbaserte standarder var det som typisk ville redusere sannsynlighet for aggressiv finansiell rapportering. De sier ikke noe om grunnlaget til hvorfor dette er tilfelle, men bemerker at større krav til «accountability» for regnskapsprodusenten ved prinsippbaserte standarder kan være en faktor (Jamal og Tan, 2010).

Abbasian et al (2015) undersøker i sin artikkel hvordan prinsipp- versus regelbaserte standarder virker i forhold til å begrense aggressiv regnskapsproduksjon og rapportering. Deres resultater tyder på at regnskapsprodusenter med mindre sannsynlighet vil rapportere

aggressivt under en lite presis prinsippbasert standard enn ved presise regelbaserte standarder. Bakgrunnen er at regelbaserte standarder stimulerer til at produsenter velger aggressive føringer så lenge det er innenfor reglementet (Abbasian et al, 2015). Vurderingene knyttet til prinsippbaserte standarder krever mer skjønn fra produsentens side og det viser seg at det forekommer mer konservative og forsiktige valg, og færre tilfeller av manipulasjon. Regnskapsprodusenter er reddere for å gjøre feil valg når det krever skjønn (Abbasian et al, 2015). Abbasian et al (2015) konkluderer med at standardsettere bør bevege seg imot prinsippbaserte standarder uten for mye veiledning for å bedre kvaliteten på finansiell rapportering

Agoglia et al (2013) studerte hvordan ulik grad av presisering i standarder, og holdninger i revisor-komiteer påvirker rapporterings beslutninger. Utgangspunktet for studien var kritikken mot USGAAP etter flere store regnskapsskandaler i USA. Bekymringen var om regnskapsreguleringen hadde vært for regelbasert og dermed ga rom for og incitament til manipulasjon. Agoglia et al, (2013) undersøkte temaet ved hjelp av to eksperimenter. Resultatene viste i tråd med Abbasian et al, (2015) at ledere med mindre sannsynlighet ville rapportere aggressivt underlagt en lite presis prinsippbasert standard enn ved meget presise regelbaserte standarder. Funnene viste også at om en bedrift hadde en sterk revisorkomite ville aggressiv regnskapsrapportering begrenses. Agoglia et al (2013) konkluderte med at studien burde være av interesse for amerikanske standardsettere til å tilnærme seg en mer prinsippbasert regnskapsregulering.

Nelson (2003), en litt eldre artikkel på feltet hadde andre funn enn Jamal og Tan (2010) Agoglia et al(2013) og Abassian et al (2015). Den ser på hvordan oppførselen til regnskapsprodusenter påvirkes av i hvilken grad standarder er mer eller mindre regulerte. Det fokuseres på balansegangen mellom å gi nok regler og veiledning slik at det kan kommuniseres tydelig, og at det ikke må bli et for komplisert regelverk å forholde seg til. Det blir også satt opp mot aggressiv rapportering og incentiver. Nelson (2003) skriver i oppsummeringen at litteraturen viser at utarbeidingen av de krevende vurderingene i finansielle rapporter er i samsvar med incentivene til produsenten og at dette ikke påvirkes nevneverdig av i hvilken grad standardene er presise eller ikke (Nelson, 2003). Det er noe som er ikke er i tråd med forskingen til Abbasian et al (2015), Jamal og Tan (2010) og Agoglia et al (2013). Nelson fremhever at en må rettferdiggjøre de regnskapsmessige valgene ulikt etter om standarden er regel- eller prinsippbasert. Hans studie konkluderer i hovedsak

med tre punkter. Det første er balansen mellom å gi nok veiledning, men samtidig ikke overlesse regnskapsprodusenter med informasjon. Det andre punktet som fremheves som vesentlig for å redusere aggressiv regnskapsrapportering er å tvinge atferd (gjennom regler) når klare valgmuligheter eksisterer. Han mener dette vil bedre informasjon og minske insentiv til manipulasjon. Det tredje punktet er at regler kan hjelpe med til å gi tydelig informasjonen (Nelson, 2003). Da ved hjelp av at veiledning i standardene kan gjøre at det blir mer struktur i føringene.

Kvifte og Hansen (2014) skriver om struktur, skreddersøm og vesentlighet i finansregnskapet. Utredningen fokuserer på at mye kan gjøres for å bedre brukernytten av finansregnskapet. Det vises til at regnskapsprodusenter står ovenfor et «informasjonsvalgproblem» i utvelgelse av informasjon som skal presenteres. Det er i praksis opp til regnskapsprodusentene hvorvidt de vil gi informasjon utover minimumskrav, det er arbeid som krever skjønn (Kvifte og Hansen, 2014). Kvifte og Hansen (2014) avslutter med at informasjonsvalgproblemet bør være et fokus hos regnskapsprodusenter for å bidra til at regnskapsinformasjonen som gis optimaliserer brukernes beslutningsnytte.

Stenheim og Madsen (2014) utdyper hva som kjennetegner forsiktig regnskapsrapportering og studerer hvilke faktorer som kan ligge bak en slik rapportering. Forsiktig regnskapsrapportering har ført til en gjennomgående lav verdsettelse av egenkapital i norske selskaper. NGAAP har implementert forsiktig rapportering i mye større grad enn for eksempel IFRS (Stenheim og Madsen, 2014). Det har vært et resultat som følge av asymmetrisk behandling av urealiserte inntekter og gjeld, begrenset mulighet for innregning av egenutviklede immaterielle eiendeler og lav verdsetting av eiendeler ved usikkerhet i målenivå. Stenheim og Madsen (2014) fremhever krav om forsiktig regnskapsrapportering som et av flere tiltak for å redusere opportunistisk rapportering. Ledelser har en tendens til å overrapportere resultat og egenkapital med formålet om å benytte bonussystemer og incentivordninger for egen gevinst (Stenheim og Madsen, 2014).

2.2 Nærmere om regnskapsbegrepet

Her vil regnskapsteori som er sentral for oppgaven utdypes. Det vil være ulike momenter i regnskapsteorien som er aktuelle for å kunne besvare oppgavens to forskningsspørsmål.

2.2.1 Skjønnsmessige vurderinger

I denne oppgaven blir det sett på vurderinger knyttet til to kontekster. Det første vil dreie seg om forskningsspørsmål 1., og vurderinger knyttet til redegjøring i årsrapporten. Det vil si skjønnsmessige vurderinger knyttet til hvilken informasjon ulike bedrifter offentliggjør. Vesentlighetsvurderinger vil være sentralt her, det utdypes videre i 2.2.4. Det andre er skjønnsmessige vurderingene i regnskapsmessige valg som er sentralt for forskningsspørsmål 2. De tilhører i hovedsak det en på engelsk kaller «Discretionary items». Dette er vurderingsposter som krever at regnskapsprodusenter utøver skjønn i sitt arbeid. Bedrifter er ulike og utfører ulike transaksjoner, en bestemt regel for føringer vil derfor kunne være til hinder for relevant finansiell informasjon (Riahi-Belkaoui, 2012). Mye av forskningen som knytter seg til skjønnsmessige vurderinger studerer hvordan enkeltpersoners motivasjon og incentiver kan føre til manipulasjon av regnskapsmaterialet. Tidligere har det vært kritikk rettet mot utforming som krever skjønn av regnskapsprodusentene, da dette i stor grad krever at en opptrår objektiv. (Riahi-Belkaoui, 2012). I prinsippbaserte standarder har en rapporteringsrom og valgmuligheter som bør nyttes til å gi relevant og troverdig informasjon som er nyttig for brukerne (Stenheim og Baksass, 2015). Stenheim og Baksass (2015) fremmer at rapporteringsrommet er noe som er en mulighet til å være brukerorientert.

Generelt er valgmulighetene i regnskapsutarbeiding mye kritisert som følge av diverse skandaler og regnskapsmanipulasjon (Mulford og Comiskey, 2002). Rapporteringsrommet er kritisert for å gjøre det mulig for regnskapsprodusenten å benytte regnskapsmessige løsninger som ikke viser et riktig bilde av bedriften, dette for å oppnå egen gevinst og andre fordeler (Rezaee, 2005) Dette kan ha ført til regnskapsprodusenter også er redde for å bruke det mulighetsrommet de har (Abbasian et al, 2015).

Noen regnskapsmessige poster er mer utsatt for skjønn enn andre. Spesielt utsatte poster er for eksempel: Avsetninger, betingede utfall, avskrivninger, nedskrivninger, forskning og utvikling, leasing, pensjon og valuta (Mulford og Comiskey, 2002). I tillegg er det klart at beregnet inntektsføring som følge av kontrakter som går over flere år er utsatt. Alt som skal vises i selve regnskapet må tallfestes. Usikre verdier må dermed få en tallverdi og estimerer blir dermed sentrale. (Rezaee, 2005). Regnskapsprinsippet «beste estimat» er derfor en viktig premiss i regnskapsutarbeiding. Det sier at en ved usikkerhet, skal på grunnlag av all tilgjengelig dokumentasjon utarbeidet et beste estimat (Riahi-Belkaoui, 2012). Beste estimat

kan sies å være en forventningsverdi. Skjønnsmessige vurderinger vil i aller høyeste grad handle om regnskapsestimer. Eksempelvis estimert levetid på driftsmidler eller periodisert inntektsføring basert på fullføringsgrad. Rezaee (2005) viser til at den store valgfriheten gjør at noen kan forta estimer som ikke vil gi et riktig bilde. Disse estimatene knytter seg ofte opp mot veldig store deler av bedrifters resultat og balanse. Dersom en skal gjøre seg opp en mening om en bedrifts drift er det sentralt å forstå de regnskapsmessige virkningene av deres estimer (Rezaee, 2005).

De fleste av disse usikre postene får en som følge av en periodiseringsmodell for regnskap (Riahi-Belkaoui, 2012). Periodiseringer blir brukt for å sammenstille inntekter og kostnader uavhengig av når transaksjoner finner sted. I praksis vil dette bygge på sammenstillingsprinsippet. Sammenstillingsprinsippet handler om at en i regnskapet skal samstille inntekter og tilhørende kostnader innenfor samme periode (Baksaas og Stenheim, 2015). Dette er avgjørende for å vise et rettmessig bilde av en bedrifts verdiskapning i en bestemt periode (Riahi-Belkaoui, 2012). Sammenstillingsprinsippet gjør dermed at en i de fleste bedrifter vil få periodiseringer. Aktivering av varige driftsmidler, avskrivninger, varekjøp og andre avsetninger finner sted for å følge sammenstillingsprinsippet (Riahi-Belkaoui, 2012). Periodiseringer knytter seg ofte mot de mest krevende og avgjørende skjønnsmessige vurderingene som blir foretatt av regnskapsprodusenter. På grunn av stort handlingsrom knyttet til periodiseringer er dette utsatt for aggressiv regnskapsføring og manipulasjon sier Baksaas og Stenheim (2015).

«Men selv der regnskapsprodusenten ikke manipulerer med tallene, vil det ofte oppstå ulik regnskapsmessig behandling for likeverdige forhold: Elementene handler om prognoser og estimer for hva som vil skje frem i tid – og empiri viser at selv de dyktigste ofte bommer grovt» (Kinserdal, 2014)

For at prinsippbaserte standarder skal fungere på best mulig måte er en dermed avhengig av at regnskapsprodusenten ikke utnytter valgfriheten til å utføre regnskapsmanipulasjon (Baksaas og Stenheim, 2015). Skjønnsmessige vurderinger krever regnskapsfaglig kompetanse og analytiske evner fra regnskapsprodusenten (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.2.2 Regnskapsregulering

Høring om ny regnskapslov knytter seg opp mot en internasjonal harmonisering av regnskapsspråket. I Norge er de grunnleggende regnskapsprinsippene selve fundamentet i utarbeiding av regnskapet og NGAAP. Den norske regnskapsloven karakteriseres som et rammelovverk uten detaljregulering (Kvifte og Johnsen, 2008)

Etablering og innføring av regnskapsstandarder er et viktig og komplisert tema som har stor innvirkning på regnskapsprodusenter og dets brukere (Riahi-Belkaoui, 2012). Å finne de riktige mekanismene for å danne ensartede regnskapsstandarder er essensielt for å sikre aksept og nytte for brukerne (Riahi-Belkaoui, 2012). Problematikk i sammenheng med «overload» problemet er sentral i forskning rundt regnskapsregulering (Nelson, 2003). «Overload» problemet henger sammen med omfattende reguleringer og lovverk. Endrede behov og en internasjonal forretningsutvikling har ført til kontinuerlige endringer og justeringer av standarder (Baksaas og Stenheim, 2015). Også implementering av nye standarder skjer jevnlig. Utviklingen gjelder for alle regelverk deriblant IFRS, USGAAP og NGAAP. Regnskapsstandarder legger føringer for regnskapsprodusentens arbeid. De skal gi en praktisk tilnærming og rettleiding for utarbeiding av regnskapet (Riahi-Belkaoui, 2012). Hvor omfattende og presis standarden er vil gjerne avgjøre om den blir vurdert som regel eller prinsippbasert (Baksaas og Stenheim, 2015). Regnskapsstandarder består ifølge Riahi-Belkaoui (2012) av tre deler. Først en beskrivelse av det regnskapsmessige problemet, deretter en diskusjon rundt problemet, gjerne knyttet opp mot fundamental regnskapsteori og alternative løsninger, til slutt skal løsningen for hvordan en skal håndtere problemet utledes (Riahi-Belkaoui, 2012). Punkt nummer to, hvor den regnskapsmessige problemstillingen vurderes i sammenheng med fundamental regnskapsteori, vil avgjøre om standarden er regel- eller prinsippbasert (Riahi-Belkaoui, 2012). En skiller gjerne mellom prinsipp- og regelbaserte regnskapsstandarder, men mange standarder og regnskapsmessige løsninger vil likevel ha elementer av begge deler (Baksaas og Stenheim, 2015).

En prinsippbasert standard vil være utarbeidet med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverket, eller ved bruk av regnskapsprinsipper (Maines et al, 2003), og vil derfor inneholde diskusjon om ulike løsninger ut ifra prinsippene. Et kjennetegn ved disse standardene er at regnskapsprodusentene skal forstå prinsippene som er aktuelle i standarden og hjelpes til å se de økonomiske realitetene (Maines et al, 2003). På bakgrunn av dette vil

prinsippbasert regulering kreve mer av regnskapsprodusenten når det gjelder forståelse og objektivt skjønn (Baksaas og Stenheim, 2015). Ved regelbaserte løsninger kan det for eksempel være ulike sjablongregler for valg av løsning, mens en i en prinsippbasert løsning forutsetter at regnskapsprodusenten selv reflekterer og utarbeider mulige regnskapsmessige løsninger (Baksaas og Stenheim, 2015). En forutsetning for prinsippbaserte standarder er at produsenten ikke misbruker valgfriheten som standarden gir. Fra delkapittel 2.1 så en at forskningen til Jamal og Tan (2010), Agoglia et al(2013) og Abassian et al (2015) alle konkluderte med at det var mindre sannsynlighet for aggressiv rapportering ved bruk av prinsippbaserte standarder. Prinsipper anses for å være mer solide og robuste over tid, noe som er sentralt når en ser på det økende behovet for regulering av nye typer transaksjoner (Maines et al, 2003). Maines et al. (2003) fremhever viktigheten av at en gjennom standardsetting aldri kan forutse og regulere alle typer finansielle transaksjoner, og at prinsipper derfor bør være grunnlaget for regnskapsregulering. Det skal gi rom for den mest «riktige», relevante og pålitelige finansielle informasjonen (Riahi-Belkaoui, 2012). Prinsippbasert regulering gir regnskapsprodusenten flere muligheter for ulike løsninger og det gir større valgfrihet.

For å hjelpe regnskapsprodusenter med den prinsipielle tolkningen for praktiske problemstillinger blir det i de fleste formene for regnskapsregulering utarbeidet en veiledning. Det blir benyttet for å utdype og argumentere for bruk av prinsipper i ulike standarder. Dersom standarden er prinsippbasert vil det gjerne være et større behov for å forklare bruken av prinsippet (Baksaas og Stenheim, 2015). Dette for å sikre seg at standarden blir benyttet som intendert, og for at regnskapsprodusenten vil bruke den mest riktige regnskapsmessige løsningen for den aktuelle bedriften. Omfanget av veiledning er varierende etter ulike regelverk. Ved IFRS standarder tilhører det ofte et «Basis of Conclusion» som er et vedlegg med bakgrunnsinformasjon (Baksaas og Stenheim, 2015). Veiledningen baserer seg ofte på å eksemplifisere bruken av standarden (Riahi-Belkaoui, 2012). Dette gjøres spesielt i de tilfellene hvor vurderingene er krevende. Det er en generell enighet om at det alltid vil være et behov for veiledning, enten som en del av standardene eller som vedlegg (Riahi-Belkaoui, 2012). Spesielt er det viktig med god veiledning ved bruk av prinsippbaserte standarder (Riahi-Belkaoui, 2012. Baksaas og Stenheim (2015) fremhever problematikken rundt de standardene som i utgangspunktet er prinsippbaserte, men som blir overlesset med veiledning i standard eller vedlegg slik at det totale inntrykket og omfanget

gjør at standarden likevel vil oppfattes som regelbasert. Veiledning blir oftere tolket som en regnskapsregel dersom den tilhører standarden (Baksaas og Stenheim, 2015).

2.2.3 Forsiktighetsprinsippet

I norsk regnskapslovgivning står de 10 grunnleggende regnskapsprinsippene sterkt (Stenheim og Madsen, 2014). De skal etter forslag til ny lov endre sin rolle. Forsiktighetsprinsippet er et av disse og har vært sentralt for hvordan regnskapene til norske selskaper har sett ut (Stenheim og Madsen, 2014). Prinsippet sier at urealiserte tap skal resultatføres med en gang (NOU, 1995). Dette er noe som reduserer feilmarginene i regnskapet (Riahi-Belkaoui, 2012). En er pliktig til å være konservativ i sine estimater dersom det er usikkerhet knyttet til estimatene. Det henger tett sammen med laveste verdi prinsipp som anvendes ved å bruke historisk kost med nedskrivingsplikt av eiendeler (Stenheim og Madsen, 2014). Laveste verdis prinsipp og forsiktighetsprinsippet fører til en asymmetrisk behandling av eiendeler og forpliktelser, og inntekter og kostnader (Stenheim og Madsen, 2014). Prinsippet sier at en ikke skal overvurdere eiendelene og inntektene sine eller undervurdere forpliktelser og kostnader. Forsiktighetsprinsippet har gitt grunnlag for lav vurdering av egenkapital (Stenheim og Madsen, 2014). Abbasian et al, 2015, hevder at prinsippbaserte standarder kan gjøre at regnskapsprodusenten bli redd for å bli tatt for aggressive valg, og derfor vil produsenten utøve forsiktighet i sine vurderinger. Forsiktighetsvurdering kan trolig være av betydning i regnskapsprodusentens bakgrunn for regnskapsmessige løsninger (Abbasian et al, 2015).

Stenheim og Madsen (2014) bemerker at bruk av forsiktighetsprinsippet i estimatberginger kan stride mot grunnleggende kvalitetskrav i regnskapet. Dette fordi en ved å være konservativ saboterer for nøytral og objektiv regnskapsrapportering (Stenheim og Madsen, 2014). De største kritikerne av konservatisme viser til at det kan være totalt ødeleggende for regnskapsdataenes gyldighet (Stenheim og Madsen, 2014). Dette ble også lagt til grunn når IASB fjernet sitt krav om forsiktighet i sitt konseptuelle rammeverk (Stenheim og Madsen, 2014).

Det skilles mellom betinget og ubetinget forsiktig rapportering. Betinget forsiktighet beskrives som forsiktighet på bakgrunn av tydelige underliggende økonomiske forhold (Stenheim og Madsen, 2014). Ubetinget forsiktighet betegnes som forsiktighet som blir brukt

uten at det foreligger substans i underliggende økonomiske forhold (Stenheim og Madsen, 2014). Betinget forsiktighet kan for eksempel være nedskrivning av et driftsmiddel på grunnlag av en ekstern verdivurdering. Ubetinget forsiktighet vil være dersom en foretar en nedskrivning uavhengig av kunnskap av driftsmiddelets egentlige verdi. Dette kan defineres som regnskapsmessig støy, som vil svekke regnskapets kvalitet (Stenheim og Madsen, 2014). Betinget forsiktighet er vurdert til å kunne øke regnskapets beslutningsnytte (Stenheim og Madsen, 2014). Bruk av ubetinget forsiktighet utfordrer en pålitelig verdi i en verdsettelsessituasjon og vil dermed svekke regnskapets relevans. Betinget forsiktighet blir derimot betegnet som viktig i regnskapets kontrollformål og vil i større grad være verifiserbart (Stenheim og Madsen, 2014).

2.2.4 Vesentlighetsprinsippet.

Vesentlighetsprinsippet er sentralt i forhold til regnskapet på mange måter (Riahi-Belkaoui, 2012). Vesentlighetsprinsippet er et prinsipp for å modifisere og redusere regnskapsinformasjon til det som er av betydning og eller interesse for brukerne (Riahi-Belkaoui, 2012). I praksis dreier prinsippet seg om hvilken informasjon som presenteres i årsrapporten. Regnskapsprodusenter har stor valgfrihet i hvilken informasjon de ønsker å dele selv om noe note-informasjon er påkrevd ved lov (Kvifte og Hansen, 2014). I den norske regnskapsmodellen er krav om noteopplysninger regulert i regnskapslovens kapittel 7 (NOU, 1995). Dette utgjør et minstekrav av informasjon som en må forvente å finne i alle bedrifters årsrapporter. Hva som deles utover dette er dermed en del av ledelsens skjønnsmessige vurderinger. Utover spesifikke lovgivende krav om informasjonen er det i regnskapsprodusentens oppgave å vurdere om transaksjoner eller hendelser er vesentlige (Kvifte og Hansen, 2014). I et ellers prinsippbasert rammeverk er noteopplysningskravene noe som er tydelig, altså hva en er pliktig til å opplyse om. Det loven ikke sier noe om er hvilket detaljnivå og hvor omfattende en skal opplyse (Kvifte og Hansen, 2014).

Vesentlighetsprinsippet mangler en operasjonell definisjon og de fleste vil si at det er regnskapsprodusentens rolle å tolke og vurdere hva som er vesentlig eller ikke (Riahi-Belkaoui, 2012). Vesentlighetsprinsippet handler vel så mye om hva som ikke er nevnt i regnskapsrapportene som hva som er der (Riahi-Belkaoui, 2012). Sentralt i anvendelse av prinsippet er brukerne av regnskapet (Riahi-Belkaoui, 2012). Et vanlig skille mellom hva som er vesentlig og ikke er dersom opplysningen vil kunne påvirke eller endre brukernes

beslutninger ut fra regnskapet (Kvifte og Hansen, 2014). Det er dermed en personavhengig vurdering om hvor vesentlighetsgrensen går. Mangelen på en operasjonell definisjon gjør at vesentlighetsvurderinger er veldig skjønnsbaserte (Riahi-Belkaoui, 2012)

Vesentlighetsproblematikken har spesielt vært synlig i diskusjonen om prinsippnoten. Kvifte og Hansen (2014) sier at regnskapets prinsippnote skal gi regnskapsbrukere informasjon om periodisering og måleprinsipper. For at regnskapet skal gi et godt beslutningsgrunnlag er forståelse for anvendte prinsipper helt nødvendig (Riahi-Belkaoui, 2012). Kritikk til prinsippnoten har dreiet seg om den har vært for standardisert og generell (Kvifte og Hansen, 2014). Dette kan ha ført til at den blir lite brukt. Kvifte og Hansen (2014) sier at vesentlighetsvurderinger er sentralt for regnskapets grunnleggende funksjoner som relevans og verifiserbarhet.

2.3 Teoretiske perspektiver knyttet til beslutninger

Beslutningsteori vil være aktuelt for å besvare problemstillingene. Dette fordi skjønn i stor grad dreier seg om å ta valg. Det vil derfor være interessant å se datamateriale opp mot beslutningsteori. Tar regnskapsprodusenter nøye bearbeidede og rasjonelle valg eller tas valgene på impuls. Riahi-Belkaoui (2012) forklarer innenfor temaet om «Behavioral Accounting» om «Predecisional behaviour». Metoder som blir benyttet for å studere dette springer ut ifra Simons (1947) teorier om menneskets kapasitet til å prosessere informasjon. Beslutningsteorien har utviklet seg over tid og vil bli brukt for å se hvordan regnskapsprodusentene tar sine valg.

2.3.1 Klassisk beslutningsteori

Beslutningsteori har utviklet seg og gått igjennom flere paradigmeskifter (Fallan og Pettersen, 2016). Klassisk beslutningsteori sier at en person vil ta det valget som gir størst total nytteverdi (Simon, 1959). Modellene legger til grunn at mennesker er rasjonelle og derfor velger optimale beslutninger. Rasjonell atferd baserer seg ifølge Simon (1959) på tre forutsetninger. Det første vil være at personer er nyttemaksimerende og derfor vil strebe etter den beste løsningen. Det andre er at personer vil tenke fremover og forutse konsekvenser av de ulike mulighetene. Den tredje forutsetningen er at personer har stabile preferanser og

derfor ikke er uforutsigbare. Dette paradigmet blir gjerne betegnet som «Economic man» (Simon, 1959). For å ta nyttemaksimerende beslutninger må en kartlegge alle ulike alternativene og hvilke konsekvenser hver av de fører med seg. Da kan en ut ifra det velge det alternativet som gir den høyeste forventede nytten (Simon, 1949).

2.3.2 Administrativ teori

Simon (1947) introduserte «The Administrative man», som ble et paradigmeskifte som blir betegnet som mer virkelighetsnært enn «Economic man». Administrativ teori baserer seg på at mennesket har begrensinger både med hensyn til å ta inn og bearbeide informasjon. Det som påvirker evnen til å ta beslutninger. Simon (1947) betegner dette som begrenset rasjonalitet, en vil dermed ta suboptimaliserte beslutninger ut ifra tilgjengelig informasjon. Begrenset rasjonalitet sier at menneskets kognitive evner er begrenset når en foretar en beslutning (Simon, 1947). I motsetning til klassisk teori hvor preferanser er stabile, vil begrenset rasjonalitet føre til skiftende mål og preferanser. «Administrative man» kan ta valg ut ifra magefølelse, tommelfinger regel eller på impuls. Begrenset rasjonalitet binder seg tett mot det Simon (1947) betegner som «satisficing rather than maximizing behavior», som vil si at mennesker ikke streber etter den beste løsningen, men en løsning som er god nok.

2.3.3 Prospekt teori

Prospektteori handler om at mennesker påvirkes av hvordan et problem presenteres i forhold til risiko. Dette forklarer Kahneman og Tversky (1979) med begrenset rasjonalitet. I prospektteorien knyttes begrenset rasjonalitet til hvordan mennesker oppfatter et problem som mulig gevinst eller mulig tap. Den klassiske beslutningsteorien sier at presentasjon av problemet ikke skal påvirke utfallet, prospektteorien sier derimot at en persons risikoholdning vil behandle mulig gevinst og mulig tap asymmetrisk (Kahneman og Tversky, 1979). Hvordan problemet presenteres vil være avgjørende for om personen er risikosøkende eller risikoavers. Dette strider mot tradisjonell forventet nytteteori som sier at en vil velge det som gir høyest nytte. Prospektteorien er derfor sentral for studien i forhold til hvilke valg som blir foretatt. Opptrer regnskapsprodusentene risikoavers velges derfor konservative regnskapsmessige løsninger. Kahneman og Tversky (1979) viser at beslutningstakere gjerne feilvurderer sannsynligheten for ulike utfall. Hvordan regnskapsprodusenter tolker

sannsynlige utfall og risiko og hvordan det påvirker valg av regnskapsmessige løsninger er aktuelt for bruken av forsiktighet, derfor anses prospektteori aktuell for å besvare oppgavens spørsmål.

3.0 Metode

Easterby-Smith, et al (2012) sier at for å øke kvaliteten på forskningsprosjektet er bevissthet om filosofiske antagelser viktig. Den ontologiske retningen en velger vil legge føringer for hvilken informasjon man samler inn. I denne studien søker en etter hvilke vurderinger som blir tatt. Det ontologiske utgangspunktet er derfor relativisme. Målet er å øke den generelle forståelsen ved å undersøke individers mening om virkeligheten (Jacobsen, 2005).

Kapitelets oppbygning vil være som følger: Først utdypes valg av metodedesignet, etterfulgt av utdyping av datainnsamlingsmetoder herunder dokumentstudie og dybdeintervju. Deretter litt om analysemetode. Kapittelet avsluttes med å ta for seg studiens validitet, reliabilitet og forskningsetiske betraktninger.

3.1 Metodedesign

Forskningsspørsmålet vil på mange måter legge premissene for hvilket undersøkelsesdesign en velger. (Easterby-Smith et al, 2012). Studien skal gi svar på to ulike spørsmål og vil derfor bli formet deretter. Med bakgrunn i at en ønsker en dypere forståelse av fenomenet og problematikken om valgfriheten og vurderinger, vil det være hensiktsmessig å gjennomføre en kvalitativ studie. Gjennom en kvalitativ studie kan en få en dypere innsikt i hvordan ulike individer tolker og oppfatter et fenomen (Jacobsen, 2005). For å oppnå forståelse og detaljrik innsikt på temaet er også fleksibiliteten som den kvalitative metoden gir ønskelig. Det vil hjelpe til med å fremheve informantenes synspunkter for hva som førte til at de valgte de ulike regnskapsmessige løsningene.

For å kunne sikre den «riktige» informasjonen til analysen vil det være aktuelt med en todelt studie hvor en først studerer bedriftenes årsrapporter. En studie av årsrapporter kan gi kunnskap om hvilken informasjon bedrifter presenterer, og hvordan det redegjøres for skjønnsmessige vurderinger. En slik studie vil danne et bedre grunnlag for spørsmålene som stilles til informantene i del 2.

Neste del av studien vil være dybdeintervju med ulike regnskapsprodusenter om deres vurderinger knyttet til valgfrihet. Ut ifra det første trinnet vil det gjerne dukke opp

interessante funn om hvordan bedrifter rapporterer, og synligheten av skjønnsmessige vurderingene. Funnene skal da bli benyttet til å utarbeide en intervjuguide til del to. Det vil da være ønskelig å foreta dybdeintervjuer med informanter fra bedrifter om hva som er grunnlaget for de skjønnsmessige vurderingene som foretas og hvordan de arbeider med problemstillingene. Riahi-Belkaoui (2012) nevner «information search behavior» som en metode å avdekke «predicitional behavior». Studier av denne typen vil være tidkrevende og en må derfor ofte belage seg på få antall caser, men de kan gi nyttig informasjon knyttet til beslutningstagning (Riahi-Belkaoui, 2012). I den kvalitative metoden er det vanskelig å undersøke mange caser. Grunnen til det er at datainnsamlingen ofte vil være tidkrevende samt at informasjonen er så kompleks og rik på detaljer at det er vanskelig å analysere det på en fornuftig måte (Jacobsen, 2005)

3.1.1 Utvalg til dokumentstudie

For at dokumentstudier skal gi utbytte er det sentralt at bedriftene er av en størrelse som krever utdyping i noter. Et krav er altså en viss størrelse. Fordypning i et tema krever også tilgang til informasjon. Skjønnsmessige vurderinger vil i de aller fleste tilfeller vurderes som sensitiv informasjon for bedrifter. NGAAP gir rom for valgfrihet og vurderinger, og kan dermed være en god kontekst for å studere dette. De fleste virkelig store foretakene i Norge er børsnoterte og fører regnskapet sitt etter IFRS.

For å foreta et utvalg startet jeg med Proff Forvalt sine nettsider. Der kan en kategorisere norske bedrifter etter ulike kriterier. Der oppdaget jeg at det fleste virkelig store bedriftene benytter seg av IFRS rammeverk, foruten de største norske samvirkebedriftene som benytter NGAAP. Veileder Levi Gårseth-Nesbakk hadde en oversikt over årsrapporter som er nyttet til analyse av studenter ved HHB og NTNU i faget videregående finansregnskapsanalyse fra 2012-2016. Utsorteringen startet med en liste på 146 store norske bedrifter. Listen består av selskaper som gir vesentlig noteinformasjon som kan nyttes til analyse. Som antatt fører mange av bedriftene etter IFRS og disse ble derfor fjernet som aktuelle caser. Antallet bedrifter ble redusert til 21. Et formålsoverordnet utvalg vil bli brukt for å kunne gi den mest interessante informasjonen til å svare på oppgavens problemstilling (Jacobsen, 2005).

Ut ifra vesentlighetsprinsippet så er skjønnsmessige vurderinger og estimater tett knyttet opp til poster hvor det er betydelige summer involvert. Et diversifisert utvalg hvor en har bedrifter med ulike formål, eierstruktur og bransjer ble derfor plukket ut. Utvalget omfatter statlige,

kommunale, samvirke og privat eide selskaper. Utvalget inkluderer også profittmaksimerende bedrifter og ideelle organisasjoner. Utvalget til studien vil helt klart kategoriseres som formålsorientert.

3.1.2 Utvalg til dybdeintervjuer

Formålet med oppgaven er å få en dypere forståelse om valgfriheten og hvordan regnskapsregulering influerer på skjønsmessige vurderinger og valg. For å besvare disse spørsmålene er det sentralt å få snakke med personer som til daglig forholder seg til skjønsmessige problemstillinger. Det ble derfor naturlig å forsøke å få kontakt med regnskapssjefer eller personer med lignende stillingsbeskrivelser. Da fordi det må kunne forventes at de forholder seg til disse utfordringene og trolig vil ha synspunkter og interessante refleksjoner om temaet. Gjennom sin stilling er de ansvarlige for utarbeidingen av selskapets regnskap. Det ble utarbeidet et forespørselsbrev som ble sendt ut til regnskapssjefene i ni av de 21 bedriftene fra dokumentstudien. Disse ni ble plukket ut på bakgrunn av at de var fra ulike bransjer, ulike eierstrukturer og driftet med ulike økonomiske formål. Målet med den kvalitative studien er ikke å kunne generalisere, men å øke informasjon og kunnskap (Easterby-Smith,2010). Dermed ble det vurdert at et diversifisert utvalg på informantene var ønskelig. Da informantene svarte med interesse for oppgaven ringte jeg de ulike og forklarte om studiens formål og andre formaliteter. Deretter ble det avtalt tidspunkt for intervju. Det ble til slutt seks av de ni spurte som stilte til intervju. Optimalt kunne en gjerne hatt noen flere, men på grunn av tidkrevende arbeid og mye god informasjonen som ble innhentet fra de seks som deltok, ble det vurdert til at det var tilstrekkelig for å kunne øke forståelsen av temaet i oppgaven.

3.1.3 Informanter

Det som er fokuset for oppgaven er å få en dypere forståelse for vurderingene som gjøres. Dette kan være sensitiv informasjon, det ble derfor besluttet at informantene ikke skal knyttes direkte til sine uttalelser. Det kunne selvfølgelig vært interessant å vite hvem som uttalte hva, men det ble vurdert at dersom regnskapssjefene ikke direkte knyttes til sine uttalelser så kunne de være mer åpne om vurderingene de foretar. De seks informantene har tilsvarende jobber i sine respektive bedrifter og er et diversifisert utvalg av regnskapsprodusenter i fra

store norske bedrifter som fører etter NGAAP. Heretter vil informantene identifiseres ved bruk av et informantnummer som er uavhengig av rekkefølgen under.

Informant	Stillingsbeskrivelse	Bedrift
Bjørn Kåre Grude	Regnskapsdirektør	Nortura SA
Finn Ansgar Haneberg	Leder regnskap	Norsk Tipping
Lars Erik Istad	Konsernregnskapssjef	Mesta AS
Kirsti Meidelsen	Regnskapssjef	Widerøe AS
Arne Rydding	Regnskapssjef	Ruter AS
Hans Røragen	Regnskapssjef	JM Norge AS

Tabell 1: Informanter

3.2 Datainnsamling - Dokumenter

I forkant av studien hentet jeg inn informasjon om tidligere forskning på området. Dette har vært med på å forme studien. Som følge av valget om totrinns studie vil jeg benytte sekundærdata i form av årsrapporter i første trinn og primærdata som er samlet inn ved hjelp av individuelle dybdeintervjuer.

Dokumentstudier er studie av tekst og sekundære kilder (Jacobsen, 2005). Sekundærkilder kan inneholde mye informasjon. Årsrapporter er en type kilde som kan karakteriseres som offentlige sekundærkilder (Jacobsen, 2005). Offentlige kilder er kilder som er utarbeidet med bakgrunn av at de skal være offentlige. Dette kan være med på å svekke troverdigheten til kildene, med fare for bevisst manipulasjon, hvor en fremhever det en ønsker å fremheve (Jacobsen,2005). Jeg benytter meg av årsrapporter som kilde til studien. Årsrapporten har mye informasjon som er systematisk presentert. Det gjør at en lettere kan undersøke flere selskaper og sammenligne disse (Jacobsen, 2005). Rapportene er utarbeidet ut ifra det samme lovverket, men det er likevel store variasjoner mellom bedrifter. De fleste årsrapportene til utvalget ligger tilgjengelig på nett, resterende rapporter fikk jeg tak i via mail.

Brønnøysundregisteret har også rapportene tilgjengelig, med en del av rapportene hentet derfra var ikke i søkbar PDF-format. Dermed etterspurte jeg disse rapportene direkte fra selskapet. Etter at årsrapportene ble samlet inn, måtte informasjonen tilordnes på en fornuftig

måte. Årsrapporter kan inneholde svært mye informasjon så utvalget av data til analyse ville være helt avgjørende for studien. Det ble utarbeidet et skjema som skulle benyttes på hver av årsrapportene. Utarbeidningen av skjemaet var en krevende prosess, hvor flere utkast måtte prøves. utfordringene knyttet seg opp mot å kunne fange informasjonen på tvers av ulike rapporter og på tross av ulik informasjonsmengde i rapportene. Utkastene ble testet på syv årsregnskap. Og det ble vurdert hva som gav nyttig informasjon. Første utkast baserte seg på fire kategorier: Revisorsberetning, Md & A (Management Discussion and Analysis), Forhåndsbestemte utvalgte poster (Avsetninger, Avskrivninger og Nedskrivninger og Innholdsanalyse av spesifikke ord. (Skjønnsmessig vurdering, estimat, vesentlighet).

Dette utkastet viste seg å bli for tekstkrevende og utfordrende å systematisere. En mer konkret og mer kvantitativ tilnærming til dataen vil gi bedre svar på synligheten av de skjønnsmessige vurderingene. Skjemaet ble dermed utformet for å fange omfang og bestemte søkeord. Skjemaet vil hjelpe til å få en systematisk innhentning av informasjon fra de ulike bedriftene (Jacobsen, 2005).

I arbeidet med dokumentanalysen ble deler av fokuset endret og frekvensanalysen av spesifikke ord ble utvidet. Tidlig i bearbeidningen av materialet fra årsrapportene ble det tydelig at å si noe fornuftig om hvilke regnskapsløsninger som velges, ville bli krevende. Den varierende grad bedriftene ga informasjon ville gjøre det tidkrevende å gjøre gode sammenligner av de regnskapsmessige valgene. Den kvalitative tilnærming til oppgaven gjør at det vil være mulig å endre litt og samtidig gå videre med bare deler av dataen som ble hentet inn. Fokuset ble derfor på i hvilken grad bedriftene informerer, viser og synliggjør de skjønnsmessige vurderingene de står ovenfor.

Ved hjelp av programvaren Nvivo ble det foretatt en frekvensanalyse på bestemte søkeord. Frekvensanalysen ser etter forekomsten av spesifikke ord i de ulike årsrapportene. Frekvensanalysen som blir brukt er på de 21 bedriftenes årsrapporter for 2015. Dette fordi 2016 rapportene ikke var offentliggjort på dette tidspunktet. Frekvensanalysen kan ikke sies å gi et klart bilde på synlighet av vurderinger, men det er vurdert til at det kan gi en indikasjon på hvor beviste regnskapsprodusentene er på å vise at utarbeidningen av deres regnskap er påvirket av skjønnsmessige vurderinger. Det er viktig å bemerke at søket er tatt på hele årsrapporten. Dermed trenger forekomsten av ordet ikke nødvendigvis å ha noen med det regnskapsmessige å gjøre. Det ble valgt ut fire ulike søkeord. Ordene ble valgt ut på grunnlag

av at de spesifikt dreier seg om vurderinger. Ordene ble testet på noen rapporter, og de fanget opp direkte synliggjøring av skjønnsmessige problemstillinger. Det ble tatt hensyn til ulike former av ordene. Det vil si at søkeordet «estimat» også inkluderer forekomsten av «estimert» og «estimere». De fire ordene som ble benyttet var vurdering, estimat, vesentlig, og forutsetning. Opprinnelig var også «skjønn» en del av frekvensanalysen, men det ble fjernet fordi det var så begrensede funn. Det i seg selv er et interessant punkt. En kan stille seg spørsmålet om regnskapsprodusenter kommuniserer at regnskapet deres til en viss grad er preget av skjønn?

3.3 Datainnsamling - Dybdeintervju

I etterkant av årsrapportanalysen ble det valgt ut tema og punkter som ble undersøkt nærmere via dybdeintervju. Den kvalitative metodens fleksible design gjør det mulig å bestemme dette i etterkant av trinn 1.

Intervjuteknikk

Det finnes ulike måter å gjennomføre intervju på. En kan gjennomføre rene kvantitative intervjuer der alt er totalt forhåndsstrukturert, eller kvalitative intervjuer hvor det ikke blir lagt noen føringer (Jacobsen, 2005). Dette kategoriseres som ytterkantene og ofte blir det benyttet noe som er midt imellom (Jacobsen, 2005). Ofte omtales ustrukturerte intervju som den optimale formen for kvalitative data, fordi det da er informantens uforstyrrede tanker som blir dataene (Easterby– Smith et al, 2012). Men det presiseres at det kreves mye erfaring for å kunne gjennomføre det på en god måte (Dalland, 1994). På bakgrunn av dette har jeg valgt å benytte en semi-strukturert intervjumetode. Det ble utarbeidet en intervjuguide som la noen føringer for samtalen. Jeg har lite erfaring med intervjuer og mener det derfor er hensiktsmessig å velge en semi-strukturert intervjumetode.

Intervjuprosessen

Når informantene viste interesse for å delta, ringte jeg de med en gang og fortalte om hva som var formålet og tema for intervjuet. Dette vil gjøre informanten forberedt og kan også gjøre at informanten vil føle seg trygg og avslappet i selve intervjusituasjonen (Easterby-Smith et al, 2012). Intervjuer bør i utgangspunktet bli foretatt ansikt til ansikt. I denne studien

var det dessverre ikke mulighet for dette. Informantene er alle personer med ledene stillinger og travle timeplaner, et premiss ble derfor at jeg måtte være veldig fleksibel på tidspunkter. Intervjuene ble derfor gjennomført over telefon. Det ble opplyst i forespørsels-mailen, og i påfølgende telefonsamtale om at det ville gjøres lydopptak av intervjuet. Dette ble muntlig samtykket av informantene.

Før intervjuene ble det utarbeidet en intervjuguide (Vedlegg 1). Intervjuguiden ble utformet med utgangspunkt i funnene fra det første trinnet av studien samt teoridelen for oppgaven. En intervjuguide vil kunne hjelpe med en strukturering slik at det er mulig å kunne sammenligne svarene fra informantene i etterkant (Thagaard, 2013). Jeg valgte å benytte en semi-strukturert guide, formålet med det var å kunne sikre at temaene dekket, samtidig som informanten kan få snakke fritt, uten bestemte rammer. Den ble utarbeidet med konkrete spørsmål knyttet til tema. Intervjuguiden ble sendt til informantene en til to dager i forveien av intervjuet.

Under intervjuene hadde jeg en bearbejdet momentliste som jeg kunne benytte som en sjekklister for informasjonen som ønskes. Dersom informanten ikke selv gikk inn på de punktene i momentlisten, kunne jeg benytte "probing" for å få informanten inn på de aktuelle punktene (Thagaard, 2013). Intervjuguiden skal ikke følges slavisk, dette fordi det ønskes en åpen dialog mellom informant og intervjuer (Jacobsen, 2005). Under intervjuene førte dette til at informantene styrte til dels hva de ønsket å snakke om, men «probing» ble brukt aktivt gjennom alle intervjuene, for å dekke de punktene en ønsket.

Det ble tatt lydopptak av intervjuene. Lydfilene ble oppbevart kun på en minnepenn, disse ble også slettet etter at det transkriberte intervjuet var godkjent av informantene. Transkribering ble gjort rett i etterkant av intervjuene. Dette for at intervjuet skulle være friskt i minnet. Etter transkribering ble det renskrevet og sendt på mail til informanten innen en uke etter at intervjuet fant sted. Det gav informanten mulighet til å komme med kommentarer samt korrigere eventuelle utsagn som har "kommet ut feil" eller gir rom for misforståelser. Det er et viktig tiltak for kvalitetssikring av intervjumaterialet (Thagaard, 2013). Flere av informantene hadde små korrigeringer av de transkriberte intervjuene, disse ble det selvsagt tatt hensyn til. Det viser at informantene har tatt seg tid til å lese gjennom, noe som er viktig for informasjonens gyldighet. Etter mail-korrespondanse og påfølgende godkjenning til bruk fra informanten, var intervjuene klare til å benyttes i en analyse. Tre av intervjuene ble holdt i

uken før påske, det gjorde at tiden mellom intervjuet, transkribering og godkjenning ble lengre enn optimalt. Den opprinnelige intervjuplanen skulle være ferdig før påske, men omstendigheter gjorde at to av intervjuene ble tatt i uken etter påske. Lengden på intervjuene varierte mellom 35- og 68 minutter.

Dato	Informant nr.	Varighet
27.03.17	1.	45 minutter
04.04.17	2.	35 minutter
05.04.17	3.	58 minutter
07.04.17	4.	67 minutter
20.04.17	5.	51 minutter
21.04.17	6.	46 minutter

Tabell 2: Intervjuer og nummerering

3.4 Analyse

3.4.1 Dokumentanalyse

Analyse av data består av tre prosesser. Beskrive, “systematisere og kategorisere” og sammenbinde (Jacobsen, 2005). Utfra kategoriseringen danner en da kodingsenheter. I dokumentanalysen vil datamaterialet i hovedsak bestå av tall og andeler. Dette vil en kategorisere som kvantitative data (Jacobsen, 2005) I utsorteringen av informasjon ble alle bedriftenes årsrapporter lest igjennom. Dette for å ha kunnskap om bedriftene til å vurdere hva som kunne være av betydning for hvilken informasjon de valgte å presentere. Etter gjennomlesningen ble fokuset rettet mot bedriftenes noter. Ved hjelp av en sjekklister for noter fikk jeg en oversikt over hva bedriftene måtte presentere og ikke. Gjennom dette arbeidet ble fokuset rettet videre mot prinsippnoter, dette fordi det var her en fikk frem de tydeligste forskjellene mellom de som redegjorde for sine vurderinger og de som ikke gjorde det. Dette forarbeidet til analysen var tidkrevende, men svært viktig for arbeidet med dokumentene. Det gav også et god bakgrunnskunnskap til de forestående intervjuene. Gjennomlesningen ga klare indikasjoner på variasjonen som var til stede i utvalget. Utvalget er

begrenset til 21 bedrifter og det vurderes som for lite til å foreta omfattende generaliserende kvantitative analyser. Målet for dokumentanalysen er ikke å generalisere, men å se variasjon eller tendenser i hvordan det redegjøres for skjønnsmessige vurderinger. Funnene blir også sentrale for å forme intervjuguiden i del 2. Datamaterialet til dokumentanalysen vil bestå av deskriptiv statistikk. Frekvensanalysen ble gjennomført ved bruk av programvaren Nvivo, mens resten av datamaterialet er registrert manuelt, fra hver enkelt årsrapport. Den deskriptive statistikken vil synliggjøre for leser den variasjonsbredden som er på en enkel måte, uten at det skal være nødvendig å lese årsrapportene. Den deskriptive statistikken og figurene er utarbeidet i Excel.

3.4.2 Intervjuanalyse

Analyse av kvalitative data fra intervjuer består av tre prosesser: Beskrive, “systematisere og kategorisere” og sammenbinde (Jacobsen, 2005). For å benytte en systematisk tilnærming vil det her gjennomføres en innholdsanalyse. Grunnlaget for en innholdsanalyse er at informasjonen fra informantene kan organiseres i tema eller kategorier. En må da klare å skille ut relevant informasjon til de kategoriene som blir valgt. Disse kategoriene bør ha en klar sammenheng med intervjuguiden og oppgavens teoretiske rammeverk for å sikre tilstrekkelig informasjon til analysen (Jacobsen, 2005). Fortløpende, etter at et transkribert intervju hadde blitt godkjent av informanten, startet prosessen med å systematisere. I et arbeidsdokument ble intervjuene et etter et gjennomgått og systematisert ut fra flere kategorier. Det at dette ble gjort fortløpende førte til at tema som de første informantene fokuserte på også kunne bli spurt spesifikt om i påfølgende intervjuer. Systematiseringen var krevende som følge av den semi-strukturerte intervjuformen som ble valgt. En må dermed være veldig konsis med at sitater som settes opp mot hverandre tilhører samme kontekst. Arbeidet ble derfor gjort med stor forsiktighet. Det arbeidet er også helt sentralt for studiens validitet. At informantene er oppfattet og tolket riktig er helt avgjørende for funnernes gyldighet. Informantene kom med mye informasjon, dermed ble utvelgelse og reduksjon av empiri også et utfordrende arbeid. Sammenbindingen er gjort delvis ut ifra spørsmålene men også ulike faktorer som flere snakket om i løpet av intervjuene. I utgangspunktet startet en med femten punkt som nå er redusert til åtte. Disse åtte punktene er plukket ut for å fremheve de viktigste det ble snakket om i intervjuene, samt at de er sentrale for fordypningen i skjønnsmessige vurderinger og valgfrihet.

3.5 Validitet, reliabilitet og forskningsetikk

For å kunne vurdere kvaliteten på undersøkelsen er metodekritikk sentralt. Validitet og reliabilitet sier noe om i hvilken grad en gjennom studien har sett på fenomenet som en skulle fordype seg i. Siden det i hovedsak gjøres en kvalitativ studie er det krevende å teste pålitelighet og gyldighet i resultatene. Dermed blir kritikk og analyse av forskningsprosessen avgjørende for dens kvalitet. Jacobsen (2005) viser til at forskerens evne til å handle eksplisitt og samtidig reflektere over hvordan ting kunne vært håndtert annerledes vil øke studiens kvalitet og troverdighet.

Reliabilitet dreier seg om hvorvidt studien kan vurderes som pålitelig. Det er vanskelig å redegjøre for målesikkerhet i kvalitative undersøkelser, dette fordi de ofte dreier seg om enkeltpersoners meninger (Easterby-Smith et al. 2012). En skiller mellom intern og ekstern reliabilitet. (Easterby-Smith et al. 2012). Det at datainnsamlingen var ved hjelp av telefonintervju kan kritiseres. Et telefonintervju kan også føre til at vi mister noe inntrykk fra intervjuobjektet, som er lettere å se når vi benytter et intervju ansikt-til-ansikt (Easterby-Smith et al. 2012). For denne studien vurderes den interne reliabiliteten som bra, det vil si at resultatene er gyldige for det utvalget og det fenomenet som er undersøkt. Bakgrunnen for intern reliabilitet dreier seg om kvalitetssikring av informantenes bidrag til oppgaven. Ved gjennomgang og påfølgende korrigeringer av de transkriberte intervjuene skal informasjonen som er benyttet til analyse være tilstrekkelig kvalitetssikret. Informantene kan føle at dette er sensitiv informasjon og derfor er anonymitet et tiltak for at informasjonen skal være så upåvirket som mulig (Easterby-Smith et al. 2012).

Validitet handler om i hvilken grad studiens resultater oppfattes som riktig. Har den målt det som en ønsket å måle? (Easterby-Smith et al. 2012) I årsrapportsanalysen er meningen å se hvordan det redegjøres for skjønnsmessige vurderinger. Å være sikker på å måle redegjøring vurderer jeg som vanskelig. Frekvensanalysen av søkeord er den dataen som jeg mener ga best indikasjon på synliggjøring og redegjørelse av vurderingen, og derfor ble dette benyttet. Men en skal være obs på om søkeordsanalysen måler hvordan det redegjøres for vurderinger. For å håndtere dette ble det foretatt en ekstra gjennomlesing av bedriftenes årsrapporter for å se om min analytiske vurdering av redegjøringen var konsis med frekvensanalysen. For dybdeintervjuene er det sentralt om jeg har tolket informantenes svar som intendert (Jacobsen, 2005). For å sikre gyldigheten er det avgjørende at informanten får gjennomgå og

kommentere det transkriberte intervjuet, kort tid etter at det er gjennomført. Dette vil kunne hindre misoppfattelser og tolkninger fra forskerens side og sikre at datamaterialet som benyttes er som intendert fra informantene. Det at det ble mailkorrespondanse i etterkant, hvor flere av informantene hadde ting de vil korrigere vil også være av betydning for validiteten. Det viser at de transkriberte intervjuene er gjennomlest og at informantene står for innholdet.

Informert samtykke er sentralt når det gjelder forskningsetikk (Easterby-Smith et al, 2012). For å gjøre undersøkelser på en etisk måte er det en del ting som det skal tas hensyn til. I en studie hvor en ser på mennesker i deres jobbsituasjon, kan en ifølge Jacobsen (2005) se på det, som at en går inn i deres offentlige sfære. Det er derfor viktig å være bevisst på de valgene en gjør knyttet til informantene, det dreier seg om ting som informert samtykke og krav til å bli korrekt gjengitt i studien.

Informantene ble først kontaktet via en forespørselsmail hvor det sto beskrivelse for oppgaven og hva jeg ønsket de kunne bidra med. Frivillig deltagelse baserer seg på at en på forhånd er klar over hva informasjonen skal brukes til, og eventuelle «feller» eller goder det kan innebære (Easterby-Smith et al, 2012). Skjønnsmessige vurderinger kan være sensitiv informasjon og det ble derfor viktig å fremheve hva en var ute etter. Fra forespørselsmailen står det: «Intervjuet vil forholde seg til skjønnsmessige vurderinger på et overordnet nivå, og vil ikke dreie seg om detaljerte føringer i deres bedrift». Dette viser tydelig allerede i forespørselen hvilken informasjon som skal brukes fra intervjuene. Når informantene viste interesse ble de oppringt og forklart mer om oppgaven og informasjon som var sentral. Flere av informantene stilte da spørsmål om undersøkelsen skulle dreie seg spesifikt om deres bedrift eller om det var deres refleksjoner i rollen som regnskapssjef som var sentralt. Jeg tok dermed en avgjørelse om at deres refleksjoner i rollen som regnskapssjef ville bli vektlagt. Det ble dermed viktig å være konsekvent og ta hensyn til det videre i oppgaven. Informantene var klar over at deres navn, stilling og bedrift ville stå listet opp i oppgaven. Flere av informantene var opptatt av om de ville bli sitert med navn, og hvordan dataen de bidro med ville vises. Det ble derfor besluttet at informasjonen de bidro med skulle anonymiseres, dette reduserer eventuell risiko med å være åpen og ærlig i sine refleksjoner. Jeg vurderer det slik at de positive tilbakemeldingene jeg fikk fra regnskapssjefene, i stor grad skyldes at studien dreier seg om overordnede skjønnsmessige vurderinger, og ikke bedriftsinterne forhold.

Dataen som bli innhentet dreier seg om hva informantene foretar seg i jobbsituasjon, den vil da karakterisere til å være en offentlig sammenheng (Jacobsen, 2005). I kvalitative studier med et få antall informanter skal en være bevisst på identifisering av informanter i datamaterialet (Jacobsen,2005). I denne studien er det valgt å identifisere informantene, men ikke knytte personene direkte til hva som er sagt. Bortsett fra forskeren, er det dermed ingen foruten informanten selv som vet hva han/hun har sagt.

I en kvalitativ oppgave er det viktig å gjengi resultater i riktig sammenheng (Jacobsen, 2005) Det er viktig å gjengi informantene på en best mulig, og riktigst mulig måte. En skal ikke ta ting ut av sin sammenheng. Ut fra de renskrevne transkriberte intervjuene er dataen fra dybdeintervjuene på et omfang av ca. 15000 ord. I disse transkriberte intervjuene er det tatt ut mye informasjon som var for bedriftsspesifikk til å bruke i oppgaven. Når da dataen skal sammenbindes og reduseres til et empirikapittel må en etterstrebe å gjengi datamaterialet så nøyaktig som mulig, i den samme konteksten det var ment (Easterby-Smith et al, 2012). En må likevel i vurderingen av forskningen legge til grunn at andre kanskje ville sammenbundet materialet på en annen måte.

4.0 Empiri

Dette kapitlet er delt i to etter oppgavens spesifikke forskningsspørsmål. Første delkapittel beskriver hvordan det redegjøres for skjønnsmessige vurderinger i bedriftenes årsrapporter. Andre delkapittel beskriver hvilke vurderinger som ligger til grunn for de regnskapsmessige valgene som foretas. Dette kapitlet vil være grunnlaget for analysen som skal besvare oppgavens problemstilling.

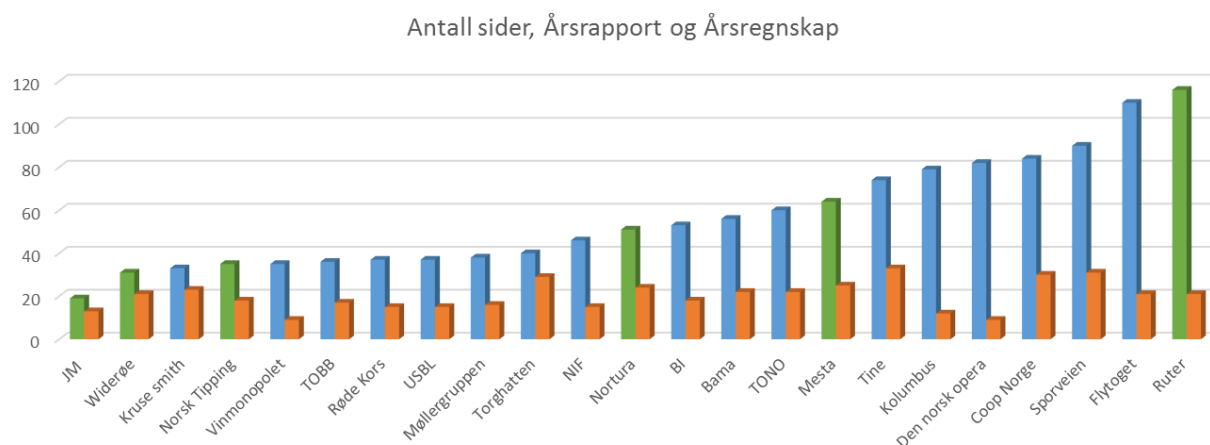
4.1 Hvordan redegjøres det for skjønnsmessige vurderinger i bedrifters årsrapporter?

Empirien fra dokumentstudiene dreier seg om informasjonens omfang og hvordan det redegjøres for de skjønnsmessige vurderingene i årsrapportene. For å kunne besvare forskningsspørsmål 1. blir det brukt datamateriale fra årsrapportene og informasjon fra dybdeintervjuene, som dreide seg om deres redegjøring av vurderinger i rapporteringen. For hvert delkapittel vil først materialet fra årsrapportanalysen presenteres. Så vil data fra dybdeintervjuene bli redegjort for. Deretter vil delene sammenbindes i en oppsummering for hvert av punktene. I alle figurene i empirikapitlet er bedriftene som via sine regnskapssjefer har blitt intervjuet, blitt markert i grønt. Dette er for å synliggjøre for leser hvordan disse bedriftene plasserer seg i den deskriptive statistikken i utvalget.

4.1.1 Stor variasjon i omfanget av hva som presenteres

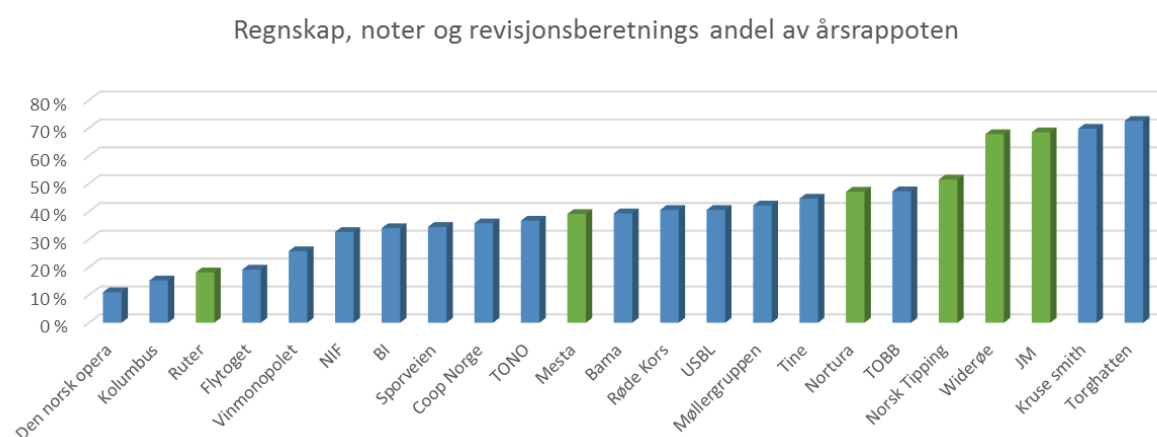
Årsrapportanalyse

Årsrapportene til de 21 bedriftene varierer veldig i omfang. Undersøkelsen viser at årsrapportene fra utvalget hadde en variasjon fra JM bygg sine 19 sider, til Ruter sine 116 sider (Figur 1). Gjennomsnittlig antall sider for utvalget var 56 sider. De blå/grønne søylene viser antall sider i årsrapportene, de oransje viser antall sider som vies til regnskap, noter og revisjonsberetning.

Figur 1: Antall sider, Årsrapport og Årsregnskap

Dette tyder på ulik bruk av årsrapporten som informasjonskilde. Det ble også registrert hvor mange sider som var avsatt til regnskap, noter og revisorberetning. Der var variasjonsbredden i utvalget fra 9 til 33 sider, med et snitt på 19 sider (figur 1). Mye av det styres klart av at ulike type bedrifter må opplyse om ulike ting. Dersom bedriften er en del av et konsern er det krav om en del opplysninger knyttet til konsolidering og slike ting. Også informasjon om tilknyttede- og datterselskaper er noe som vil utgjøre en stor forskjell mellom de ulike bedriftene. Det ble også satt opp en oversikt som viser hvor stor andel av årsrapportene som ble viet til årsregnskap, noter og revisjonsberetning (figur 2). Variasjonen mellom ytterpunktene her var stor, men hele 14 av bedriftene plasserer seg mellom ca. 30% til 50%.

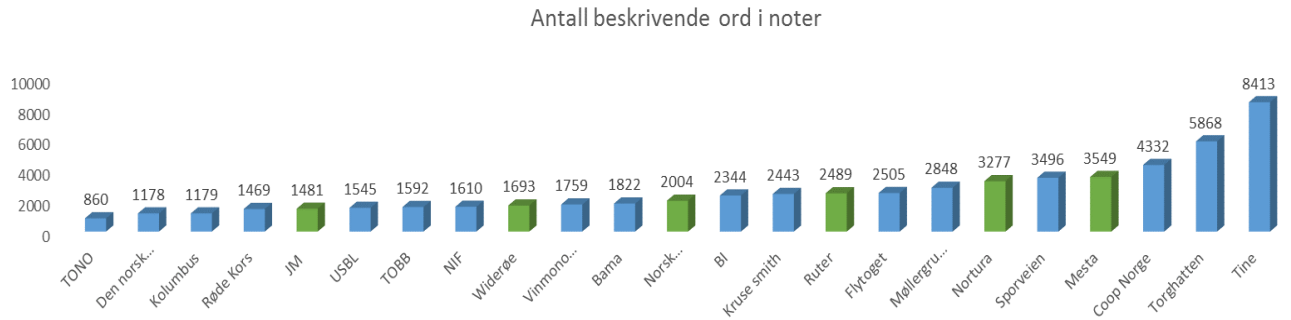
Figur 2: Regnskap, noter og revisjonsberetningens andel av årsrapporten

Den norske opera sin årsrapport utgjorde andelen kun 11%, til sammenligning hadde Torghatten en andel på hele 73%. Disse ytterpunktene vitner om veldig ulik bruk av

årsrapport som informasjonskilde. Det er verdt å merke seg at de tre bedriftene som er over 51% er profittmaksimerende privateide selskaper, mens de tre i motsatt ende er statlige og fylkeskommunale bedrifter. Majoriteten av bedriftene har en forholdsvis lik andel.

Fokuset videre var på informasjonsmengden som vies regnskapet, notene og revisjonsberetningen. Det er ulik opplysningsplikt som rammer ulike bedrifter. Derfor var det ikke uventet forskjeller mellom bedriftene. Dette forklares i stor grad av at bedriftene er såpass ulike. Likevel er det nærliggende å tro at skjønnsmessige vurderinger er sentrale for å forklare noen av forskjellene i omfanget. Et eksempel som underbygger dette, er en sammenligning av bedriftene Kolumbus og Sporveien. Bedriftene er henholdsvis kommunalt og fylkeskommunalt eid. De drifter og administrer kollektivtransport i hvert sitt område. Begge årsregnskapene er godkjent av revisor uten merknader. De fører regnskapet sitt etter samme regelverk og en kan anta at de i utgangspunktet ville hatt tilnærmet likt omfang i sin rapportering. Datamaterialet viser at Kolumbus bruker 12 sider til regnskap, noter og årsberetning, mens Sporveien bruker 31 sider på det samme. I sider så bruker Kolumbus bare 33% av mengden som Sporveien bruker. Noe av dette kan forklares av forskjeller i bedriftene, men jeg mener dette gir klare indikasjoner på at det foretas ulike vurderinger i forhold til informasjonen som ønskes presentert.

Som ventet var det variasjon i omfanget av noteopplysningene. Alle bedriftene i utvalget forholder seg til noteopplysningskravene fra § 7.1 -7.34 i regnskapsloven. Variasjon i antall noter var fra 11 til 23, med et snitt på 19. Dette antas å styres i hovedsak av hva bedriften er pliktig om å opplyse om. Noteopplysningene består i stor grad av tabeller og tall. Forskningsspørsmålet i oppgaven dreier seg om redegjøring av vurderinger. Dette er ikke nødvendigvis lett å kvantifisere, men et punkt som ble benyttet er antall ord i tilleggskrivelse utover figurene i notene. Det ble registrert antall ord brukt i notene for hele utvalget (figur 3).

Figur 3: Antall beskrivende ord i noter

Her ser en at spesielt Tine skiller seg ut, med noteinformasjon på over 8000 ord. Den mest naturlige sammenligningen i utvalget vil være Nortura. De er begge samvirkebedrifter med bønder som eiere. De hadde ca 22 milliarder i omsetning, de leverer til samme bransje, de er begge store konsern med obligasjonslån. Resultatet viser at Tine presenterer mye mer informasjon enn Nortura i sine noter. Forøvrig er også Nortura i det øvre sjiktet av de bedrifter som gir mest informasjon i notene. Dersom en ser Nortura og Tines noter opp mot hverandre nevnes veldig mange av de samme punktene, men gjennomgående skriver Tine mer informasjon på hvert av disse punktene. En skulle derfor ha grunn til å tro at det i stor grad er ulike vurderinger som forklarer forskjellene i omfanget.

Studien av årsrapporter viser variasjoner i informasjonsmengden som presenteres, men et viktig punkt er at mye informasjon nødvendigvis ikke er god informasjon. Det handler om relevans for bruker. For å øke kunnskapen av hva som styrer informasjonsmengden var det nyttig å kunne spørre regnskapssjefene direkte om temaet. Omfang, detaljnivå og brukernytte var derfor en del av dybdeintervjuene.

Dybdeintervjuer

Informantene fikk spørsmål om de fortok vesentlighetsvurderinger ovenfor eksterne brukere av regnskapet. Det var ulike faktorer som påvirket informantenes vurderinger og svarene vitnet om et ulikt fokus på vesentlighetsvurderinger. Spesielt var informant 5 tydelig på at dette var sentralt i hele deres arbeid.

«Disse vesentlighetsvurderingene preger både årsregnskapet i sin helhet, men også våre vurderinger på enkeltposter, regnskapsmessig og skattemessig» Inf 5.

Informant 1, 2, 3, og 6 var også tydelige på at vesentlighetsvurderinger var av betydning i deres arbeid, men at informasjon utover krav til brukere ble gjort med et måtehold. Informant 6 sier:

«Det handler om at de ulike brukere som vil ha informasjon skal få den informasjonen de trenger for å vurdere oss og eventuelle beslutninger, men den årsrapporten vi har er forholdsvis enkel og forholder seg til minstekrav, pluss litt etter bruker ønske.» Inf 6.

Informant nr.1 bemerker at deres årsrapport ikke skal fremstå som en informasjonsbrosjyre, og at det er gitt beskjed internt om at informasjon utover krav skal plasseres i andre deler av rapporten. Dette kan henge sammen med den andelen en så fra dokumentanalysen. En ønsker å standardisere regnskapsinformasjonen og derfor kan det regnskapsmessige utgjøre kun en liten del av selve årsrapporten.

«Vi har i utgangspunktet laget et regnskap som skal være så standardisert som mulig og som dekke lovmessige krav. Vi lager ikke det som en «informasjonsbrosjyre». Vi har sagt internt at i den grad noen ønsker å vise ting som er utover standard krav og tilnærming i regnskapet så ber vi om at det blir gjort i andre deler i årsrapporten.» Inf 1.

Informant 4 skiller seg ut her, som sier at de ikke foretar fortløpende vesentlighetsvurderinger, men at det styres av deres eierstruktur. Det ble også nevnt at hadde eierstrukturen vært annerledes, ville også informasjonsmengde og vesentlighetsvurderinger helt klart vært av et større omfang.

«Vi har ikke spesielle vesentlighetsvurderinger i forhold til våre eksterne brukere. Det har jo med dette med eierstruktur å gjøre. Det som er av sanne vurderinger står litt nevnt i prinsippnoten, men veldig kort og konsist.» Inf 4.

Informant 3 sier også at informasjonen som gis er ut fra minstekravene.

«Vi er nok i den enden av at det skal være i henhold til de kravene som er og ikke gir veldig mye mer informasjon.» Inf 3.

Informant 4 skiller seg ut i sammenhengen, men viser til at det er eierstruktur som er grunnen til at det er kun minstekrav som er styrende.

Alle informantene fikk spørsmål om hvilke vurderinger de fortok med tanke på informasjonsmengden i årsrapporten. Svarene fra de ulike informantene er til en viss grad like. Hovedpunktene er at alle forholder seg til minimumskravene. Informant nr 4. skiller seg litt ut hvor det er kun minimumskrav som styrer informasjonsmengde.

«Vi forholder oss til lovkravene der. Prinsippet vårt er at vi gjør det vi er pliktige til å gjøre i forhold til sjekklister og lovverk. De siste årene har vi faktisk slanket årsrapporten, både beretning og annen info. Prinsippet er egentlig å gjøre minst mulig ut av det utover kravene.» Inf 4.

Flere av de andre informantene sier derimot at dette er en balansegang. Informant 1 er klar på at de ikke ønsker å gjøre det så omfattende, det begrunnes med at eksterne brukere trolig ikke er så opptatt av de detaljene.

«Vi har ingen tanke om å gjøre dette så omfattende som mulig. Vi ønsker å holde det på et fornuftig nivå. Vi er ikke børsnoterte så vi har ikke eksterne brukere som er veldig opptatt av detaljer i regnskapet egentlig» Inf 1.

En ønsker å gi den informasjonen som er nødvendig til sine brukere, men at mengden bør begrenses og at det skal holdes enkelt sier flere av informantene. Informant 3 viser til at mye styres av lovkrav men at det er viktig at deres brukere skal få den informasjonen de trenger.

«Det gjøres endel vesentlighetsvurderinger i forhold til noteopplysninger definitivt, at regnskapsbruker skal få den informasjonen de trenger for å kunne gjøre en god og riktig vurdering av oss. Informasjonsmengde styres i stor grad av lovkrav, men det gjøres jo vesentlighetsbetraktninger hos oss.» Inf 3.

Informant 6 er opptatt av at de på enkelte områder vil de gi ut mest mulig men at det på andre områder er motsatt. Det tyder på at vurderingene om informasjonsmengde styres av ulike hensyn.

«På endel områder ønsker vi å gi minst mulig informasjon utover krav, på andre områder er det motsatt. Vi vet at enkelte ting er våre brukere veldig interessert i og derfor kan vi gi mye informasjon utover krav. Dette er vesentlighetsvurderinger som er tatt med hensyn på hva en ønsker å offentliggjøre ovenfor konkurrenter, men også andre brukere. Vi ønsker å holde det så enkelt som mulig samtidig som at brukerne skal få den informasjonen de trenger.» Inf 6.

Informant 1, 2 og 4. sier at de går i retning av mer generalisering og «slanking» av årsrapportene. Dette for å gjøre det viktige mer fremtredende.

«Årsrapportene blir jo gjennomlest av flere forskjellig internt. Så hender det vel at vi korter ned fordi noen mener vi er for grundig. Da forenkler vi det og justerer det så blir det bra til slutt.» Inf 2.

Informant 3,5. og 6. bemerker at vesentlighetsvurderingene påvirkes av flere ulike faktorer. Noe informasjon ønsker en ikke å gå ut med, mens andre ting gjerne deles. Spesielt konkurrenter fremheves som grunn til å være forsiktige med informasjon utover krav.

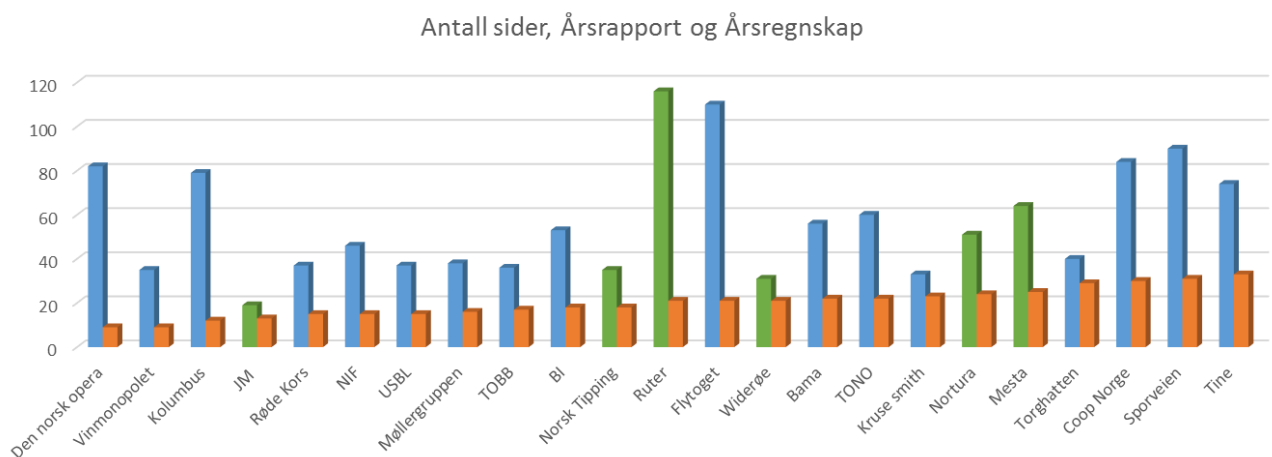
«Det vil unektelig alltid være en vurdering angående åpenhet og konkurrenter. Det er alltid en vurderingssak som kan trekke i en retning av at vi er mer konservative på informasjonsmengden» Inf 3.

Sammenbinding

Hovedlinjene fra dette spørsmålet er todelt, fra intervjuene ser det ut til at minstekrav i størst grad styrer mengde. Det som er interessant er at fem av seks informanter sier at de gjør vurderinger om hvilken informasjon brukerne trenger og at det er opptatt av at eksterne brukere skal få det de trenger. Samtidig presiserer flere at de gir lite informasjon utover krav. går det frem at det er minstekravene som i stor grad styrer informasjonen bedriftene gir i sine noter. Notekrav pluss litt ekstra til brukere virker som gjennomgående hos bedriftene. Når en ser det informantene sier om brukere opp mot det de sier om informasjonsmengde oppfatter jeg det som at minstekravene i stor grad tilfredsstillter brukernes behov. Jeg tolker dermed at

informantene sier at minstekravene i stor grad gir den informasjonen deres eksterne brukere trenger.

Dersom en ser tilbake på grafene fra dokumentanalysen så punktet om minimumskrav interessant. De blå/grønne søylene viser antall sider i årsrapporten og de oransje viser hvor mange av sidene i rapportens som er viet til regnskapet, noter og revisjonsberetning.

Figur 4: Antall sider, Årsrapport og Årsregnskap, annen sortering

Det mest tydelige en ser er variasjonen på hele årsrapporten (figur 4). For den regnskapsmessige biten som vises i oransje er det mindre variasjon. Noen av forskjellene skyldes at det er ulike ting det må opplyses om, men det er trolig også andre vurderinger som ligger til grunn. Det synes klart at informantene har ulike oppfatninger om hva som er minstekrav. Detaljnivå og forklaringer blir forskjellig. Informantene er tydelig på at minstekrav er gjeldene, men sier ikke noe hvilket detaljnivå minstekravene krever. Det at variasjonen i bruk av sider til årsregnskap, noter og revisjonsberetning er så ulik på tross av at ingen mener at de gir betydelig informasjon utover minstekrav, er interessant.

Noteopplysningene er det som gjerne oppfattes som tydelige lovkrav i den norske reguleringen. Men ut fra dokumentanalysen og intervjuene så viser også anvendelsen at disse reglene blir utsatt for en vesentlig bruk av skjønn fra produsentene.

4.1.2 Prinsippnoten kan hos noen være en kilde til god informasjon

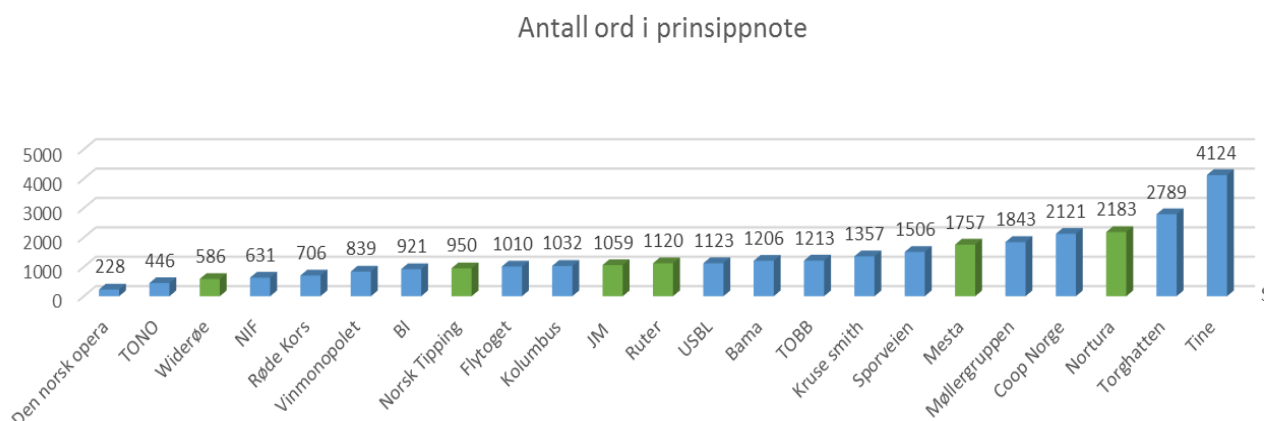
Årsrapportanalyse

Noten om regnskapsprinsipper er et krav. Den reguleres av regnskapslovens § 7-2.

Regnskapsprinsipper. Bedriftene er pliktige til å opplyse om anvendelse av regnskapsprinsipper. De er også pliktige til å oppgi om eventuelle endringer i anvendelse av prinsipper.

Som en del av undersøkelsen ble det lest nøye igjennom alle de 21 bedriftenes prinsipppoter. Det ble da tydelig at denne brukes ulikt. Hos enkelte bedrifter er den helt standardisert med få tilpassinger til egen bedrift, det vil si en «klipp og lim note». Hos andre bedrifter beskrives det svært detaljert om hvilke prinsipper som nyttes og hvordan de tolkes spesifikt til de ulike vurderingspostene. Blant bedriftene var det en solid spredning mellom ytterpunktene. Det som ble klart ut fra gjennomgangen er at prinsipppoten er der de som best synligjør sine vurderinger, viser det frem. Det innebærer at noten er tilpasset den enkelte bedriften og ikke fremstår som en «klipp og lim» note»

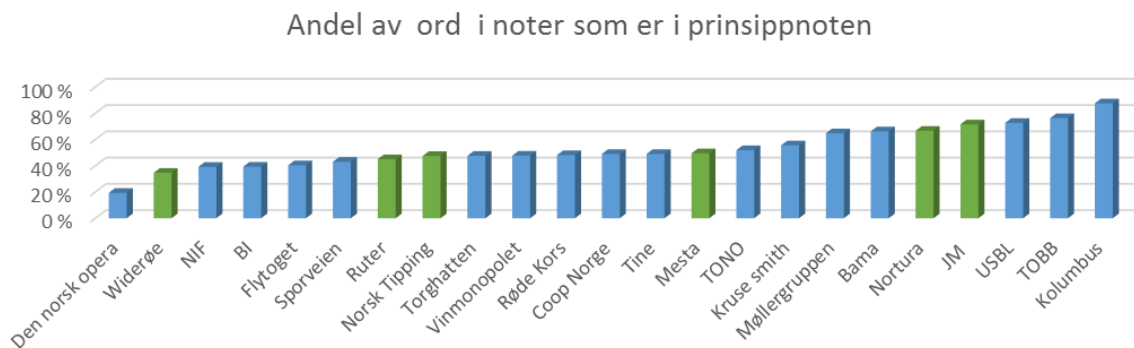
I datainnsamlingen ble det registrert hvor mange ord bedriftene bruker i sine prinsipppoter (figur 5). En ser at 10 bedrifter plasserer seg mellom ca 800-1200 ord. Ut fra gjennomlesningen av alle prinsipppotene vil de fleste av de ti kunne karakteriseres som standardiserte og generelle prinsipppoter. Noen av bedriftene som plasserer seg over 1200 ord er preget av mer bedriftsspesifikke beskrivelser. For eksempel er prinsipper for inntektsføringer et slikt punkt som er utdypet.

Figur 5: Antall ord i prinsipppote

Den norske opera brukte kun 228 ord, mens Tine som hadde i særklasse flest hadde over 4000. Prinsipppoten er det stedet hvor en kan vise prinsipielle tolkninger som ligger til grunn for vurderinger i regnskapet. Det er også viktig å nevne at flest mulig ord ikke er et mål, men

at det som står er relevant for bruker. Det ble også registrert hvor stor andel av notenes beskrivende ord som lå i selve prinsippnoten (figur 6). Denne andelen sier noe om strukturen i noteopplysningene. Det vil si at hvor bedriftene plasserer informasjonen sin, vil vises her. Ytterpunktene her er 19% til 88%.

Figur 6: Andel av ord i noter som er i prinsippnoten

Det lave ytterpunktet er et resultat av at Den norske Opera kun hadde 228 ord i sin prinsippnote. De andre bedriftene plasserer seg fra 39% og oppover. Denne grafen er sentral med tanke på strukturen i noteinformasjon. Halvparten plasserer seg mellom 40 og 50% men at faktisk fire bedrifter har over 70% av sine beskrivende ord i notene plassert i sin prinsippnote. Det gjør at en som bruker må være obs på at vurderinger kan være plassert ulike steder i notene.

Dybdeintervjuer

I intervjuene ble det fremhevet at prinsippnoten virket å være viktigere enn tidligere, da for å synliggjøre sine vurderinger. Informantene fikk spørsmål om prinsippnoten og deres tanker om den.

Svarene fra informantene gikk fra forholdsvis passivitet overfor noten til en aktiv bruk av prinsippnoten. Dette viste seg å være helt i tråd med indikasjonene fra gjennomlesningen. Det ene ytterpunktet fra intervjuene er informant 4.

«Igjen så er vår holdning der at vi har det som vi må ha med. Dersom en ønsker så kan en jo ha med mye mye mer, Men der forholder vi oss kun til lovkravene.» Inf 4.

Det andre ytterpunktet er informant 6. Der det er tydelig at dette er noe som har blitt jobbet mye med. Det vurderes at i noten finnes det mye god informasjon som synliggjør bedriftens prinsipielle vurderinger, men det settes også spørsmål om brukerne leser den.

«Prinsippnoten har fått et økt fokus. Vi har jobbet med kategorisering og tilpassing for at alle prinsippvurderingene vi foretar skal være synlige der. Jeg lurer på om det er undervurdert kommunikasjon, vi har brukt mye ressurser på den og dersom en leser den noten, skal det være mulig å se de vurderingene vi har tatt, men om brukerne leser det er jeg usikker på. Det er kanskje fortsatt oppfattet som en standardnote.» Inf 6.

De andre informantene plasserer seg inn mellom disse to i sine uttalelser. Informant 3 og 5 er tilnærmet like som informant 6 angående prinsippnoten. Det vil si at de bruker aktivt tid på å tilpasse den best mulig til sin bedrift. Informant 3 sier det er nok kun er spesielt interesserte som leser prinsippnoten, og at den derfor er skrevet som at det er en profesjonell part som vil lese og vurdere den. Informant nr. 5 sier at prinsippnotens rolle skal ha endret seg, og at de har et aktivt forhold til det.

«Generelt tidligere har det nok vært en sånn copy paste note, men vi hos oss har et veldig stort fokus på den. Revisorene har også et stort fokus på det. Vi tilpasser den og er opptatt av den skal vise de prinsippene vi benytter for våre vurderinger.» Inf 5.

I andre enden av skalaen plasserer uttalelsen til informant 2 seg. Det gir indikasjoner på en typisk «klipp og lim note», hvor en ikke er veldig aktiv for at prinsippnoten skal vise mest mulig.

«Nja, Veldig mye går igjen fra år til år. Så den er ganske grei. Vi forteller det vi må og bør fortelle.» Inf 2.

Sammenbinding

Dersom en ser uttalelsene til informantene så er det i tråd med forventningene fra dokumentanalysen. Flere av informantene viser til at den har blitt mer sentral de siste årene, men det vises at bedriftene forholder seg ulikt til vurderingen av hvor viktig den er. Spesielt tre av informantene hadde uttalelser som tydet på at prinsippnoten var sentral for å synliggjøre deres prinsipielle vurderinger. Dersom en ser figur 4, så ser en at informantenes bedrifter plasserer seg ulikt etter antall ord i prinsippnoten, samt at andelen av beskrivelsene som står i prinsippnoten er ulike. Et hovedpunkt fra dette punktet er likevel det spørsmålet om prinsippnoten fortsatt oppfattes som en standardnote og dermed ikke er blitt lest.

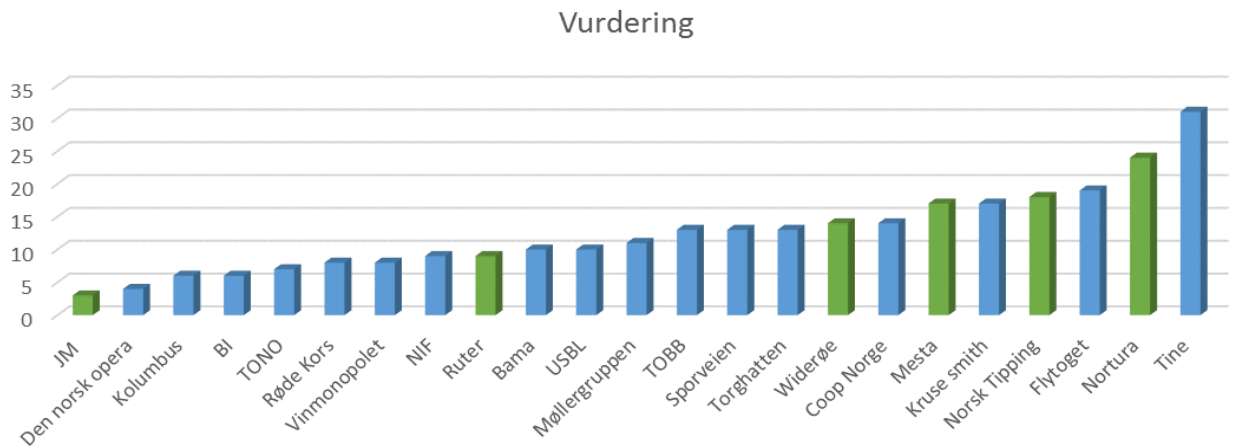
Informant 6 stiller spørsmål om det rett og slett er undervurdert kommunikasjon. Et annet punkt som dukker opp er notenes struktur. En av informanten var klar på at ved å ha en god prinsippnote skal en ikke ha behov for å skrive så mye i de resterende notene.

Dokumentanalyse viste at her er det litt ulik praksis. De fleste plasserer seg rundt 50/50 andel mellom prinsippnoten og andre noter. Grunnen til at dette fremheves er fordi det er sentralt for hvordan brukere leser noter. Det kan tenkes at brukere ikke leser notene fra A til Å men at en velger ut spesifikke noter som en leser. Dersom 80% av de beskrivende ordene står i prinsippnoten er det trolig ikke tilstrekkelig å lese kun enkelte noter. Dette gjør at en må ta inn i diskusjonen om redegjøring av vurderinger, må se på hvor denne informasjonen skal være.

4.1.3 Synligheten av skjønnsmessige vurderinger

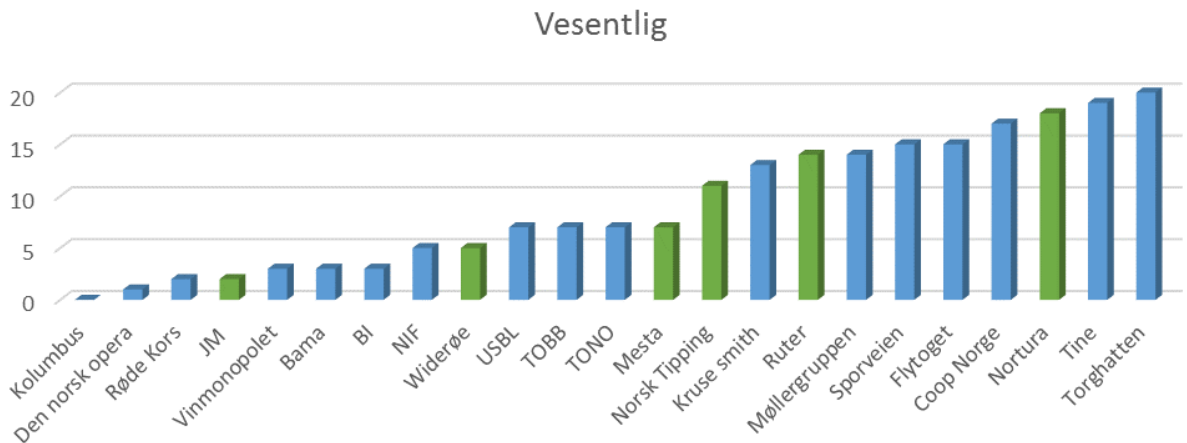
Årsrapportanalyse

Søkeordet «vurdering» har en spredning fra 3 til 31 (figur 7). Igjen er Tine øverst på listen. Gjennomsnittet er på 12 for disse 21 bedriftene. En ser at de bedriftene ordlegger seg ulikt. Nesten halvparten av bedriftene bruker ordet vurdering 10 ganger eller mindre i sin rapportering, det vurderes som lite. I utarbeidingen av regnskap står en ovenfor veldig mange vurderinger, at en da bruker ordet «vurdering» så lite i presentasjonen av det, kan virke overraskende.

Figur 7: Vurdering

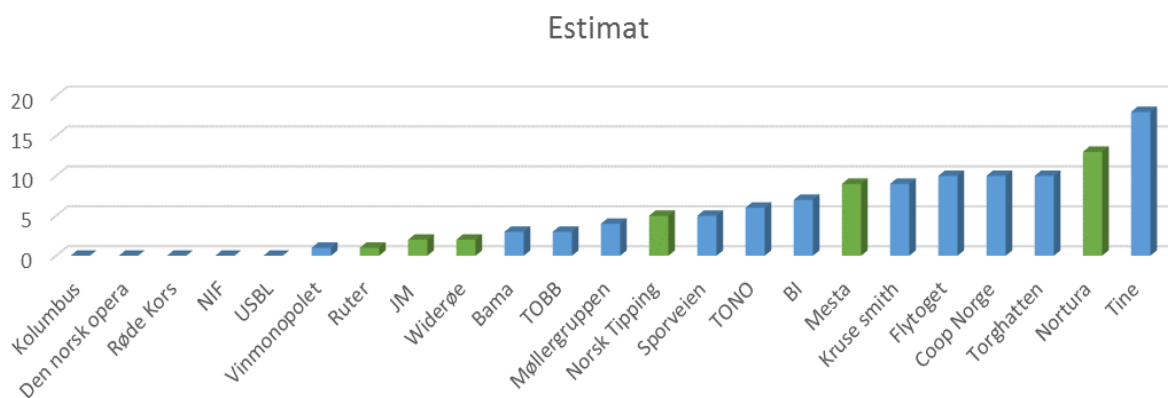
Søkeordet «vesentlig» har en spredning fra 0 til 20 (figur 8). Her ser en at det er Torghatten som har høyest forekomst. Gjennomsnittet er på 9. Frekvensanalysen viser at ca. halvparten av bedriftene bruker ordet «vesentlig» færre enn ti ganger i sine rapporter..

Figur 8: Vesentlig

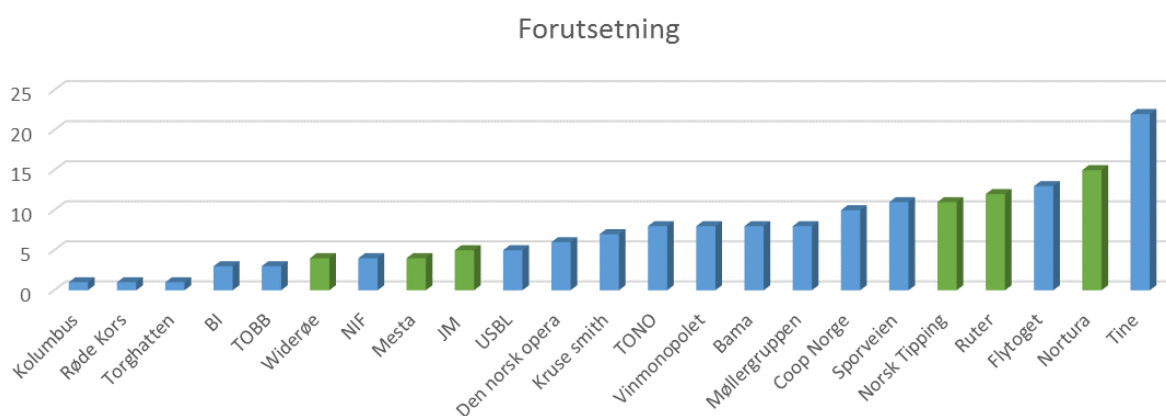
Søkeordet «estimat» har en spredning på 0 til 18 (figur 9). Hele 9 bedrifter har tre eller mindre forekomster av ordet estimat i sine årsrapporter, totalt viser analysen et gjennomsnitt på 5. Det kan vitne om lite synliggjøring av estimater fra en del bedrifter. De aller fleste bedrifter foretar estimater i sine regnskap, spesielt siden dette er bedrifter med en viss størrelse. En skulle dermed kunne forvente en høyere forekomst av ordet «estimat». At enkelte bedrifter ikke nevner estimat virker også rart.

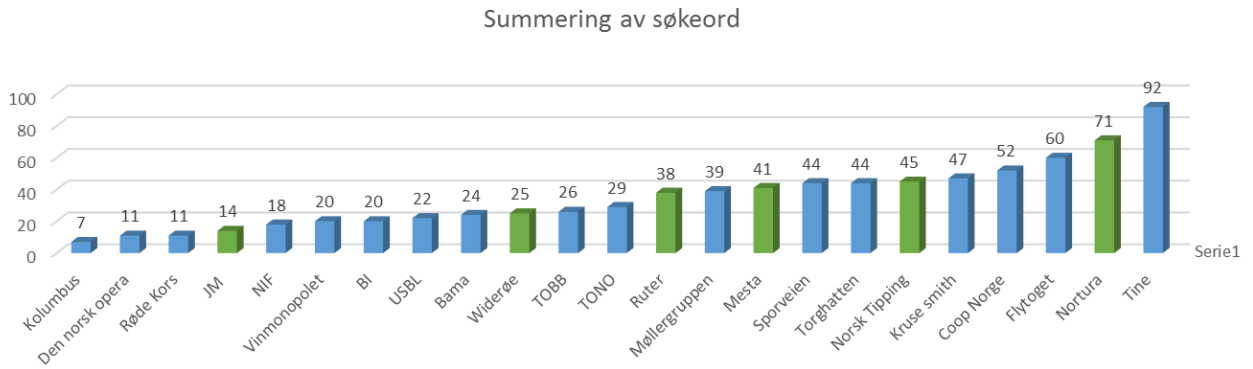
Figur 9: Estimat

«Forutsetning» har en spredning fra 0 til 22 (figur 10). Gjennomsnittet er på 7. Igjen har Tine klart høyest forekomst av søkeordet.

Figur 10: Forutsetning

Søkeordene viser en solid spredning mellom bedriftene. Når en ser på de ulike grafene er det enkelt å se at noen bedrifter går igjen blant de med høyest forekomst av ordene, det samme gjelder de med lave antall. Det er for eksempel forventet at Tine plasserer seg høyt utfra analysen. Det er naturlig at de har høyere forekomst av søkeord når de også skriver vesentlig mer enn andre i sine noter.

Figur 11: Summering av søkeord

Dersom en ser på summeringen av søkeordene og setter dette opp mot omfang i noter så viser det at mengde og søkeord ikke nødvendigvis henger sammen. Det er kanskje andre ting enn mengde som påvirker forekomsten av søkeord. Det som på mange måter er overraskende er de bedriftene som plasserer seg i bunn av summeringslisten. De er alle store bedrifter som kan forventes å ha brukere av regnskapene sine. At det da er så få treff i analysen kan være resultat av to ting. Enten at de bruker annen ordlyd for å synliggjøre vurderingene sine, eller at de i liten grad synliggjør vurderingene.

Dybdeintervjuer

En forventning i forkant av intervjuene ble derfor at forekomst av søkeord også dreier seg om regnskapsprodusentens fokus på å vise sine vurderinger. Informantene fikk spørsmål om de skjønnsmessige vurderingene var synlige og for hvem de eventuelt var synlige for. Dette punktet er såpass sentralt for oppgavens problemstilling at det er ønskelig å ha med alle informantens svar. Informant 1 sier at de nok ikke er spesielt synlige, men at dersom noe ikke var standardisert så ville det ha syntes.

«De er nok ikke veldig synlige, ikke konkret. Men der vi har gjort nedskrivinger har vi for eksempel beskrevet dette i detaljer. Når det gjelder driftsmidler og levetid på dette så er det jo synlig på gruppe nivå, ikke konkret per eiendel. Det hadde vært synlige om det var vesentlig lengre levetid enn normalt.» Inf 1.

Informant 1 uttalelse gir litt det samme inntrykket som også informant 2 og 4 gir, nemlig at det som er synlig er på et veldig generelt og standardisert nivå.

«Vi forteller jo litt i prinsippnoten sånn generelt, vi vil være åpne og det er ikke noe som er hemmelig.» Inf 2.

Informant 4 sier at også de er på et generelt nivå, og når det kikkles i notene så står det veldig lite om deres vurderinger.

«De er nok ikke veldig synlige. Det står jo litt i prinsippnoten, men det er ganske generelt. Når jeg ser over nå så står det veldig lite.» Inf 4.

Det ble derfor stilt spørsmål om informant 4 trodde at deres brukere hadde hatt interesse av det. Dersom regnkapsprodusentene ikke tror at brukeren vil ha interesse av det og derfor ikke gir informasjon om det, så er det fra et teoretisk perspektiv foretatt en vesentlighetsvurdering. Informant 4 sier i forhold til interesse:

«Jeg tviler litt på det. Noen enkelte brukere kanskje. Jeg har aldri fått spørsmål eller henvendelser så det tyder vel på det ikke er så mye interesser» Inf 4.

Informant 3 sier at vurderingene kunne sikkert vært mer synlig, men bemerker i likhet med Informant 4 at det er usikkert om økt synlighet av deres vurderinger hadde økt brukernytten, dette spørsmålet stiller også informant 3 seg.

«De kunne nok vært enda synligere de, men om det hadde bedret bruken og nytten er jeg usikker på.» Inf 3.

Informant 3 sier også litt om hvem vurderingene helst bør være synlige for, og viser til at det er ulike hensyn som blir tatt i forhold til synligheten. Åpenhet ovenfor konkurrenter nevnes som en styrende faktor.

«Det er jo for alle de som ønsker å lese rapporten, alle brukerne vil jeg si. Så vil det unektelig alltid være en vurdering angående åpenhet ovenfor konkurrenter. Det er alltid en vurderingssak som kan trekke i en retning av at vi er mer konservative på informasjonsmengden» Inf 3.

Informant 5 sier at de har utfyllende noter som er nøye tilpasset bedriften. På grunn av det mener informanten at de skjønnsmessige vurderingene er relativt synlige i deres regnskapsrapportering. Det nevnes også at det naturlig nok er behov for en generell regnskapskunnskap for å forstå vurderingene.

«Jeg tenker i utgangspunktet så har vi ganske utfyllende noter. Dersom en vet hvordan en skal lese et årsregnskap så vil jeg tro en klarer å få ganske mye ut av regnskapet vårt. Sånn sett så mener jeg det er relativt synlig.» Inf 5.

Informant 5 sier også hvorfor de jobber med å synliggjøre sine vurderinger og at dette er sentralt for brukernytten.

«Jeg tenker det er viktig at de skjønnsmessige vurderingene er såpass tydelig at brukerne kan gjøre best mulige beslutninger ut ifra informasjonen de får presentert.» Inf 5.

Informant 5 og Informant 6 sine uttalelser vitner om det som Stenheim og Madsen (2014) kategoriserte som skreddersøm av informasjon. Det vil si tilpassing til bedrift og ikke bare bruk av standardopplysninger, Informant 6 beskriver hvordan de har jobbet.

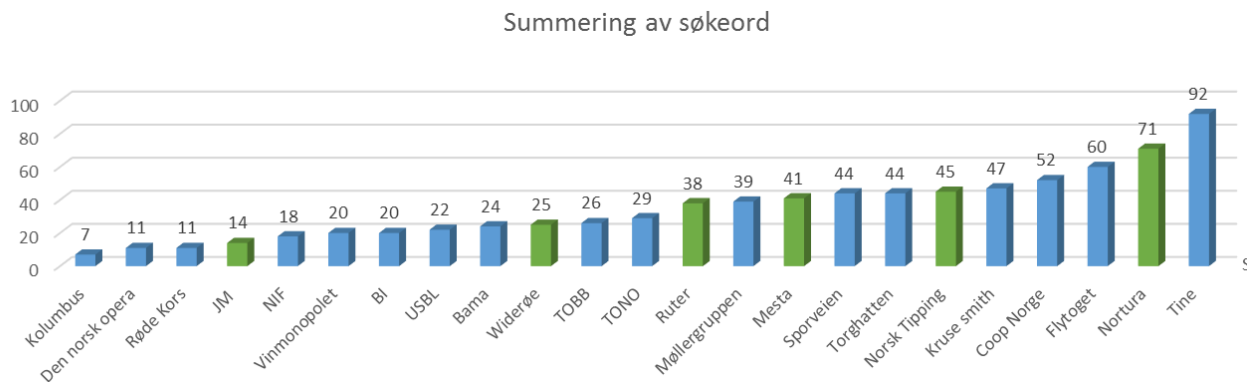
«Vi har jobbet med kategorisering og tilpassing for at alle prinsippvurderingene vi foretar skal være synlige i prinsippnotene. Jeg lurer på om det er undervurdert kommunikasjon, vi har brukt mye ressurser på prinsippnotene og dersom en leser notene, skal det være mulig å se de vurderingene vi har tatt. Prinsippnotene er en plass for å synliggjøre vurderingene.» Inf 6.

Spørsmålet om synliggjøring plasserer nok en gang informantene på en skala. Med det menes det at noen sier de nesten ikke synliggjør sine vurderinger, mens andre er klare på at ved å lese deres årsrapporter skal det være mulig å se deres skjønnsmessige vurderinger.

Sammenbinding

Dersom en ser på summering av søkeord for alle de 21 bedriftene så vil jeg likevel si det er et klart skille i redegjøringen av at det foretas skjønnsmessige vurderinger mellom de på topp og bunn (figur 11). For de bedriftene som plasserer seg på topp er det gjennomgående tydelig at

regnskapet deres utarbeides delvis på grunnlag av skjønn. Hos de som plasserer seg i bunn av søkeordsanalysen gis det knapt indikasjoner på at deres regnskap er påvirket av skjønn.

Figur 11: Summering av søkeord

Informant 1,2,3 og 4 sier i ulik grad at spesifikke skjønsmessige vurderinger nok ikke er spesielt synlige i deres rapporter. Informant nr. 5 og 6 skiller seg ut og sier at de skjønsmessige vurderingene de foretar er synlige via henholdsvis prinsippnoten og andre noteopplysninger. Dersom en ser dokumentanalysens datamateriale av søkeord opp mot intervjuene så er sammenhengen mellom hvordan de seks informantene kommer ut på søkeordsanalysen og hvordan regnskapssjefen selv vurderer synligheten av deres vurderinger ikke helt klar. 4 av de seks spurte informantenes bedrifter plasseres seg blant øvre halvdel i søkeordsanalysen.

Det er dermed vanskelig å vurdere om det er den enkelte regnskapssjefens bevissthet på redegjøring som er førende for hvordan de uttaler seg og ikke nødvendigvis den faktiske redegjøringen i deres rapporter. Det som en blir obs på er at fire av uttalelsene til informantene indikerer at redegjøringen av vurderinger er på et generelt nivå, og at spesifikke vurderinger ikke er særlig synlige. Når en ser at fire av informantenes bedrifter scorer på øvre halvdel av søkeordsanalysen så gjør det at jeg stiller spørsmål om redegjøringen til bedriftene som plasserer seg på nedre halvdel.

Det ble derfor foretatt en gjennomlesing av bedriftene som plasserer seg i nederst av summeringen av søkeord. Antagelsene var berettiget. Blant noen av bedriftene gis det knapt noen tegn til at regnskapet er utarbeidet med bruk av skjønn.

4.2 Hvilke vurderinger ligger til grunn for de regnskapsmessige valgene som foretas?

Empiri fra dybdeintervjuene består av informasjon hentet fra de seks informantenes transkriberte og godkjente intervjuer, og vil være grunnlaget for å besvare forskningsspørsmål 2. Mange av temaene flyter over i hverandre og det ønskes derfor å se på empiri fra dybdeintervjuene som en helhet. Informasjonen vil bli presentert her, mens analyse og refleksjoner rundt punktene vil bli tatt i kapittel 5.

4.2.1 Ved hjelp av dokumentasjon sikrer en substans og grunnlag som kreves til de skjønsmessige vurderingene.

Alle informantene fikk spørsmål om hvordan det arbeides med utfordrerne regnskapsmessige problemstillinger. Det var tydelig at å skaffe dokumentasjon og grunnlag var sentralt i prosessen. Det å ha god substans i vurderingene er avgjørende for hvilke valg som blir tatt. Prinsipiell regnskapsregulering krever skjønn. For at informantene skal sikre seg mot eventuell etterprøving, er det å kunne vise til notater og dokumentasjon fra vurderingstidspunktet viktig, sier informant 2.

«Vi henter dokumentasjon både internt og eksternt, slik at vi kan få dette godkjent i slutten av året av revisor.» Inf 2.

Også informant 1 sier at det spesielt ved regnskapsmessige problemstillinger kan være gunstig med dokumentasjon også fra en tredjepart.

«Ja ofte, spesielt hvis det for eksempel er regnskapsmessige problemstillinger, da gjerne ting som er knyttet til moms og sånt, synes vi det er greit å ha klar skriftlig dokumentasjon fra en tredjepart» Inf 1.

Informant 3 og 5 forteller også hvordan det jobbes med å lage policye for behandling av skjønnsmessige regnskapsposter og hvordan disse skal tolkes og behandles. Det blir fremhevet som viktig for internkontroll og kontinuitet.

«Vi har en styringspyramide/intranett hvor det publiseres hva som er regnskaps policy i selskapet. Vi jobber nå med et dokument hvor vi bare fokuserer på regnskapsregler og skjønnsmessig poster, hvordan vi skal tolke disse reglene. De er da gjennomgående i hele organisasjonen. Slik at vi gjør dette helhetlig og konsist.»
Inf 3.

Informant 5 viser til at dette også gjøres for at organisasjonen ikke skal bli avhengig av enkeltindivider.

«Vi er et stort selskap og er avhengig av gode rutiner på tvers i organisasjon. Dette gjør vi ved å utarbeide policyer for behandling av ulike problemstillinger. Dette gjør en også for å sikre at dersom noen er syke eller noen slutter så er ikke organisasjonen så personavhengig.» Inf 5

I en uttalelse angående forsiktighet sier informant 6 at dokumentasjon er det som gjør at en ikke er redd for å bruke skjønn. Det er også inntrykket en får fra de andre informantene. Dersom en er trygg på dokumentasjonen er ikke skjønn farlig. Informantene er også tydelige på at for at de skjønnsmessige vurderingene skal godkjennes av revisor, kreves det gode notater, og at dette derfor er et av hovedpunktene i arbeidet deres.

4.2.2 Revisorene er sparringspartnere om hvilke valg som foretas.

Alle informantene fikk spørsmål om hvordan de jobber med utfordrende regnskapsmessige problemstillinger. Forløpet er ganske likt hos alle, der en starter internt med ulike fagpersoner med kompetanse og eller erfaring på feltet. Deretter søker en gjerne opp tidligere praksis og ulike oppslagsverk for å se hva veiledere sier. Alle de spurte bemerket at fremgangsmåten gjerne er situasjonsbetinget. Alle informantene sier også at på noen utfordrende regnskapsmessige problemstillinger, tar en kontakt med revisor i utarbeidingen. Informant 3 utaler seg slik.

«Så tas vesentlige problemstillinger opp med revisor selvfølgelig. Det er en løpende dialog. Vi tar en gjennomgang med revisor på flere bestemte poster hvert år.» Inf 3.

Informant 1 viser til at de også de har avtale med en tredjepart som kan komme med veiledning.

«Litt avhengig av størrelse og om en mener at det er usikkert, så vurderer vi eventuelt om vi skal hente inn råd fra revisor i tillegg. Enten revisor, eller så har vi avtale med en 3-part som vi kan be om uttalelser innenfor regnskapsproblemstillinger som kan nyttes» Inf 1.

Informant 6 fremhever det som viktig å ha gode grunnlag før de tar kontakt med revisor.

« I forkant av samtaler med revisor ønsker vi å gjøre oss opp en klar oppfatning om mulig løsning. Slik at vi jobber ut grunnlaget for den endelige løsningen, og ikke bare at vi får en gitt løsning fra revisor. Det er viktig for oss å ha grunnlag for diskusjonen med revisor, dette utfordrer oss litt og det tror jeg er viktig.» Inf 6.

Alle informantene sier at de på en del regnskapsmessige poster jobber tett med revisorer. Det er viktig å merke seg dette. Fra litteraturgjennomgangen så en forskning som tydet på at revisors tankesett påvirket sannsynligheten for aggressiv regnskapsrapportering (Abbasian et al, 2015). Det at informantene er klar på at de har jobbet med revisors gjør at de skal være bevist på at revisor til dels også er i en rådgiver posisjon.

4.2.3 De grunnleggende regnskapsprinsippene ligger helt klart til grunn, selv om en kanskje ikke snakker om dem.

I arbeidet med skjønnsmessige vurderinger skal de grunnleggende regnskapsprinsippene være helt sentrale. Grunnmuren i den norske regnskapsmodellen er prinsippene. De skal i teorien legge føringer for hvilke regnskapsmessige løsninger som velges. Hvordan regnskapsprodusentene forholdt seg til de grunnleggende prinsippene er derfor av stor betydning for oppgavens problemstilling. Det som ble sagt i intervjuene dreier seg om at prinsippene ligger klart til grunn i arbeidet til alle informantene, men hvor sentrale de er i

kommunikasjonen virker noe ulikt. Informant 4 viser til at disse legger grunnlaget for hele deres regnskap.

«I forholdet til NGAAP så vil jeg si at det spiller en veldig viktig rolle. Disse ligger helt klart i bunnen for alle vurderingene vi gjør i regnskapet. Jeg vil tro alle regnskapsprodusentene tar utgangspunkt i disse grunnleggende prinsippene. Dersom det er tvil om hvordan vi skal behandle ting, så tenker vi jo først at løsningen må være i henholdt til prinsippene.» Inf 4.

Informant 1 sier at prinsippene ligger til grunn, men i praksis er det ofte regnskap standardene de studerer, standardene er utarbeidet fra prinsippene. Dette er litt annerledes enn hvordan de andre informantene uttaler seg. Tilnærmingen til informant 6 er annerledes, der blir det uttalt at en i en regnskapsmessig problemstilling vil en først vil henvende seg til prinsipp, før en deretter sjekker standarder, forskrifter og lignende. Dette er også i tråd med hvordan informant 5 uttaler seg:

«Vi befinner oss jo innenfor det prinsipielle rammeverket og styres jo av de grunnleggende prinsippene. En kan si at dersom vi er usikker på hvordan noe skal kostnadsføres eller hvordan, og når vi skal føre inntektene, så ser vi utfra opptjenings- og sammenstillingsprinsippet. Vi ser mesteparten opp mot prinsippene, men det er ikke sikkert en snakker om det på den måten. Men det ligger jo underordnet.» Inf 5.

Det er tydelig at informantene er bevisste på regnskapsprinsippenes viktighet i den norske reguleringen, og prinsippene fungerer som intendert i regnskapsloven. Informant 5 er inne på et viktig punkt. Nemlig at de ser alt opp mot prinsippene, men at det er ikke sikkert de snakker om det på den måten. Det ble også merkbart i ulike deler av intervjuene, i flere tilfelle forventer en bare at disse ligge i bunn, og dermed forholder seg til standarder og oppslagsverk i arbeidshverdagen. Det er et veldig sentralt punkt når en ser det opp mot neste del, som handler om tilnærming og arbeidsmetode.

4.2.4 Praktisk i tilnærming, men prinsipiell i tolkning.

Informantene fikk spørsmål om hvorvidt de var praktiske eller prinsipielle i arbeidsmetodene sine. Det var klart at dette var situasjonsavhengig etter hvilken problemstilling det var, men

de ble bedt om å ta en generell stilling til det. Når en ser det i lys av forrige punkt, om de grunnleggende prinsippenes rolle, er det klart at det var et krevende spørsmål. Informant 2, 3 og 6 ville si at de var praktiske i sitt arbeid. Informant 2 viser til en pragmatisk måte å jobbe på, hvor en finner ulike forslag til løsninger også vurderer disse opp mot hverandre.

«Vi har vel mer en praktisk tilnærming, hvor vi finner mulig løsninger og vurderer de opp mot hverandre.» Inf 2.

Informant 1 og 4 viste til at dette var krevende fordi en gjerne på sett og vis var praktisk i arbeidsmetoden, men likevel prinsipiell i tolkningen. Dette oppfattet jeg som gjeldene for alle informantene, selv om det ikke ble uttalt ordrett. Informant 1 viser til at dette er situasjonsbestemt. De bemerker også et viktig punkt som gjelder objektivitet og nøytral behandling av skjønnsmessige poster.

«Arbeidsmetoden er vel en praktisk tilnærming etter hva som passer best for den situasjonen, hvor stort tallet er og hvor omfattende tallene er. Men når det gjelder selve tolkningen så prøver vi å være prinsipielle. Vi har et utgangspunkt om at vi skal forholde oss nøytrale etter hvilken effekt utfallet vil ha på regnskapet». Inf 1.

Informant 5 skiller seg litt ut i sin uttalelse. Innfallsvinkelen til skjønnsmessige vurderinger tolker jeg som en prinsipiell tilnærming også i arbeidsmetode.

«Det der er veldig i grenseland, for du kan si at i utgangspunktet så ligger vi jo innenfor et prinsipielt rammeverk fordi vi benytter regnskapsloven. Det er klart at i mange tilfeller må en gå inn i tolkninger av prinsippene, så må man relatere dette til den erfaringen en har. En kan si at ting er prinsipielt skjønnsmessig men det blir jo satt opp mot en viss substans.» Inf 5.

Informant 3 sier de har en praktisk tilnærming, og har en begrunnelse for det som ingen av de andre har bemerket. Nemlig at prinsipiell eller praktisk arbeidsmetode påvirkes av personene som jobber i bedriften.

«Praktisk, det har med menneskene i bransjen å gjøre. For eksempel vil bank og finans være mye mer akademisk enn transport og anleggsbransjen. Det holder ikke at

en regnskapskyndig person skal inn å gjøre en vurdering. Vi er avhengige av folk i alle ledd. I finansbransjen eller i bank så har du en sammensetning av akademia representert i flere prosesser, enn for eksempel hos et industrikonsern. Da vil en ha en helt annen forutsetning for å gjøre de vurderingene.» Inf 3.

Dette var en interessant bemerkning som sier at vurderinger vil påvirkes av bedriftskultur og personsammensetning. Dersom en ser responsen på dette punktet i sammenheng med det forrige punktet angående grunnleggende regnskapsprinsipper, kan en se utfordringene en står ovenfor i regnskapsregulering. Det prinsipielle rammeverket ligger til grunn, men det daglige arbeidet blir praktisk rettet.

4.2.5 Regnskapsprodusentene forholder seg ulikt til utarbeiding og form på regnskapsregulering.

For oppgavens problemstilling var det interessant å se hvordan regnskapsprodusenter forholder seg til utformingen på regnskapsreguleringen, om dette er noe som de har et aktivt eller passivt forhold til. Siden det nå er utarbeidet forslag til ny regnskapslov, vil et spørsmål om dette gi indikasjoner på hvordan de forholder seg til reguleringen. Flere av informantene nevner at når det gjelder pensjonsforpliktelse er de forestående endringene allerede tatt hensyn til. Informant 1 og 2 forklarer at den nye regnskapsloven er noe de har et passivt forhold til. Det vil si at de leser informasjon om det, men forholder seg til den som tilskuer. De observerer begge at endringer er på gang, men vi forholde seg til den først når endringene kommer.

«Vi følger ikke det veldig tett, vi er egentlig tilskuer til det. Leser om det når det eventuelt dukker opp saker men vi er ikke noen som i utgangspunktet har noe særlig påvirkning på det. Har ikke noe aktiv rolle utover at vi forholder oss til reglene når de kommer.» Inf 1.

De resterende informantene er mer aktive følgere av arbeidet med den nye regnskapsloven, og sier at dette er noe de følger tett. De bidrar også med interessante refleksjoner rundt den nye lovgivingen. Informant 3 fremhever at i samarbeid med andre kan et IFRS rammeverk være av stor verdi for noen.

«Det har jo kommet så langt i Norge nå med IFRS, så jeg tror at de fleste som følger med i bransjen ser at det neste er en utgave av IFRS. Det er for ressurskrevende og vedlikeholde NGAAP. Med samhandling med våre naboer så er det gunstig å ha samme regelverk, dette har for en del en stor verdi. Når vi gjør regnskapsmessige vurderinger nå, så ser vi jo også hvordan det ville sett ut i IFRS med tanke på at vi ikke tilpasser oss noe som ikke kan være brukende i fremtiden.» Inf 3.

I intervjuene ble det også snakket om utformingen på regnskapsreguleringer, herunder standarder og veiledning. Her kommer en igjen inn på problematikken mellom praksis og teori og regler versus prinsipper. Tre av informantene var klare på at en de «selvfølgelig» kunne ønsket seg en mer praktisk utforming av regnskapsreguleringen. Både knyttet til standarder og veiledning. Informant 1 beskriver dette enkelt.

«Vi tenker jo sånn at dess mer praktisk rådet er, dess enklere er det å forholde seg til det når en kommer til stykket.» Inf 1.

Det var tre av informantene som delte sine tanker rundt regnskapsreguleringens utfordringer. Disse er både for og imot utkastet til ny lov. Disse svarene mener jeg viser gode argumenter i debatten og velger derfor å ta de med i sin helhet. Først er det informant 3 som gjerne ønsker en praktisk utforming og forklarer hvorfor.

«Det viktigste er at de er konkrete. Det er jo definitivt et innslag av profesjonelt skjønn i IFRS også, en kommer ikke unna vurderingspostene og estimater. Jeg tror kanskje IFRS klarer i større grad favner flere enn de som er veldig regnskapskyndige. Den norske loven er veldig prinsippbasert og krever en viss forståelse for regnskap. Men at reguleringen bør legges opp til at praktikerer og akademikerer sammen kan jobbe best mulig sammen, tror jeg er viktig. En kommer ikke unna det at bakgrunnen til de som sitter og skriver disse standardene er akademia.» Inf 3.

Informant 3 trekker frem problematikken mellom akademikerer og praktikerer. Dette er et viktig punkt når en snakker om regnskapsregulering. Det bemerkes også at informantene til denne oppgaven er regnskapssjefer i store bedrifter, som trolig ikke gjenspeiler den gjennomsnittlige regnskapsarbeideren i små og mellomstore bedrifter. Innputten som brukes i

estimerer kommer gjerne fra praktikere i andre deler av bedriftene. Informant 3 er opptatt av denne utfordringen. Informant 5 viser til et annet perspektiv som kan ses på som en akademikers tilnærming.

«Jeg er veldig opptatt av det prinsipielle rammeverket. Regnskapsloven er utformet i dag slik at vi har noen skjønnsmessige vurderinger som gir muligheten til å sette brukerne i fokus. Jeg håper at de ikke går bort ifra de grunnleggende prinsippene. Om en har lest seg litt opp på diskusjonen så er hovedmotivasjon for ny regnskapslov at man i utgangspunktet skal kunne sammenligne uavhengig av om regnskapet produseres i Norge eller Sverige eller andre land. Om en setter seg litt mer inn i prosessen så er det ikke det som blir tilfelle. En vil få masse særnorske tilpasninger slik at en nå uansett trenger en viss oversettelse. Jeg klarer ikke å se helt hvordan det skal bli bra.» Inf 5.

Informant 6 deler flere av informant 5 sine synspunkter. Det bemerkes at det klart hadde vært ønskelig med en praktisk utforming, men at dette ikke er mulig å gjennomføre på en fornuftig måte.

«Jeg tror aldri en vil få en praktisk utforming av de som skriver lovene, de har et eget språk. De skal omfavne mange brukere, på kompliserte problemstillinger, da er det nok ikke mulig å være veldig konkret. Det er et dilemma, om en skriver det for komplisert teoretisk så vil det være vanskelig å bruke det, men om en skriver veldig konkret og praktisk så vil det antageligvis bli for snevert. I en optimal verden kunne vi jo tenkt oss en praktisk utforming, men det tror jeg ikke er mulig.» Inf 6.

Dette spørsmålet viste at det også blant regnskapssjefene i store bedrifter, er ulike ønsker og synspunkter på regnskapsregulering. Flere er tydelige på at «selvfølgelig» skulle de ønske at standarder og veiledninger var veldig praktisk rettet, men at dette ikke er gjennomførbart. Avstanden mellom en akademiker og en praktiker ble også fremhevet som noe som burde bli tatt hensyn til i utarbeiding av nytt lovverk. Likevel blir også den prinsipielle utformingen fremhevet som ønskelig og bra. Dersom en ser intervjuene i sin helhet kan det virke som at noen av informantene uttrykker seg litt selvmotsigende på denne problemstillingen. I telefonsamtale i etterkant av transkriberingen ble akkurat dette nevnt av to informanter. Svarene mellom de ulike spørsmålene var kanskje litt selvmotsigende, selv om de mente det

de hadde sagt. Den bemerkningen viser at det er mange aspekter å ta hensyn til i diskusjonen rundt praktisk eller prinsipiell utforming av regnskapsregulering.

4.2.6 Flere sier erfaring og bedriftskultur kan prege bruken av forsiktighetsprinsippet.

Forsiktighetsprinsippet har hatt en viktig betydning i det norske regnskapet. Informantene fikk derfor spørsmål om i hvilken grad forsiktighetsprinsippet preger deres regnskap. Flere av informantene fremhever at de til en viss grad har konservative anslag på for eksempel levetid for driftsmidler. En fellesnevner er at de bedriftene som forholder seg til betydelige periodiseringer på inntektsposten sier at dette gjøres med stor forsiktighet, og at det er knyttet til inntektsføring at forsiktighetsprinsippet viser seg mest sentralt. Informantene bemerker også at balansen selvsagt er påvirket av et historisk kostperspektiv og at en vil ha betydelig større verdier i selskapet. Informant 2 sier dette enkelt.

«Vi er jo forsiktige i forhold til det med å inntektsføre. Kun det som er helt sikkert blir inntektsført. Også på kostnader kan det være vi tar litt i for å være forsiktige» Inf 2.

Informant 5 utdyper litt mer, og viser til at de ikke er mer forsiktige enn andre, men at det er viktig at de er konsise i anvendelsen.

«Det er vel mest i forhold til at vi ikke skal overvurdere inntekten at vi er litt opptatt av det. Uten det så er vel forsiktighetsprinsippet hele historiskkostregnskapet. Men jeg vil ikke si at vi er mer forsiktige enn andre kanskje, vi prøver å være konsistente i forhold til vurderingene våre.» Inf 5.

Informant 3 mener at forsiktighet preger deres arbeid og at det styres av en bedriftskultur, samt forholdet mellom av «ja og nei» personer.

«Det preger det gjør det. Det er nok litt historie og kultur i det også. Dersom en er mange ja-personer så vil en være optimistiske og dersom en er nei-personer vil en gjerne være for pessimistisk. Estimatposter og forsiktighet blir veldig fort preget av den type vurdering og erfaring.» Inf 3.

Også informant 4 viser til at de er forsiktige og at dette kanskje har med bedriftskultur å gjøre. Det bemerkes også at dette trolig ikke er likt innad i deres bransje.

«Noen er jo mer og mindre offensive i denne bransjen. Det har nok med historie og bedriftskultur å gjøre. Min erfaring er nok at vi er blant de forsiktige, da spesielt i forhold til inntektsføringer» Inf 4.

Det støttes av informant 6 som er den som er tydeligst på at de avleverer konservative regnskap. Det er historie og eierstruktur som blir fremhevet som faktorer for at bedriften har lagt frem konservative regnskap over lang tid.

«Jeg vil si at vi prøver å avlevere et konservativt regnskap, det har vi gjort i veldig lang tid. Noen vil kanskje si det er litt underrapportering av inntekter og overrapportering av kostnader, men det er konservative anslag over tid. Forsiktigheten er nok styrt av historie og eierstruktur.» Inf 6.

Det er ikke uventet at forsiktighetsprinsippet preger de skjønnsmessige regnskapsvalgene som foretas i de ulike bedriftene. Det som er interessant er hva som blir fremhevet som grunner for at de er konservative i sine estimater. Stikkord som blir nevnt er bedriftskultur, «ja og nei» personer, erfaring, historie og eierstruktur. Det er liten tvil om at forsiktighetsprinsippet fortsatt står sterkt blant regnskapsprodusentene. Det som er sentralt i forholdet til teorien er om den forsiktigheten som informantene utøver betegnes som betinget eller ubetinget.

4.2.7 Regnskapsprodusenter er ikke nødvendigvis redde for å gjøre feil når det krever skjønn

Informantene fikk spørsmål om de trodde påstanden fra Abbasian et al (2015) om at regnskapsprodusenter er «Redde for å gjøre feil, når det krever skjønn», var gjeldene. Det var ganske ulik respons på den påstanden. Tre av informantene snakket generelt om at de trodde det var gjeldene, og var ikke uenige med påstanden. Av de som mente det kunne være gjeldene, var bruk av generelle person karakteristikk av regnskapsfolk brukt som grunnlag. Informant 4 beskrev følgende:

«Det kan nok være noe i det. Det er enklere å forholde seg til ting som har fasit og å kunne sette to streker under svaret. Vi regnskapsfolk er jo ofte glade i det. Men i de postene vi har skjønnet så må vi være forsiktige fra lovens side, og dermed avsetter kanskje litt for mye enn litt for lite.» Inf 4.

Også informant 3 hadde litt den samme tilnærmingen og bemerket at dette kanskje er noe som ligger i regnskapsfolks natur.

«Det er klart at regnskapsprodusenter nok er i kategoriene av matematiske hoder og som liker to streker under et svar. Det er det nok mange i denne bransje som har av natur. Når en da skal ut å gjøre dette skjønnet så blir nok noen litt reserverte. En skal ikke se bort ifra at det kan ligge noe i den påstanden.» Inf 3.

Informant 1 mener det kan være noe i påstanden, men forklarer hvordan arbeidsprosessen gjør at en reduserer det.

«Det tror jeg nok er delvis rett. Det er jo typisk for vurderingsposter der det krever skjønnet. Det er da en gjerne henter inn ekstern hjelp, og prøver å lage skriftlig dokumentasjon på de vurderingene som er gjort. Beslutningen må jo ses i lys av det kunnskapen en sitter på i det øyeblikket beslutningen tas. Da er det greit å ha dokumentasjon på hva som ligger til grunn. Vet ikke om det fører til at en er mer konservativ, men det fører til at en er forsiktig med å gjøre noe uten å dokumentere det godt. En er derfor opptatt av at det som er gjort skal være dokumentert og forståelig for eksterne.» Inf 1.

To av informantene snakket spesifikt om hvordan de opplevde påstanden som gjeldende i sin egen bedrift og hverdag. Det preger nok også litt av spriket i svarene, men de viser også et helt annet perspektiv enn de foregående. Informant 6 oppfatter påstanden som helt feil og tenker at sitt syn på skjønnet er helt motsatt.

«Jeg tenker det er helt motsatt. Når det er skjønnet inne i bilde så er vurderingen alltid et skjønnet tenker jeg. Så lenge en dokumenterer og legger ved et notat som viser grunnlaget for

de vurderingene en har tatt, så skal det være greit. Dokumentasjon av vurderingene er det som for meg gjør at en ikke er redd for å bruke skjønn.» Inf 6.

Dette synet deles av informant 5 som trekker frem begrunnelsen for at er skjønn gunstig.

«Jeg kjenner meg egentlig ikke så veldig igjen i det, på en måte. Det handler om å ha muligheten til å sette brukeren i fokus. Vi hadde nok fått mye mer feil om vi måtte forholdt oss til sjablongregler og bestemte regnestykker. Jeg tenker at skjønn brukes for å vise hvordan bedriftens tilstand egentlig er, og klare å vise et best mulig bilde av bedriften» Inf 5.

De to siste sitatene viser et litt annet perspektiv enn de andre på dette spørsmålet. Det er interessant. Skjønn og valgfrihet blir omtalt i en positiv tone. Først og fremst som en mulighet bedriftene har til å vise et riktigst mulig bilde av bedriften. Spørsmålet tyder også på at regnskapsprodusentene har en ulik oppfatning av bruk av skjønn. Dette diskuteres videre i neste punkt i oppgaven.

En ting som har vært gjennomgående i intervjuene er hvor sentralt grunnarbeidet en gjør er for de skjønnsmessige vurderingene. Informant 6 sier at dokumentasjon av vurderingene er det som gjør at de ikke er redde for å bruke skjønn. Det kan tyde på at arbeidsprosessen formes av den prinsippbaserte regnskapsreguleringen.

4.2.8 Er valgfrihet en mulighet eller en felle?

I intervjuene fikk informantene spørsmål om hvordan de benytter valgfriheten som det prinsippbaserte rammeverket gir. I etterkant ser en at hva som menes med valgfrihet kanskje burde blitt tydeligere forklart for informantene, dette fordi tolkningen av valgfriheten fremstår som ulik. Informant 2 er i en ende av skalaen, der valgfriheten er noe som ikke skal brukes.

«Vi benytter oss ikke av den valgfriheten. Vi forholder oss til standardiserte ting og vurderer ikke så mye utover det.» Inf 2.

Informant 1 har en litt annen tilnærming, men er fortsatt klar på at bruk av valgfrihet skal være konsist.

«Tja, vi prøver å forholde oss likt fra tilfelle til tilfelle. Vi har prøvd å velge grunnprinsipp til hvordan en forholder seg til forskjellige typer spørsmål basert på standarder og egne tolkninger. Så det gjør nok at vi ikke bruker valgfriheten fra sak til sak.» Inf 1.

Fra disse uttalelsene kan det tolkes som at «valgfriheten» er noe negativt ladet som en ikke skal bruke. I etterkant ser en at et spørsmål om hva informantene selv ville definert som valgfrihet, hadde vært interessant. Informant 3 plasserer seg et sted imellom et positivt og passivt synspunkt.

«Vi bruker jo sånn sett det mulighetsrommet vi har, men er nok opptatt av å dokumentere og presisere hva man gjør. En vil holde ting konsist. Når en tredjeperson skal inn å gjøre en vurdering av det du har gjort, så vil en i alle situasjoner at det skal være rett.» Inf 3.

Andre informanter har tydelig et annet syn på valgfriheten. Informant 5 beskriver et tilfelle hvor deres bruk av valgfrihet kom godt til syne. Etter eksempelet sies det:

«Denne utfordringen er et veldig godt eksempel på bruk av valgfriheten i det norske rammeverket. For å vise et riktig bilde av konsernet ble da prinsippet om «Substance over form» sentralt. Bruk av «Substance over form» gav mulighet til å vise et bedre bilde av konsernet, enn dersom en hadde forholdt seg til formalitetskravene. Dette viser også at vi er opptatt av det prinsippbaserte rammeverket.» Inf 5.

Ut fra det intervjuet med informant 5 oppfattet jeg at valgfrihet er noe som er positivt ladet og igjen er en mulighet for best mulig tilpassing av regnskapet. Informant 6 sitt utsagn tyder på samme oppfatning av valgfriheten, nemlig som noe positivt. Det trekkes også linjer mot IFRS og brukernytte i utsagnet.

«Jeg syns at denne valgfriheten er en positiv greie, det har jeg hatt med fra jeg hadde Atle Johnsen i Bergen som var ganske klar på dette området. Det som er inntrykket av IFRS er at ting er så standardisert fordi det skal være likt. Det er vel og bra det, men at det skal være likt og sammenlignbart på tvers er jeg ikke sikker på at brukerne får likevel, det vil alltid være behov for skjønn.» Inf 6.

Dette punktet er veldig sentralt for oppgavens hovedproblemstilling. Intervjuene tyder på en ulik oppfattelse av valgfriheten. Der enkelte forholder seg til det som at det er noe som ikke skal brukes, har andre en helt motsatt tilnærming. Etter å ha lest de ulike årsrapportene og intervjuet informantene, så er jeg i tvil til at selve bruke av valgfriheten er veldig ulik, men at det er oppfatning av begrepene som gjør at produsentene er såpass ulike i sine uttalelser. Begreper om valgfrihet og handlingsrom blir gjerne av noen knyttet opp mot regnskapsmanipulasjon og offensiv regnskapsføring. Dette kan være en grunn til at enkelte er tydelig på at valgfrihet er noe de ikke bruker.

5.0 Analyse og diskusjon

Analysekapittelet vil delvis bygge på samme struktur som kapittel 2, hvor empirikapitelet vil bli sett opp mot de ulike delene fra kapittel 2. Det vil dreie seg om sentrale ting i regnskapsbegrepet og regnskapsreguleringsdiskusjonen. Deretter litt om beslutningsteorien.

I forkant av studien ble det foretatt en litteraturgjennomgang av både norsk og internasjonal forskning på regnskapsregulering og skjønnsmessige vurderinger. Mye av den internasjonale forskningen om regnskapsregulering og vurderinger handler om i hvilken grad regnskapsreguleringen hindrer eller stimulerer til regnskapsmanipulasjon. Det har ikke vært hovedtema i denne undersøkelsen, og referansene mot den internasjonale diskusjonen vil derfor dreie seg om regnskapsregulering. Tidligere forskning fra litteraturgjennomgangen i delkapittel 2.1 blir sett i sammen med de ulike delene fra regnskapsbegrepet.

5.1 Regnskapsbegrepet

5.1.1 Skjønnsmessige vurderinger

Diskusjonen og analyse om skjønnsmessige vurderinger vil bestå av en todeling. Først en diskusjon om skjønnsmessige vurderinger om innhold i årsrapporten. Deretter en diskusjon om skjønnsmessige vurderinger i tilknytning til regnskapsmessige valg.

Kvifte og Hansen (2014) skriver om struktur, skreddersøm og vesentlighet i finansregnskapet. Utredningen fokuserer på at mye kan gjøres for å bedre brukernytten av finansregnskapet. Det vises til at regnskapsprodusenter står ovenfor et «informasjonsvalgproblem» i utvelgelse av informasjon som skal presenteres. Det er i praksis opp til regnskapsprodusentene hvorvidt de vil gi informasjon utover minimumskrav, dette krever skjønn (Kvifte og Hansen, 2014). Kvifte og Hansen (2014) avslutter med at informasjonsvalgproblemet bør være et fokus hos regnskapsprodusenter for å bidra til at regnskapsinformasjonen som gis optimaliserer brukernes nytte.

Mine funn er til dels i tråd med Kvifte og Hansen (2014) som viser til at mye kan gjøres for å bedre brukernytten av finansregnskapet. Empirien tilhørende forskningsspørsmål 1 viser at

det gis varierende omfang av informasjon. Fra dokumenter er det vanskelig å si noe om hvilke vurderinger som lå bak, men dybdeintervjuene ga en indikasjon på dette.

Det som viste seg å være overraskende, var på tross av forskjellig informasjonsmengde, så var informantene tydelige på at de i hovedsak forholdt seg til minstekrav. Informantene fremhevet at de gjorde noen vurderinger i forhold til hva de ville offentliggjøre. Noen av informantene var opptatt av å gi litt ekstra, men i hovedsak ble det ikke gitt mye informasjon utover krav. Hva kan da være grunnen til at det rapporteres i så varierende omfang, når de sier de styres av minstekrav. Hvordan dette kan forstås er ikke helt sikkert, men en tanke som dukker opp er at regnskapsprodusenters tolking av minstekrav i seg selv er utsatt for skjønn. Det virker som spesifiserte notekrav blir behandlet ulikt.

Et annet sentralt punkt en tar med seg fra forskningsspørsmål 1 er om regnskapsprodusenter egne vurderinger om synligheten av deres bruk av skjønn. I prinsippbaserte standarder har en rapporteringsrom og valgmuligheter som bør nyttes til å gi relevant og troverdig informasjon som er nyttig for brukerne (Stenheim og Baksass, 2015). Stenheim og Baksass (2015) fremmer at rapporteringsrommet er noe som er en mulighet til å være brukerorientert. De fleste informantene var tydelig på at det var viktig at informasjonen de gav var av betydning for deres brukere. Rezaee (2005) sier at dersom en skal gjøre seg opp en mening om en bedrifts drift er det sentralt å forstå de regnskapsmessige virkningene av deres estimater. Flere av informantene hadde derimot inntrykket av at det ikke var interesse for deres spesifikke estimater og vurderinger. Funnene kan gi indikasjoner på at teorien overvurderer brukernes interesse og behov for redegjøring av skjønn og estimater. Studien er fra regnskapsprodusentens perspektiv, dermed vil det være avgjørende å få sett også på brukerperspektivet, for å se om de hadde samme uttalelser som produsentene. Her er det en uenighet om viktigheten av redegjøring av vurderinger mellom teori og praksis. Det kan være flere grunner til dette spriket. Jeg har valgt å se på noen muligheter ved hjelp av teori og empiri fra dybdeintervjuene.

Et punkt som kan dreie seg om hvilke bedrifter som er i utvalget. Kan det være at teorien overvurderer brukernes nytte av å kunne se bedrifters skjønnsmessige vurderinger? Det forklares med følgende resonnement. At detaljerte beskrivelser av vurderinger er viktig for børsnoterte selskaper som kanskje omsettes daglig er ikke overraskende. Mye av regnskapsforskningen dreier seg om nettopp børsnoterte selskaper (Nelson, 2003). Av de seks

intervjuede regnskapssjefene er fire fra bedrifter med statlig, kommunalt eller samvirkeiere. Det er eierskap som vurderes til å ha langsiktige perspektiver, og som sammenlignet med børsnoterte selskaper ikke har tilsvarende krav eller store incentiver til kortsiktig gevinst. Kan det da være at interesse for skjønsmessige vurderingers kortsiktige påvirkninger på regnskapet ikke er av stor interesse? Kanskje følges informasjonsbehovet fra bruker parallelt med bedriftsledelsen incentiver til å rapportere offensivt. Det er et resonnement som er i tråd med Nelson (2003) forskning.

En annen forklaring på hvorfor noen regnskapsprodusenter viser til begrenset brukerbehov om skjønsmessige vurdering, kan være det som en i beslutningsteori betegnes som «Satisficing rather than maximizing behavior» (Simon, 1959). Regnskapsprodusentene var enige om at det bare blir gitt begrenset informasjon utover minstekrav. Kan det være at begrunnelsen om manglende brukernytte er en unnskyldning for å ikke gjøre mer en kravene? Dette punktet utdypes mer i 5.5.2 om beslutningsteori. Empirikapittelet viser at hos mange bedrifter er synligheten av estimer og vurderinger veldig begrenset. Kvifte og Hansen (2014) kaller dette informasjonsvalgproblemet. Mine funn tyder på at noen er veldig opptatt av dette problemet, men trolig er det også mange bedrifter som ikke tar hensyn til det.

I forskningsspørsmål 2 ble det fremhevet mange poenger om hvilke vurderinger som ligger til grunn for regnskapsmessige valg. Regnskapsprinsippet «beste estimat» er et viktig premiss i regnskapsutarbeiding. Det sier at en ved usikkerhet skal, basert på grunnlag av all tilgjengelig dokumentasjon, utarbeide et beste estimat. Fra funnene i studien min ser en fra delkapittel 4.2.1 at ved hjelp av dokumentasjon sikrer en substans og grunnlag som kreves til de skjønsmessige vurderingene. For regnskapsprodusentene er dokumentasjon en veldig sentral del av arbeidsprosessen med de skjønsmessige problemstillingene. Dokumentasjon av vurderinger på beslutningstidspunkt blir laget hos alle informantene. Dette blir beskrevet som en måte å sikre seg mot etterprøving og kunne vise til objektiv behandling av de skjønsmessige vurderingene. Tidligere har det vært kritikk rettet mot utforming som krever skjønn av regnskapsprodusentene, da dette i stor grad krever at en opptrår objektivt. (Riahi-Belkaoui, 2012). Det fremheves også at revisor er opptatt av at dokumentasjonen er tilstrekkelig. Mye av kritikken knyttet til skjønsmessige vurderinger er at det gir rom for å være opportunistisk. Funnene fra dybdeintervjuene tyder på at de regnskapsmessige beslutningene som krever skjønn må være så veldokumenterte for å bli godkjente slik at mulighetene for å opptre opportunistisk snevres inn.

Jamal og Tan (2010) undersøkte hvordan revisors tanke sett påvirker regnskapsprodusentens vurderinger knyttet til aggressive regnskapsmessige valg. Studien min tydeliggjør at samarbeid med revisor er sentral i arbeidet med de utfordrende regnskapsmessige problemstillingene, og at de er sparringspartnere om hvilke valg som foretas. Revisors tanke sett og holdning vil trolig derfor ha en vesentlig påvirkning på valgene som foretas. To av informantene bemerket at de spør revisor om hjelp til prinsipielle tolkninger, dette fremhever også revisors rolle i bedriftenes skjønnsmessige problemstillinger. Jamal og Tan (2010) konkluderte med at prinsippbaserte standarder i kombinasjon med revisorer med et prinsippbasert tanke sett vil gi minst regnskapsmanipulasjon. Mine funn om revisors rolle tyder også på at revisorers tanke sett vil ha en stor påvirkning for hvilke skjønnsmessige vurderinger og regnskapsmessige valg bedriftene vil ta.

Rapporteringsrommet er kritisert for å gjøre det mulig for regnskapsprodusenten å benytte regnskapsmessige løsninger som ikke viser et riktig bilde av bedriften, dette for å oppnå egen gevinst og andre fordeler (Rezaee, 2005) Dette har ført til at regnskapsprodusenter også er redde for å bruke det mulighetsrommet de har (Abbasian et al, 2015). Fra empirikapittelet 4.2.7 så en at informantene hadde et ulikt forhold til Abbasias et al`s (2015) påstand. Regnskapsprodusentene er ikke nødvendigvis redde for å gjøre feil når det krever skjønn. Tre stykker uttalte at det kunne ligge noe i påstanden om at en var redd for å gjøre feil når det krevde skjønn. Av de som mente at dette kunne være gjeldene, var bruk av generelle person karakteristikk av regnskapsfolk brukt som grunnlag. Det ble nevnt at regnskapsfolk er av natur er personer liker at en har to streker under svaret. To av informantene hadde en annen tilnærming. De mente at påstanden i deres tilfelle ikke var gjeldene. De viste til skjønn som en mulighet for å tilpasse regnskapet til sine brukere, og om dette dokumenterer det en gjør så er skjønnbruk i regnskap bare positivt. Deres uttalelser er tett opp mot det Baksaa og Stenheim (2015) beskriver som den største verdien en prinsippbasert regnskapsmodell har. Mine funn tyder på at dette ikke er gjennomgående hos de spurte informantene. Det som flere bruker som argument mot skjønn og valgfrihet er at de vil være konsise og utøve kontinuitet i sin utarbeiding av regnskap. Jeg vil da stille spørsmål om kontinuitet og konsise føringer strider mot skjønn og valgfrihet? Dette handler igjen om hvordan valgfrihet og skjønn brukes og oppfattes.

Skjønnsmessige vurderinger krever regnskapsfaglig kompetanse og analytiske evner av regnskapsprodusenten (Baksaas og Stenheim, 2015). I empiriens delkapittel 4.2.8 så en hvordan informantene uttalte seg om bruk av valgfriheten. Det viser en ulik oppfattelse av valgfriheten. Enkelte forholder seg til dette som at det er noe som ikke skal brukes, og andre har en helt motsatt tilnærming. Valgfriheten er intendert til å tilpasse regnskapet slik at det kan gi et riktig bilde av bedriftens økonomiske stilling (Riahi-Belkaoui, 2012). Etter å ha lest de ulike årsrapportene og intervjuet informantene så er jeg tvilende til at selve bruken av valgfriheten er veldig ulik, men at oppfattelse av begrepene er forskjellig. Begreper om valgfrihet og handlingsrom har vært utsatt for en del kritikk og knyttet opp mot regnskapsmanipulasjon og offensiv regnskapsføring. Jeg vil tro at den negative omtalen om valgfrihet og handlingsrom kan ha ført til at en del regnskapsprodusenter er veldig forsiktige i sine uttalelser om valgfrihet. Prinsippbasert regnskapsregulering blir likevel frontet som «veien å gå» (Abbasian et al, 2015). Mine funn tyder på at spekteret av positiv og negativ omtale av prinsippbasert regnskapsregulering og valgfrihet, også finnes blant regnskapsprodusentene.

5.1.2 Regnskapsregulering

Baksaas og Stenheim (2015) fremhever hva som skiller prinsipp- og regelbasert regnskapsregulering. De fokuserer også på hvor mye veiledning som bør utarbeides for å hjelpe regnskapsprodusenten med utfordrende skjønnsmessige vurderinger. Mine funn fra empiri fra forskningsspørsmål 1 fremhevet noen punkt som kan være nyttige i regnskapsreguleringsdiskusjonen. Det første dreier seg om ulik bruk av noteopplysningskravene. Noteopplysning er noe som blir oppfattet som ganske tydelige regler. Da er det overraskende at anvendelsen av kravene blir såpass ulike i praksis. Funnene kan tyde på at selv om en har regelutforming på lovverket så vil en oppnå variasjoner, for også bruk av regler gjør at en må bruke skjønn i tolkningen. Å finne de riktige mekanismene for å danne ensartede regnskapsstandarder er essensielt for å sikre aksept og nytte fra brukerne (Riahi-Belkaoui, 2012) Noteopplysningskravene er tydelige på hva som skal inkluderes, men det er lite informasjon om på hvilket detaljnivå og omfang informasjonen skal være. Lærdommen av dette er at dersom standardsetterne implementerer regler for at ting skal være sammenlignbare må en likevel forvente at regnskapsprodusenter vil rapportere på

ulikt detaljnivå. Detaljreguleringer kan øke sammenlignbarhet, men en vil med detaljreguleringer også får problemer med «overload» problematikken. (Rezaee, 2005).

Etablering og innføring av regnskapsstandarder er en viktig og komplisert utfordring som har stor innvirkning på regnskapsprodusenter og dets brukere (Riahi-Belkaoui, 2012). Disse vurderingene knytter seg opp mot enormt store deler av bedrifters resultat og balanse. Dersom en skal gjøre seg opp en mening om en bedrifts drift, er det sentralt å forstå de regnskapsmessige virkningene av deres estimater (Rezaee, 2005). Fra analysens første del om skjønnsmessige vurderinger i sammenheng med årsrapporten ble det fokusert på hva som var brukernytte. Informantene mente i stor grad at brukerne fikk den informasjonen selv om det i hovedsak ikke ble gitt mye informasjon utover krav. Flere mente også at deres skjønnsmessige vurderinger ikke var særlig synlig i deres rapportering, men at de ikke trodde økt redegjøring av vurderinger var av brukerinteresse.

Høring om ny regnskapslov knytter seg opp mot en internasjonal harmonisering av regnskapsspråket. I Norge er de grunnleggende regnskapsprinsippene selve fundamentet i utarbeiding av regnskapet og NGAAP. Mine funn viser at informantene bruker de grunnleggende regnskapsprinsippene som de det intendert til. De grunnleggende regnskapsprinsippene ligger helt klart til grunn, selv om en kanskje ikke snakker om de. Det vil si at de brukes til å gi føringer for løsning av problemstillinger som ikke er uttrykkelig regulert i lov (Baksaas og Stenheim, 2015). Informantene er alle tydelige på at dette ligger til grunn i deres arbeid.

Nelson (2003) fremhever at en må rettferdiggjøre de regnskapsmessige valgene ulikt etter om standarden er regel- eller prinsippbasert. Mine funn tyder på at Nelson har et poeng når det bemerkes at rettferdiggjøringen av de regnskapsmessige valgene gjøres ulikt ved regel og prinsippbasert lovgiving. Mine funn viser at en stor del av arbeidet med skjønnsmessige vurderinger dreier seg om dokumentasjon av sine vurderinger.

Endrede behov og en internasjonal forretningsutvikling har ført til kontinuerlig endringer og justeringer av standarder (Baksaas og Stenheim, 2015). Mine funn tyder på at flere av informantene kunne ønske at regnskapsreguleringen var mer praktisk rettet, men at dette ikke er mulig å få til. Baksaas og Stenheim (2015) problematiseres balansegangen mellom god og utfyllende veiledning og det å ikke gi så mye veiledning at reguleringen blir tilnærmet

regelbasert (Baksaas og Stenheim, 2015). Flere av informantene bemerker også denne problematikken, da spesielt inf5 og inf6. som sier at en regnskapsregulering som er både praktisk og konkret uten at den vil bli for omfattende og regelstyrt trolig er umulig å få til. De sier også at de er tilhengere av det prinsipielle rammeverket som gir valgfrihet. Studien bekrefter dermed flere av spørsmålene som Baksaas og Stenheim (2015) stiller seg.

En prinsippbasert standard vil være utarbeidet med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverket, eller ved bruk av regnskapsprinsipper (Maines et al, 2003), og vil derfor inneholde diskusjon om ulike løsninger ut ifra prinsippene. Et kjennetegn ved disse standardene er at regnskapsprodusentene skal forstå prinsippene som er aktuelle i standarden og hjelpes til å se de økonomiske realitetene (Maines et al, 2003). Prinsipper anses for å være mer solide og robuste over tid, noe som er sentralt når en ser på det økende behovet for regulering av nye typer transaksjoner (Maines et al, 2003). Maines et al. (2003) fremhever viktigheten av at en gjennom standardsetting aldri kan forutse og regulere alle typer finansielle transaksjoner, og at prinsipper derfor bør være grunnlaget for regnskapsregulering. Det skal gi rom for den mest «riktige», relevante og pålitelige finansielle informasjonen (Riahi-Belkaoui, 2012). Prinsippbasert regulering gir regnskapsprodusenten flere muligheter for ulike løsninger, det gir større valgfrihet. Kritikken mot prinsippbaserte løsninger baserer seg på at regnskapsprodusenter opptrer opportunistisk og utnytter friheten utover det som er lovlig (Nelson, 2003). For å hjelpe regnskapsprodusenter med den prinsipielle tolkningen for praktiske problemstillinger blir det i de fleste formene for regnskapsregulering utarbeidet veiledning. De blir benyttet for å utdype og argumentere for bruk av prinsipper i ulike standarder. Dersom standarden er prinsippbasert vil det gjerne være et større behov for å forklare bruken av prinsippet (Baksaas og Stenheim, 2015). Dette for å sikre seg at standarden blir benyttet som intendert, og for at regnskapsprodusenten vil bruke den mest riktige regnskapsmessige løsningen for den aktuelle bedriften. Omfanget av veiledning er varierende etter ulike regelverk.

Abbasian et al (2015) undersøkte i sin artikkel hvordan prinsipp- versus regelbaserte standarder fungerer i forhold til å begrense aggressiv rapportering og regnskapsproduksjon. Deres resultater tyder på at regnskapsprodusenter med mindre sannsynlighet vil rapportere aggressivt under en lite presis prinsippbasert standard enn ved presise regelbaserte standarder. Bakgrunnen er at regelbaserte standarder stimulerer til at produsenter velger aggressive føringer så lenge det er innenfor reglementet (Abbasian et al, 2015). Vurderingene knyttet til

prinsippbaserte standarder krever mer skjønn fra produsentens side og det viser seg at det forekommer mer konservative og forsiktige valg, og færre tilfeller av manipulasjon. I min studie fikk informantene spørsmål om hva de tenkte om påstanden «Regnskapsprodusenter er redde for å gjøre feil når det krever skjønn». Fra delkapttel 4.2.7 så en at informantene var splittet på dette feltet. Min oppfattelse som intervjuer var at informantene snakket om feil som uintenderte feil i regnskapsmessige valg og ikke bevist manipulasjon. Det er viktig å bemerke. Tre av informantene beskrev lignende punkter som Abbasian et al, nemlig at skjønn kan gjøre at en er mer konservativ og forsiktig i valgene som foretas, men det var bedriftskultur og historikk som ble brukt som begrunnelse. Skjønn knyttes til prinsippbaserte utforming, men ut ifra det informantene sa kan en ikke vurdere om det er standardens utforming som gjør at en er konservative i valgene.

5.1.3 Forsiktighetsprinsippet

I norsk regnskapslovgivning står de 10 grunnleggende regnskapsprinsippene sterkt (Stenheim og Madsen, 2014). Forsiktighetsprinsippet er et av disse og har vært sentralt for hvordan regnskapene til norske selskaper har sett ut. Forsiktighetsprinsippets funksjon har vært sentralt i diskusjonen om ny regnskapslov. Det sier at urealiserte tap skal resultatføres med en gang (NOU, 1995). Det fører til at en er pliktig til å være konservativ i sine estimater dersom det er usikkerhet knyttet til estimatene.

Mine funn tyder på at forsiktighetsprinsippet klart preger regnskap utarbeidet etter NGAAP. Det begrunnes med historisk kostregnskap, men også på flere måter. En fellesnevner er at de bedriftene som forholder seg til betydelige periodiseringer på inntektsposten sier at dette gjøres med stor forsiktighet, og at forsiktighetsprinsippet viser seg mest knyttet til inntektsføring. Abbasian et al, (2015) hevder at prinsippbaserte standarder kan gjøre at regnskapsprodusenten bli redd for å bli tatt for aggressive valg, og derfor vil produsenten utøve forsiktighet i sine vurderinger. Forsiktighetsvurdering kan trolig være av betydning i regnskapsprodusentens bakgrunn for regnskapsmessige løsninger (Abbasian et al, 2015). De regnskapssjefene som jobber med store usikre estimater er tydelige på at forsiktighetsprinsippet er sentralt i deres skjønnsmessige vurderinger og at det i stor grad styrer deres valg av regnskapsløsninger. Det som er interessant er hva som blir fremhevet

som grunner for at de er konservative i sine estimater. Stikkord som blir nevnt er bedriftskultur, erfaring, historie og eierstruktur.

Stenheim og Madsen (2014) utdyper hva som kjennetegner forsiktig regnskapsrapportering og studerer hvilke faktorer som kan ligge bak en s nn type rapportering. Forsiktig regnskapsrapportering har ført til en gjennomgående lav verdsettelse av egenkapital i norske selskaper. NGAAP har implementert forsiktig rapportering i mye større grad enn for eksempel IFRS (Stenheim og Madsen, 2014). Mine funn knyttet opp mot forsiktighet viste seg å v r i tråd med Stenheim og Madsens (2014) antagelser. Informantene mente at forsiktighetsprinsippet preget deres regnskap, om viser at NGAAP preges av konservative anslag. I hvilken grad det preget var veldig ulik, men det var klart at spesielt tre av de spurte bedriftene var i stor grad preget av forsiktighetsprinsippet. Stenheim og Madsen (2014) fremhevet at krav om forsiktig regnskapsrapportering er et av flere tiltak for å redusere opportunistisk rapportering. Mine funn tyder på at forsiktighetsprinsippet i NGAAP trolig reduserer opportunistisk rapportering, men at det i en del tilfeller trekker regnskapet i en for konservativ retning. Forsiktighetsvurderinger som fører til et veldig konservativt regnskap vil kunne betegnes som regnskapsmessig støy.

Det som er sentralt i forholdet til teori er om den forsiktigheten som informantene utøver betegnes som betinget eller ubetinget. Det skilles mellom betinget og ubetinget forsiktig rapportering. Betinget forsiktighet beskrives som forsiktighet på bakgrunn av tydelige underliggende økonomiske forhold (Stenheim og Madsen, 2014). Ubetinget forsiktighet betegnes som forsiktighet som blir brukt uten at det forligget substans i underliggende økonomiske forhold. Bruk av ubetinget forsiktighet utfordrer regnskapets verdi i en verdsettelsessituasjon og dermed svekker regnskapets relevans (Stenheim og Madsen, 2014). Ut fra intervjuene er det vanskelig å kategorisere bedriftenes bruk av forsiktighet som betinget eller ubetinget. Slik jeg tolker flere av informantene som spesifikt snakket om langsiktige prosjekter var at dette var betinget forsiktighet på grunnlag av historikk og analyser om kostnader ved usikkerhet, men det virket likevel som at det i mange tilfeller blir lagt av en ekstra «buffer», som ikke kan begrunnes med tydelige underliggende økonomiske forhold. Den ekstra bufferen vil kategoriseres som ubetinget forsiktighet og vil fra et teoretisk utgangspunkt bli sett på som regnskapsst y. Betinget forsiktighet blir derimot betegnet som viktig i regnskapets kontrollformål og vil i større grad v re verifiserbart (Stenheim og Madsen, 2014). Mine funn kan tyde på at en i en del regnskaper som fører etter NGAAP vil

ha noe ubetinget forsiktighet. Det som studien likevel forteller oss er at det ikke er regnskapsregulering alene som fører til ubetinget forsiktighet, men at historikk, erfaring og bedriftskultur blir nevnt som forklaringsfaktorer.

Intervjuene tyder på at forsiktighetsprinsippet preger regnskapsprodusenter i NGAAP. Det er viktig å ta stilling dette ved utarbeidelse av det nye lovverket. Fordi de informantene som selv mente de var forsiktige brukte begrunnelser som erfaring, bedriftskultur og historie for konservativ regnskapsføring. Dette er faktorer som ikke viskes bort av en lovendring, og jeg mener derfor det er et viktig punkt å ta hensyn til i diskusjonen om det nye lovforslaget.

5.1.4 Vesentlighetsprinsippet.

Vesentlighetsprinsippet er et prinsipp for å modifisere og redusere regnskapsinformasjon til det som er av betydning og eller interesse for brukerne (Riahi-Belkaoui, 2012). I praksis dreier prinsippet seg om hvilken informasjon som presenteres i årsrapporten. Emperi som blir brukt til diskusjon om vesentlighetsprinsippet er derfor tilhørende forskningsspørsmål 1.

Kvifte og Hansen (2014) skriver om struktur, skreddersøm og vesentlighet i finansregnskapet. Det vises til at regnskapsprodusenter står ovenfor et «informasjonsvalgproblem» i utvelgelse av informasjon som skal presenteres. Det er i praksis opp til regnskapsprodusentene hvorvidt de vil gi informasjon utover minimumskrav, det er arbeid som krever skjønn (Kvifte og Hansen, 2014). Fra delkapittel 4.1.1 så en at årsrapportanalysen tydet på ulik bruk av årsrapporten som informasjonskilde. Mye av det styres klart av at ulike type bedrifter må opplyse om ulike ting. Noen skriver minst mulig mens andre bruker årsrapporten nærmest som en informasjonsbrosjyre. Det ble satt opp en oversikt som viser hvor stor andel av årsrapportene som ble viet til årsregnskap, noter og revisjonsberetning. Variasjonen mellom ytterpunktene her var stor, men hele 14 av 21 bedrifter plasserer seg mellom ca. 30% til 50%. Det viser at de fleste bedriftene gir en del informasjon i tillegg til årsregnskapet. Kvifte og Hansen (2014) avslutter med at informasjonsvalgproblemet bør være et fokus hos regnskapsprodusenter for å bidra til at regnskapsinformasjonen som gis optimaliserer brukernes beslutningsnytte. I forhold til generell informasjonsmengde mente noen av informantene at det er mål å ikke gjøre rapporten for omfattende. Det som blir fremhevet er at dersom en gir for mye informasjon vil

det vesentlige forsvinne i mengden. Dette punktet har også vært sentralt i diskusjonen om informasjon i rapporteringen. Særlig har IFRS blitt kritisert for å være for omfattende.

Vesentlighetsproblematikken har spesielt vært synlig i diskusjonen om prinsippnoten. Kvifte og Hansen (2014) sier at regnskapets prinsippnote skal gi regnskapsbrukere informasjon om periodisering og måleprinsipper. For at regnskapet skal gi et godt beslutningsgrunnlag er forståelse for anvendte prinsipper helt nødvendig (Riahi-Belkaoui, 2012). Prinsippnoten har vært kritisert den har vært for standardisert og generell og at dette har ført til at den blir lite brukt (Kvifte og Hansen, 2014). Mine funn fra årsrapportanalysen viste at den av mange blir benyttet som en veldig standardisert note. Funn viser at det fleste bedriftene brukte mellom 800 til 1200 ord på sine prinsippnoter. Fra gjennomlesningen av alle prinsippnotene så en at antall ord ikke gir et riktig bilde på hvor skreddersydd prinsippnoten er. Noen av bedriftenes prinsippnoter er fortsatt standardisert og utformet med generell, og lite spesifikk informasjon. Men det viste også at noen bedrifter jobber for å spesifikt vise sine prinsipielle tolkninger og fremhever poster som et utsatt for ledelsens skjønn. Dette er i tråd med hvordan for eksempel Kvifte og Hansen (2014) beskriver at prinsippnoten bør være.

Argumentene for en skreddersydd prinsippnote er at det er essensielt for å optimalisere regnskapets brukernytte (Kvifte og Hansen, 2014). En av de spurte informantene spør seg om en god prinsippnote dessverre i praksis er undervurdert kommunikasjon, dette begrunnes med at mange fortsatt ser på den som en «klipp og lim» note uten spesielt viktig informasjon. Også i sammenheng med prinsippnoten blir det av informanter bemerket at de tror ikke et økt detaljnivå vil øke brukernytten. En må dermed spørres seg om hva som er brukernytte for disse bedriftenes eksterne brukere.

Vesentlighetsprinsippet mangler en operasjonell definisjon og de fleste vil si at det er regnskapsprodusentens rolle å tolke og vurdere hva som er vesentlig eller ikke (Riahi-Belkaoui, 2012). Vesentlighetsprinsippet handler vel så mye om hva som ikke er nevnt i regnskapsrapportene som hva som er der. Et vanlig skille mellom hva som er vesentlig og uvesentlig er om opplysningen vil kunne påvirke eller endre brukernes beslutninger. Teorien sier at for at regnskapet skal gi et godt beslutningsgrunnlag er forståelse for anvendte

prinsipper helt nødvendig (Riahi-Belkaoui, 2012). Mine funn tyder på at redegjøring av skjønnsmessige vurderinger er blant flere på et overordnet og generelt nivå. Fire av informantene uttalte at spesifikke skjønnsmessige vurderinger var lite synlige i deres rapportering. Fra søkeordsanalysen så en at det var variasjon mellom bedriftene. Søkeordene var tenkt til å få frem om bedriftene viste at deres regnskap er utarbeidet med bruk av skjønn. Resultatet viste et klart skille i synliggjøringer av vurderinger mellom de på topp og bunn i søkeordsanalysen. For de bedriftene som plasserer seg på topp var det tydelig at flere av postene i deres regnskap utarbeides på grunnlag av skjønn. Hos de som plasserer seg i bunn av ble det knapt gitt tegn på at deres regnskap er påvirket av skjønn.

Dersom en ser dokumentanalysens datamateriale av søkeord opp mot intervjuene så er sammenhengen mellom hvordan de seks informantene kommer ut på søkeordsanalysen og hvordan regnskapssjefen selv vurderer synligheten av deres vurderinger ikke helt klar. 4 av de seks spurte informantenes bedrifter plasserer seg blant øvre halvdel i søkeordsanalysen. Et spørsmål en dermed stiller seg er om det er den enkelte regnskapssjefens bevissthet på redegjøring som er førende for hvordan de uttaler seg og ikke nødvendigvis den faktiske redegjøringen i deres rapporter. Av informantene som mente at vurderingene ikke var særlig synlig ble det også sagt at en ikke trodde mer detaljer ville øke brukernytten av regnskapet deres.

Gjennom diskusjonene om vesentlighet er det noe som oppfattes som gjennomgående. Det er at bedriftene styres i stor grad av regulerings minstekrav, og at informasjon gis med måtehold. En kan karakterisere det som en form for «less is more» tankegang fra produsentenes side. Det en må spørre seg er om at denne «less is more» også er gjeldene fra brukernes side, eller om det er regnskapsprodusenters unnskyldning for å gjøre minst mulig.

5.2 Beslutningsteori

5.2.1 Klassisk beslutningsteori

Atferdsteori og beslutningsteori har utviklet seg og gått igjennom flere paradigmeskifter (Fallan og Pettersen, 2016). Klassisk beslutningsteori sier at en vil ta det valget som gir størst total nytteverdi (Simon, 1959). Mine funn avviker på flere punkt mot klassisk beslutningsteori. Et godt eksempel her er hvordan informantene forholder seg til vesentlighet

i informasjonsmengde i årsrapportene, som viser tydelig brudd med total nytteverdi. Det kommer en tilbake til i delkapittel 5.2.2. Den klassiske beslutningsteorien legger til grunn at mennesker er rasjonelle og derfor velger optimale beslutninger. Rasjonell adferd baserer seg ifølge Simon (1959) på tre forutsetninger. Det første vil være at personer er nyttemaksimerende og derfor vil strebe etter den beste løsningen. Det andre er at personer vil tenke fremover og forutse konsekvenser av de ulike mulighetene. Den tredje forutsetningen er at personer har stabile preferanser og derfor er forutsigbare. Dette adferdsparadigmet blir gjerne betegnet som «Economic man» (Simon, 1959). For å ta nyttemaksimerende beslutninger må en kartlegge alle ulike alternativene og hvilke konsekvenser hver av de fører med seg. Da kan en ut ifra det velge det alternativet som gir den høyeste forventede nytten (Simon, 1959). Mine funn viser ulik grad av nyttemaksimering, men jeg mener det i deler av regnskapsprodusentenes arbeid vitner om nyttemaksimering. Fra dybdeintervjuene beskriver flere av informantene arbeidsprosesser med skjønnsmessige vurderinger knyttet til regnskapsvalg som er tett opp mot Simon (1959) forutsetninger for nyttemaksimering. Den første forutsetningen bygger på at en er rasjonell og derfor vil strebe etter den beste løsningen. Dette virker veldig sentralt i deres arbeid med regnskapsmessige problemstillinger for nyttemaksimering hos bedriften. Den andre og tredje forutsetningen for nyttemaksimering mener jeg også vises av informantene i forhold til arbeidsprosessen for de regnskapsmessige valgene. Flere av informantene er tydelig på at kontinuitet og stabile preferanser er viktig i deres arbeid. Fra intervjuene fikk en ingen inntrykk av at disse valgene var uforutsigbare eller tatt på impuls. Grunnen til at det er slik tror jeg har med utvalget å gjøre. Disse regnskapssjefene er ansatt i disse store bedriftene nettopp for å maksimere bedriftens nytte, og ut fra deres jobb-beskrivelser handler det om å gjøre nettopp det.

5.2.2 Administrativ teori

Simon (1947) introduserte «The Administrative man», som ble et paradigmeskifte som blir betegnet som mer virkelighetsnært enn «Economic man». Simon (1947) betegner dette som begrenset rasjonalitet, en vil dermed ta suboptimaliserte beslutninger ut ifra tilgjengelig informasjon.. Begrenset rasjonalitet sier at menneskets kognitive evner er begrenset når en foretar en beslutning (Simon, 1947). I motsetning til klassisk teori hvor preferanser er stabile, vil begrenset rasjonalitet føre til skiftende mål og preferanser. «Administrative man» kan ta valg ut ifra magefølelse, tommelfinger regel eller på impuls. Mine funn viser at regnskapsprodusentenes arbeidsprosess med skjønnsmessige vurderinger gjør at beslutningene knyttet til regnskapsmessige valg strider mot «The Administrative man». Å ta

valg ut ifra magesfølelse, tommelfinger regler eller impuls kan betegnes som motsatte av det alle informantene beskriver som sin fremgangsmåte i beslutning tagningen.

Begrenset rasjonalitet binder seg tett mot det Simon (1947) betegner som «satisficing rather than maximizing behavior», som vil si at mennesker ikke streber etter den beste løsningen, men en løsning som er god nok. «Satisficing rather than maximizing behavior» virker derimot høyaktuelt for studiens funn knyttet til det første forskningsspørsmålet. I eksempelet med vurderinger knyttet til informasjonsmengde og synlighet i årsrapportene er det tydelig at flesteparten av regnskapsprodusentene forholder seg til dette som at de «ikke gjøre mer enn nødvendig» og at en «godt nok» holdning gjelder for flere av de spurte. Denne påstanden vil jeg begrunne med følgende resonnement. Det viste seg at fire de seks spurte regnskapssjefenes bedrifter plasserte seg på øvre halvdel av søkeordsummeringen, noe som tilsier at de synliggjør sine vurderinger mer enn den andre halvdel. Fra intervjuene var 4 av 6 klare på at de ikke gav særlig mer informasjon enn minstekrav og at deres skjønsmessige vurderinger ikke var særlig synlige. Dersom en da ser intervjuene opp mot summeringen av søkeord gir det indikasjoner på at de fleste bedrifter ikke gir mer informasjon enn minstekrav og at deres vurderinger tvilsomt er synlige.

Så noen få deler av beslutningstagningen er i tråd med administrativ teori, mens mye av regnskapsprodusentenes arbeid er mer i tråd med den klassiske beslutningsteorien.

5.2.3 Prospekt teori

Prospekt teori handler om at mennesker påvirkes av hvordan problem presenteres i forhold til risiko. Dette forklarer Kahneman og Tversky (1979) med begrenset rasjonalitet. I prospektteorien knyttes begrenset rasjonalitet til hvordan mennesker oppfatter problem som mulig gevinst eller mulig tap. Prospekt teori vil på mange måter knytte seg tett opp mot bruken av forsiktighet i regnskapsvalgene. Fra kapittel 4 så en at det var et skille blant de spurte regnskapsprodusentene hvor halvparten var tydelig på at forsiktighet preget både regnskapet deres og de skjønsmessige vurderingene.

Den klassiske beslutningsteorien sier at presentasjon av problemet ikke skal påvirke utfallet, prospektteorien sier derimot at en persons risikoholdning vil behandle mulig gevinst og mulig

tap asymmetrisk (Kahneman og og Tversky, 1979). Hvorvidt det er gjeldene hos de ulike er vanskelig å si, men tre av informantene var tydelig på at dersom de var trygge på substansen i sine vurderinger så de ikke noe grunn til å være forsiktig, det vil være i tråd med forventet nytteteori. De tre andre fremhevet bedriftskultur og usikkerhet i fremtidige hendelser som grunner til å være forsiktige. Hvordan problemet presenteres vil være avgjørende for om personen er risikosøkende eller risikoavers. Opptre regnskapsprodusentene risikoavers velges derfor konservative regnskapsmessige løsninger. Flere av de spurte spesifiserte at de var forsiktige i sin utarbeiding av regnskap. Hvordan regnskapsprodusenter tolker sannsynlige utfall og risiko og hvordan dette påvirker valg av regnskapsmessige løsninger er sentralt. Særlig punktet om Abbasian`s påstand om at «regnskapsprodusenter er redde for å gjøre feil når det krever skjønn» er interessant å se mot prospekt teorien. Abbasian mener at prinsippbaserte standarder er utformet slik at regnskapsprodusentene ikke vil utarbeide regnskapet offensivt som følge av risikoen for å gjøre feil i sine skjønnsmessige vurderinger. Mine funn fra studien viser at de spurte bedriftene preges av forsiktighet. Men når det ble spurt om Abbasians påstand vistes to ulike perspektiver knyttet til skjønn. Tre av informantene sa det kunne vær noe i påstanden, og to brukte personkarakteristikk av regnskapsfolk som begrunnelse.

6.0 Konklusjon

I konklusjonen skal jeg svare på oppgavens to forskningsspørsmål samt hovedproblemstilling på bakgrunn av oppgavens funn. Videre presenteres oppgavens bidrag og forslag til videre forskning.

1) *Hvordan redegjøres det for skjønnsmessige vurderinger i bedrifters årsrapporter?*

Årsrapportanalysen viste variasjon i mengden informasjon bedriftene presenterer. Også bedrifter som kan vurderes som forholdsvis like hadde ulikt omfang. Informantenes besvarelser tilsa at det i hovedsak var å tilfredsstillende minstekrav som var styrende for informasjonsmengden i noteopplysninger. Et av funnene er at selv ved bruk av minstekrav har det blitt variasjon informasjonsmengde. Det kan gi indikasjoner på at selv om noe er regelbasert vil en oppnå variasjoner som følge av regeltolkningen.

Informantene fikk spørsmål om hvor synlige deres skjønnsmessige vurderinger var, her var det variasjon i svarene, to mente at de var godt synlige, mens flere vurderer det til at det ikke var særlig synlige. Når en så intervjuene opp mot søkeordsanalysen tydet det på at god redegjøring av skjønnsmessige vurderinger i bedrifters årsrapporter bare skjer unntaksvis. I teorien (Stenheim og Madsen, 2014) er redegjøring av vurderinger vurdert som meget vesentlig regnskapsinformasjon og avgjørende for å optimalisere brukernytte. Den norske modellen legger opp til at regnskapsprodusentene selv velger deler av informasjonen som gis ut. Det som er litt oppsiktsvekkende er at undersøkelsen kan gi indikasjoner på at redegjøring av skjønnsmessige vurderinger i praksis blir vurdert som vesentlig for brukere av noen av regnskapsprodusentene. Dermed er det et skille mellom teori og praksis på hvor nyttig redegjøring av skjønnsmessige vurderinger er for eksterne brukere i NGAAP.

2) *Hvilke vurderinger ligger til grunn for de regnskapsmessige valgene som foretas?*

Dybdeintervjuene avdekket flere interessante aspekter i regnskapssjefenes forhold til valgfrihet. Jeg vil si at funnene i denne delen av oppgaven er litt som forventet. Med det menes det at regnskapssjefer på mange måter har en lik arbeidsprosess knyttet til skjønnsmessige vurderingsposter. Funnene tyder på at disse vurderingene blir nøye dokumentert og gjennomarbeidet. Da med de grunnleggende regnskapsprinsippene i bunn, og

at valgene de tar dermed ikke nødvendigvis er så ulike. Med det grunnlaget tyder det på at den praktiske anvendelsen av NGAAP er forholdsvis lik.

Fra empiri- og analysekapittelet ble det diskutert flere sentrale punkter om regnskapsprodusenters forhold til valgfrihet. Det som var overraskende var hvor forskjellig regnskapssjefene omtaler valgfrihet og bruk av skjønn. Der vil jeg si at informantene plasserer seg i et spekter fra «skeptiker» til «fan» av valgfrihet og det prinsipielle rammeverket. Dette illustreres med sitat av tanker om valgfriheten fra «*noe vi ikke bruker*» til «*et mulighetsrom for brukertilpasning*». Dette er et av hovedfunnene fra studien.

Oppgavens problemstilling:

“Hvordan forholder regnskapsprodusenter seg til valgfriheten som prinsippbaserte regnskapsstandarder gir til skjønnsmessige vurderinger?”

Studiens funn er todelt. Valgfriheten tilknyttet årsrapportene ser ut til å føre til få vurderinger og at mange velger kun å forholde seg til minimumskrav. Derimot så er skjønnsmessige vurderinger om regnskapsmessige valg helt sentrale i regnskapssjefenes hverdag. Det vurderes også via analysen, i forhold til regnskapsmessige valg, at det prinsippbaserte rammeverket blir brukt som teorien intenderer. En klar observasjon er, det har blitt snakket så kritisk om valgfrihet at det noen opplever som positiv valgfrihet ser andre på som en «felle». Regnskapsprodusenter snakker ulikt om valgfriheten som prinsippbaserte standarder gir til skjønnsmessige vurderinger. Dette vises både gjennom redegjøringen av skjønnsmessige problemstillinger og hvordan informantene uttaler seg om regnskapsmessig valg. Mine funn tyder på at spekteret av positiv og negativ omtale av prinsippbasert regnskapsregulering og valgfrihet, også finnes blant regnskapsprodusenter.

Oppgavens bidrag

Oppgavens bidrag er til diskusjonen om regel- versus prinsippbasert regnskapsregulering.

Av de undersøkte bedriftene forholder de fleste seg til minstekrav i sin rapportering, studien sier at i praksis fører det til lite redegjøring av skjønnsmessige vurderinger. I teorien vurderes estimer og skjønnsmessige vurderinger som helt sentrale for brukernytten av rapportering. Hva synes brukerne av regnskapene, er «less is more» gjeldene også i regnskapsrapportering? Eller bør det innføres detaljregulerte krav om bruk av skjønn og estimat for å øke brukernytten?

Forslag til videre forskning

Basert på denne oppgaven vil jeg si at det har dukket opp flere interessante muligheter for videre forskning. Jeg mener informantene som har bidratt til oppgaven har fremhevet viktige punkter i regnskapsreguleringsdiskusjonen, da spesielt med å fremheve mangel på sammenheng mellom regnskapsteori og hvordan ting gjøres i praksis.

Denne oppgaven var en fordypningsstudiet med lite antall informanter. Det kunne vært meget interessant med en kvantitativ undersøkelse på et vesentlig større antall regnskapssjefer/bedrifter for å se hvordan mengden forholder seg til de punktene som ble fremhevet i empirikapittelet. Dersom utvalget hadde blitt godt, og med mulighet for generalisering, kunne det gitt viktige bidrag inn i den norske regnskapsforskningen.

Kilder:

Abbasian, Mohamad Mehdi; Royaei, Ramezani; Yeganeh, Yahya Hassas; Yaghoob-Nezhad, Ahmad.(2015) *The Influence of Accounting Standard Precision on Auditors Decisions*. European Online Journal of Natural and Social Sciences 4.1(s)(2015): 191-198

Agoglia, Christopher P; Doupnik, Timothy S; Tsakumis, George T.(2011) *Principles-Based versus Rules-Based Accounting Standards: The Influence of Standard Precision and Audit Committee Strength on Financial Reporting Decisions*. The Accounting Review 86.3 (May 2011): 747-767

Baksaas, K og Stenheim, T. (2015) *Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder*. Praktisk økonomi og finans 1/2005 volum 31. pp 80-94

Bøhren, Ø. Journal of Business Ethics (1998) 17: 745. doi:10.1023/A:1005722800141

Cohen, J., Krishnamoorthy, G., Peytcheva, M., & Wright, A (2013) *How does the strength of the financial regulatory regime influence auditors' judgments to constrain aggressive reporting in a principles-based versus rules-based accounting environment?* Accounting Horizons, 27(3), 579-601.

Dalland, O. (1994). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Universitetsforlaget

Easterby-Smith, M., Thorpe, R., Jackson, P. (2012). 4.utgave. *Management Research*. London: SAGE

Fallan, L. (2003). *På ære og samvittighet – Om økonomisk atferd, skatt og moral* Praktisk økonomi og finans 04/2003 volum 20 pp. 41-51

Fallan, L og Pettersen, I, J. (2016) *Bedriftsøkonomiske atferdsteorier: endrede perspektiver på atferd, koordinering og organisering*. Vigmostad & Bjørke AS

Jamal, K., and H. T. Tan (2010) *Joint effects of principles-based versus rules-based standards and auditor type in constraining financial managers' aggressive reporting*. The Accounting Review, 85 (4): 1325–1346.

Jacobsen, Dag Ingvar. (2005). 2.utgave. Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode. Kristiansund: Høgskoleforlaget

Jensen, M,C og Meckling, W,H. (1976). *Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure*. Journal of Financial Economics Vol 3. Pp 305-360

Kinserdal, F. (2014). *Hvordan manipulere med regnskapet*. MAGMA 1/2014. Tilgjengelig fra: <https://www.magma.no/hvordan-manipulere-med-regnskapet>. Hentet: 20.10.16

Kvifte, S. S., og Hansen, P. (2014). *Struktur, skreddersøm og vesentlighet i finansregnskapet*. *Praktisk økonomi og finans* 4/2014 pp 331-344

Kvifte, S. S., og Johnsen, A. (2008), *Konseptuelle rammeverk for regnskap*, Den norske Revisorforening, Stavanger

Maines, A. L. (2007). *Spotlight on principles-based financial reporting*. Business Horizons 50:359- 364.

Maines, A. L. Bartov, E. Fairfield, P. D. Hirst, E. Iannaconi, T. Mallett, R. Schrand, C. Skinner, J. D. og Vincent, L. (2003). *Evaluating Concepts-Based vs. Rules-Based Approaches to Standard Setting*. Accounting Horizons. Vol. 17, No. 1.

Mellemvik, F., Monsen, N. og Olson, O. (1988) *Functions of Accounting – A discussion*. Scandinavian Journal of Management. Vol. 4, No ¾, pp. 101-119

Mulford, C. W and Comiskey, E. E. (2002) *The financial numbers game: Detecting creative accounting practices*. John Wiley & Sons Inc., Hoboken

Nelson, M. W (2003) *Behavioral evidence on the effects of principles- and rules-based standards*. Accounting Horizons, 17 (1): 91–104.

Nobes, C. 2005. *Rules based standard and the lack of principles in accounting*. Accounting Horizons. Vol. 1, No. 1.

NOU. (1995). *30 Ny regnskapslov*. Tilgjengelig fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1995-30/id115910/sec1> Hentet: 15.10.16

NOU. (2015): *10 Lov om regnskapsplikt Norges offentlige utredninger 2015: 10 Lov om regnskapsplikt*. Tilgjengelig fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/18f96a26720645638ba1c3f32128575b/no/pdfs/nou201520150010000dddpdfs.pdf> Hentet:15.10.16

Paul M. Healy and James M. Wahlen (1999) *A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting*. Accounting Horizons: December 1999, Vol. 13, No. 4, pp. 365-383.

Revisorforeningen, 2016. *Forslag til ny regnskapslov*. Tilgjengelig fra:
<https://www.revisorforeningen.no/contentassets/76f857d5722e4e5db639b92460d259d8/notat---sammendrag-av-hovedpunkter-i-forslag-til-ny-regnskapslov.pdf> Hentet:15.10.16

Rezaee, Z (2005). *Causes, Consequences and deterrence of financial statement fraud*. Critical perspectives on accounting, Vol 16. pp27-298

Riahi-Belkaoui, A. (2012). *Accounting Theory 5th edition*. London: Thomson learning

Stenheim, T og Madsen, D, Ø. (2014) *Forsiktig regnskapsrapportering - hva og hvorfor?.* Praktisk økonomi og finans 4/2014. pp 356-366

Simon, H.A. (1947) *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization*. 1.utgave. The Free Press

Simon. H.A. (1959) *Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science*. The American Economic Review Vol. 49, No. 3 (Jun., 1959), pp. 253-283

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. 4.utgave.
Bergen: Fagbokforlaget

Vedlegg

Vedlegg 1. Intervjuguide

Regnskapsregulering, grunnleggende prinsipper og vurderinger

1. Hvordan jobbes det med utfordrerne regnskapsmessige problemstillinger i din bedrift?
2. Kan du nevne noen poster som krever vurderinger?
3. Hvilken rolle har de grunnleggende regnskapsprinsippene i sammenheng med valg og utarbeiding av regnskapsmessige løsninger?
4. Hvordan benyttes valgfriheten som prinsippbaserte standarder gir til skjønnsmessige vurderinger i din bedrift?
5. Hvor tett følger dere utarbeidingen av nytt lovverk?

Forsiktighet og vesentlighet

6. I hvilken grad preger forsiktighetsprinsippet regnskapet deres?
7. En påstand fra annen forskning er «*Regnskapsprodusenter er reddere for å gjøre feil» når det krever skjønn*». Hvordan kjenner du deg igjen i denne påstanden?
8. Hvilke vesentlighetsvurderinger gjør dere knyttet til informasjonsmengde i årsrapportene?
9. Hvor synlige er de skjønnsmessige vurderingene i deres årsrapport?
10. Hvilke vesentlighetsvurderinger foretas med hensyn til eksterne regnskapsbrukere?